

GYMNASION

časopis pro zážitkovou
pedagogiku

13
podzim
2013
ročník 7
číslo 2

vydává Gymnasion, o.p.s.

spiritualita

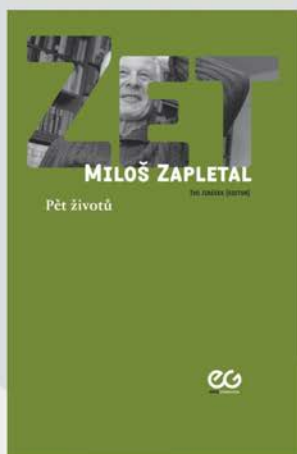
EDICE GYMNASION

MOŽNOST OBJEDNÁNÍ PUBLIKACÍ EDICE GYMNASION

01 **Fenomén Foglar**: www.psl.cz

02 **Miloš Zapletal**: www.psl.cz nebo www.e-shop.upol.cz

03 **Allan Gintel**: jana.opletalova@upol.cz (tento svazek zdarma)

GYMNASION

časopis pro zážitkovou pedagogiku

Vydavatelem prvních
deseti čísel časopisu
Gymnasion byla
**Prázdninová škola
Lipnice**

číslo 13, podzim 2013 (ročník 7, číslo 2)
vychází v lednu 2014

Vydavatel:

Gymnasion, o.p.s.
www.gymnasion.org
IČ: 285 85 861

Adresa vydavatele:

V Kukle 336/3
772 00 Olomouc-Droždín

Správní rada Gymnasion, o.p.s.:

Ing. Miroslav Hanuš
Mgr. Radek Hanuš, Ph.D.
Mgr. Milan Hanuš, MBA

Dozorčí rada Gymnasion, o.p.s.:

Doc. PhDr. Jan Neuman, CSc.
Doc. Mgr. Martin Kudláček, Ph.D.
Doc. PhDr. Jiří Němec, Ph.D.

Redakce:

Ivo Jirásek, šéfredaktor | sefredaktor@gymnasion.org
Hana Bednářová, jazyková korektorka | hana.bednarova@ff.cuni.cz
Pepa Středa, obrazový redaktor | pepastreda@volny.cz
Ondra Tůma, kresby | ondra.tuma@volny.cz
Nina Kaminská (VLHAdesign), design a sazba | vlha@vlha.cz
Andrej Kirchmayer, redaktor webu | andrej.kirchmayer@upol.cz

Evidenční číslo: MK ČR E 15053
ISSN 1214-603X

Vychází dvakrát ročně.

Tisk: PrintActive s.r.o. – chráněná dílna
Hviezdoslavova 614/16
400 03 Ústí nad Labem

foto na obálce: Z kurzu PŠL Vlastní cestou, 2013.
foto © Zbyněk Riedl

foto na str. 4–5: Radost ranního světla. | foto © Pepa Středa

obsah

ÚVOD

- Jan Bílý: **O světle a stínu** 6
Autor se zaměřuje na celistvost pohledu na svět, jejíž součástí je to poznatelné, i to nepoznatelné. Zamýšlí se nad tím, v čem spočívá podstata mytologického vnímání reality a proč je potřeba cítit to, co bylo ze systému vyloučeno.
- Vojtěch Černý: **O světle a stínu** 6
Od otázky, zda je nezbytné být v životě duchovním člověkem a co to znamená, se autor dostává k důležitosti prožívání přítomného okamžiku. Přibližuje, proč, jdeme-li za světlem a chceme-li světlo rozeznat, potřebujeme i tmou.

TEORIE

- Ivo Jirásek a Jan Neuman: **Jsme nově zasítování!** 11
V letošním roce se ve dnech 2.–4. října 2013 konalo druhé evropské setkání *Nature & Sports Euro Meet* – největší konference o outdoorových sportech v Evropě. Přečtěte si o tom.
- Emanuel Hurych: **Spiritualita a zážitková pedagogika** 13
Autor se zamýšlí nad tím, jaká rizika může z pohledu spirituality zážitková pedagogika přinášet a jak těmto rizikům čelit; zabývá se i možným uchopením spirituality ve vztahu k pohybu.
- Šimon Grimmich: **Výsadní vztah zážitkové pedagogiky a ducha** 18
Přes hledání paralel mezi náboženstvím a zážitkovou pedagogikou a zkoumání jejich povahy se autor dostává k otázce, jak může zážitková pedagogika zprostředkovat náboženskou zkušenost.
- Michal Kaplánek: **Modlitba na táboře?** 23
Autor upozorňuje na rozpor mezi deklarovanou svobodou náboženského projevu a reálným nezájmem o tuto problematiku mezi pedagogickou veřejností.
- Radek Hanuš: **Zpráva z konference Pedagogika útisku** 27
Co má společného laskavá tvrdost, vlídná důslednost a pevnost při výchově? Konference přinesla různorodé příspěvky na téma celistvé výchovy.

METODA

- Vladimír Smékal: **Cesta životem** 31
Jedinečnost každého z nás se dožaduje toho, abychom ji žili. Je oním žitím osud, nebo životní úděl? Jaký je smysl bolestných či radostných událostí v životě národů nebo jednotlivců?
- Petra Drahanská, Ivo Jirásek: **Spirituální podstata učení se zážitkem** 36
Autoři přistupují ke spiritualitě v kontextu holistického uvažování a vymezují čtyři sféry, které spoluvytvářejí naše bytí. Přibližují paralely spirituality a zážitkového učení a možnosti jeho využití na kurzech.
- Petra Drahanská: **Netradiční rozhovor s Helenou Vertelmanovou** 44
Záznam organické rozmluvy o síle přítomného okamžiku.
- Anketa** 47
Na otázky o individuálním pojetí spirituality odpovídají odbornice na dramatickou výchovu, vzdělávací kouč, pedagog-divadelník a instruktor PŠL.

PRAXE

- Zuzana Andresová: **Hrdinové dětských světů** 53
Realizace kurzů na podporu občanské angažovanosti pro žáky druhého stupně základních škol má smysl. Výstupem kurzů *Klíčení*, které realizovala *Prázdninová škola Lipnice*, je řada studentských projektů.
- Ivo Jirásek: **Kněží, armáda, zážitek – jak se to rýmuje? Vojenští kaplani** 57
Zážitkové kurzy je možné připravovat pro různé účastnické skupiny. I pro vojenské kaplany. Jak se odlišují od běžných kurzů a jaké zážitky takové setkání přináší instruktorům?

- Simona Trávníčková: **I instruktoři mají své sny aneb praktická příručka k jejich plnění** 59
Názorná ukázka, co všechno je potřeba udělat a čeho se nebát, aby vznikl kurz na pomezí reality a nerealit.
Kurz, ve kterém snové představy instruktorů dojdou naplnění.
- Renáta Trčková: **Jak si hrají učitelé aneb učili jsme učitele učit zážitkem** 67
Protože se zdá, že zážitková pedagogika cestou do škol skutečně kamsi zabloudila, realizovala *Prázdninová škola k Lipnici* sérii kurzů, jejichž cílem bylo představení metody zážitkové pedagogiky učitelům základních škol.

INSPIRACE

- Martina Turečková: **Rozhovor s knihkupcem Janem Jelínkem z knihkupectví Hledající** 73
K návštěvě malého knihkupectví ve velkém městě autorku přiměl dávný romantický obraz z *Nekonečného příběhu* – knihkupec je přeče člověk, který umí v pravý čas podsunout tu pravou knihu (odvezla si *Lásku k moudrosti* od Heleny Zelenkové).
- Martina Turečková: **Bouřlivá léta** 73
Recenze knihy, kterou by recenzentka ráda dostala, když jí bylo šestnáct.
- Mirka Jirásek: **K čemu je dobré ponořit se občas do tmy?** 76
Autorka vtahuje do světa obrazů a tmy se rozhodně nebojí.
- Richard Macků: **Myšlenková rozcvička** 77
Dávka otázek stimulujících přemýšlivost. *Zjistíš-li dnes, že nejsi tak moudrý, jak sis myslel včera, jsi dnes moudřejší.*
- Kateřina Pokorná: **Aramejský Otčenáš jako poselství pro současného člověka** 79
Autorka článku se věnuje muzikoterapii a složila hudbu pro překlad aramejského otčenáše.
V článku najdete i odkaz, kde si skladbu můžete poslechnout.
- Martina Turečková: **Co s nedělí?** 82
Drobná úvaha člověka, který není pokřtěný, a přeče...
- Ivo Jirásek: **Mýtus Věčného Žida (Legendy o Ahasverovi)** 83
Recenze knihy přinášející překvapivě aktuální téma.
- KOMIX I 84
- Martina Turečková: **Místo: Stromokruh Evropy** 85
- Josef Porsch – Ablákela: **Ohnivectví v lesní moudrosti – žitá duchovní tradice** 87
Hlavní ohnivěc *Ligy lesní moudrosti* provádí tradicemi předávanými a žitými uvnitř jednotlivých kmenů i napříč celým českým woodcraftem.
- Martina Turečková: **Lesní opera Červená karkulka** 91
Inspirace pro práci s dětmi třeba i předškolního věku – co se dělo o prázdninách v lesní školce *Za humny*.
- Šimon Grimmich: **Tisíc barev černého sezamu / uvidět svět** 93
Popis dalšího pomalého programu z Šimonova pera.
- Ivo Jirásek: **Světová náboženství: Cesty člověka k sobě samému** 96
Osobitý pohled univerzitního profesora na knihu, jejímž autorem je anthroposof.

ŠTAFETA OSOBNOSTÍ

- Jan Slavík > Zdeněk Helus: **Životní cesta – hledání opory a tvůrčí akt** 99
- KOMIX II 101
- LIDÉ 102

Ú

ÚVOD

vedoucí rubriky: **Ivo Jirásek**

spiritualita

Duch vlaje zcela volně a svobodně, nedá se svázat do žádných pevných kategorií ani rigidních slov.

Proto se může zdát snaha zaměřit textové příspěvky časopisu právě na spiritualitu (spiritus = duch) jako marné snažení. Snad ano. Ale třeba i marný zápas převést do slov to, co nelze verbalizovat, nastíní určité možnosti hlubšího porozumění. A propos: nastínit – to slovo přece míní, že je možno něco naznačit, počít vysvětlovat, přitom má ve svém základu stín. Světlo a stín k sobě bezpochyby patří, ale že by trochu jinak než jako nezbytné protiklady?

Světlo a stín (přesněji řečeno tma) jsou protiklady známé již pythagorejčům, kteří rozlišovali (mimo dalších dvojic) i tyto kategorie: mez a neomezené, sudé a liché, mužské a ženské, dobré a zlé.

Problém je, že my máme tendenci dávat si ony strany jaksi k sobě: tedy mužské je zároveň světlé a dobré, ženské je temné a zlé. A pak už se protiklady stávají tak nepřátelskými, že je k sobě nemusí nic moc vázat. Toužíme jenom po dobru a zlo nechceme (či neumíme) vnímat. V psychologii však C. G. Jung hezky ukazuje, že i to nepěkné k nám bezpochyby patří. Že nikdy nemůžeme být pouze „světlí a dobří“, ale že existují i neuvědomované, vytěsňené části našich životů, na něž rozhodně nejsme pyšní. Odvaha přijmout svůj stín jako kus sebe samého a stát se tak více celistvým je rozhodně obdivuhodná. Možná, že právě v tom spočívá podstata vskutku žité spirituality. Ale kdo ví? Možná, že je to se spiritualitou stejné,

jako ve staré židovské anekdotě: *Dám ti zlatku, když mi řekneš, kde je Bůh. – A já ti dám dvě, když mi řekneš, kde není.*

O úvodní zamyšlení do tohoto „spirituálního“ čísla jsme požádali dva odborníky, lektory a kouče (a také autory knižních publikací), kteří se zabývají mj. systemickými konstelacemi, tedy aktivitami, jež se k duchovní složce lidského prožívání přímo vztahují: Jana Bílého a Vojtěcha Černého. (A snad nám oba pánové odpustí, že jsme jejich texty trošičku redakčně zkrátili – naší snahou není větší zatemnění, ale spíše rozsvícení podstaty dané kontextem.) Téma **světlo a stín**, které je bezpochyby nasyceno i spirituálními obsahy, tak může být pojednáno dvěma odlišnými osobnostmi, již svými jmény (vzpomeňme latinské úsloví *nomen – omen*, tedy název – znamení) poukazujícími na potenciální odlišnost porozumění. Přesněji řečeno svými příjmeními; přestože i obě staročeská vlastní jména (Jan: ze starohebrejského *Bůh je milostivý*; Vojtěch: ze slovanského *radost z boje* či *útěcha vojska*) vyjadřují rovněž možné protikladné významy, není zde pomyslný rozpor vnímán tak silně jako právě odlišnost dvou základních barev, vtělených do příjmení autorů těchto úvodních příspěvků. Kupodivu se však texty nedostávají do zřetelného kontrastu, ale spíše do podivuhodné komplementarity. A rozhodně se v tomto Černém-Bílém příspěvku nejedná o černobílé vidění! Však posuďte sami, že ze smíchání běloby a černě nevzniká nudná šed', ale kupodivu naopak bohatá barevnost...

Ivo Jirásek

Jakákoliv vysvětlování nemám moc v lásce, protože vysvětlujeme-li něco přespříliš, znenadání se nám objeví ve věci velká porce tmy. Nicméně pro tentokrát udělám výjimku, neboť tento článek není o tom, o čem měl být: o metodě systemických konstelací, se kterou již víc než jedno desetiletí pracuji. Ta se nedá tak docela verifikovat, neboť pracuje na jiné, celistvější úrovni než věda. Ale pozor – píšou-li „celistvější“, neznamená to, že tím myslím „lepší“. Pouze tím chci naznačit, že to poznatelné i to nepoznatelné tvoří součást této metody, tak jako se divadelní hra, při které budete mít slzy v očích, skládá z textu, který lze vytisknout na papír a který nutno „zadeklamovat“, a pak ještě z něčeho nedefinovatelného, neuchopitelného, co je také součástí hry, co ale při příštím představení může chybět nebo mít zcela jiný účinek. Pokud bych chtěl systematické konstelace charakterizovat jen jedinou větou, zněla by asi takto: Metoda systemických konstelací je především o pohledu na celek a opětovném uctění toho, co bylo vyloučeno. A ještě něco je pro mě důležité, aniž bych to nazýval „pravým jménem“: mytologické vnímání reality a mytologický (nebo chcete-li „meta-logický“) pohled na svět. To je právě to vnímání, které je spojené s tmou, nikoliv s nějakým tmářstvím, s dobou temna, s pověrami a nepravdou, nýbrž s onou hebkou tmou alegorií a snů, s Merkuciem a královnou Mab, s tajemným šerosvitem archetypů a podivných obrazů, básní a hudby, které, podobně jako výše citované divadlo, působí, aniž bychom věděli proč. Pokud bychom se chtěli držet pouze oné logické, tištěné, vysvětlitelné stránky věci, zůstalo by nám, nejen v konstelacích, něco hodně důležitého skryto. O světle a stínu... je nejlépe psát za soumraku (samozřejmě i za svítání, pokud člověk vstane), kdy se den mívá s nocí, Luna a hvězdy střídají Slunce, a kdy se svět jakoby nemůže rozhodnout, ke které půlce dne patří – tak jako právě teď, kdy píšu tyto řádky. Sedím na své rozlehlé zahradě, z blízké vsi se ozývá večerní štěkot psů a občas projede po silnici na dalekém horizontu auto. Po včerejším plném, dynamickém a akčním dni je dnešek tichý, klidný a prázdny. Světlo a stín (případně den a noc) jsou ovšem jen dvě opačné polaritý téhož,* zrovna tak jako mužský a ženský princip, jin a jang, mládí a stáří, nadšení a deprese, konjunktura a recese. Problém nás obyčejných smrtelníků spočívá v tom, že jednu stranu takové polaritý většinou preferujeme, zatímco druhou odmítáme nebo v nejlepším případě se na ni díváme zaražení a plní nepochopení. Toužíme po světle (ne náhodou se stav absolutní blaženosti nazývá osvětlení, a nikoliv zatemnění), po tom lehkém, jasném, po růstu a radosti, po míru a harmonii. A vyhýbáme se těž-

Nedávno jsem při cestě hromadnou dopravou chtěl nechtě vyslechl rozhovor dvou mladých lidí:

Ona: ...Ty, von je snad u těch, no, u Jehovistů, pořad se dovolává Bible a chce, abych četla nějaký časopis, prý mi rozšíří duchovní vobzor...

On: No to je mazec. A to ste pořad spolu, jó?

Ona: No, myslím, že to sbalím, já na nějaký duchovno nejsem zvědavá, su materialistka a věřím na přírodu. Nějaký bláboly vo Jehovovi mě fakt neberou...

On: Hmm, dyť duchovno, to sou ti esoterici, buddhisti a tak, né? Ti, co věřej na minulý životy... nebo ne?

Ona: Mamka byla před čtrnácti dny na rodinných konstelacích a tvrdila, že to pro ni byl silnej duchovní zážitek...

On: To se tam jako modlili, jó?

Ona: To né, to je něco jako terapie, a někteří se tam rozbuleli a pak byli zase celý šťastní a chtěli se za každou cenu se všema objimat...

On: Já sem slyšel, že někteří jezdí někam a nechají se zavřít do tmy a tam jako seděj a sou tam a na něco si přídou...

Ona: To je docela uchylný, né, to jako fakt?

Rozhovor pokračoval ještě dlouho. Hlavním tématem byla spiritualita, tedy duchovnost. Závěr byl v podstatě velice černobílý. Lidé jsou buď divní a zajímá je duchovno, nebo jsou normální a věří ekonomii a přírodě. Ale oba se shodli, že něco existuje, přesahuje je to, ale nevědí, co to je. Černobílý názor lidí z tramvaje je stejně chybný jako tvrzení, že všichni učitelé jsou Ti, kdo to neumí dělat, a proto učí. Že všichni podnikatelé jsou zloději. Každý politik touží jen po vlivu a moci. Nebo že psychoterapeuti jsou Ti, kteří mají na všechno odpověď a všemu rozumí. Tedy všemu kromě sebe. Je zřejmé, že míra vhledu a moudrosti není věc profese a odbornosti. Daleko více je to záležitost ochoty, ba dokonce odvahy hledat pravdu.

Záleží na tom, jak používáme to, nač jsme jako lidé tolik pyšní – náš rozum. Myšlení je přirozenou funkcí naší psychiky. To je v pořádku a je zbytečné chtít se myšlení zbavit. Dokonce i když myšlení používáme k vytváření polarit (černá-bílá, světlo-tma, dobrý-špatný, vpravo-vlevo). Není na tom nic špatného. Tato dualita nám pomáhá uchopovat rozmanitost světa jednodušším (a zjednodušujícím) způsobem. Jestliže pojmenujeme světlo a tmu, vpravo a vlevo, jsou to pro naši lidskou existenci funkční a užitečné koncepty. Potíže nastanou tehdy, když tvrdíme, že jeden je lepší než druhý, nebo že jeden je pravdou a druhý není. V tu chvíli máme důvod pro křížáckou výpravu.

A spiritualita? To je také koncept, který jsme vymysleli. Není nic, co by bylo duchovní. Ve chvíli, kdy něco označíme jako duchovní, něco jiného nutně označujeme jako neduchovní.

kému, zastřenému, smutnému a bolestnému jak čert kříží. Mluvit o válce a sváru coby nezbytnostech je v dnešní společnosti téměř nemravné. A který z ekonomů (o politikách ani nemluvě) by měl odvalu vystoupit s tím, že neustálý růst prostě není možný – že tedy recese, neřku-li přímo úpadek, jsou nezbytné součásti vývoje. Naše posedlost pouze jednou stranou mince jde tak daleko, že jsme si vytvořili kulturu kontroly. Pojišťovny, očkování, preventivní screening, miliony bezpečnostních předpisů, celé instituce a soubory nařízení nejen Evropské unie – to vše slouží našemu permanentnímu uklidňování: Nebojme se, vše je pod kontrolou, zůstáváme na té „správné“ straně polarity. Příslušet k té náležitě skupině, mít to správné vzdělání, být správně pojištěn a zabezpečen, růst a být stále úspěšnější – to všechno nás uklidňuje a dává nám pocit kontroly nad naším životem. Je toho skutečně už jen málo, co se vytrvale a zatvrzele vymyká naší snaze o řízení.

Jedním z těchto „enfant terrible“ naší společnosti je smrt. Přichází dozajista nevhod, a ať děláme co děláme, nakonec je „větší“ než veškerá naše úsilí o její podmanění. A tak ji aspoň trestámě vyhnanstvím na jednotky intenzivní péče, do vydesinfikovaných pokojů pro beznadějně případy, eventuálně na obrazovky televizorů. Pokud někdo jaksi omylem zemře na veřejnosti, například při nehodě nebo na náhlé selhání srdce, to první, co děláme, je, že jej zakrýváme. Jako by pohled na toho, kdo vládu nad svým životem ztratil, byl neslušný, urážející naše přesvědčení o dokonalé, hladce oholené tváři naší civilizace. Totéž lze říci o bezdomovcích, blázních, nepřizpůsobivých...

Ve snaze o udržení (zdanlivé) kontroly nad během světa hraje závažnou roli již delší dobu také věda. Dá se říci, že původní zálibu vědy v kladení mnohdy nepohodlných otázek vystřídala fascinace z nalézání konformních odpovědí. Ještě historicky teprve poměrně nedávno jistý pan G. Bruno na svoji posedlost těmi nevhodnými otázkami ošklivě doplatal. V jeho době se totiž ještě věda nacházela v rozporu s jinou vše kontrolující ideologií – náboženstvím, a tak měla status jakési opozice, něčeho, co se kontrole právě spíš vymykalo. Jenže dnešní věda se nejen zkomercializovala, tedy prodala do služeb byznysu, ale místo na vyvracení platného se čím dál tím víc orientuje na pouhé upevňování všeobecného přesvědčení (je to už téměř dogma moderní víry) o vysvětlitelnosti čehokoliv. A propo „vysvětlitelnost“ – už zase světlo!

Zkoumáme-li ovšem nezaújatě celek, nazřeme, že „to jedno“ je bez „toho druhého“ nejenže neúplné, ale že „to druhé“ (ať už je to cokoliv,

Jenže kdo posoudí, které skutečnosti jsou ty a které ony? A už máme problém. Představa, že někde je něco, co je duchovní, vede k domněnce, že je o to třeba usilovat, snažit se projít nějakou procedurou, abychom toho dosáhli a získali to. Dokonce to svádí k představě, že je to určeno jen pro někoho, pro vyvolené esoteriky.

Jako nejbližší podstatě představy o duchovnosti vnímám bdělou přítomnost, opravdovost, vědomý život, kdy jsme plně přítomni tomu, co se v nás i kolem nás děje, jsme si plně vědomi toho, co děláme, vnímáme propojenost a spoluzávislost všeho živého. Jsme si jasně vědomi příčiny a následku. Jsme ve spojení se svou vnitřní moudrostí. Jsme sami sebou. Být „duchovní“ je ve své podstatě velmi prosté – být tady a teď na 100 %. Je to jedna z věcí, která mne znovu a znovu fascinuje při práci s klienty. A speciálně při práci se systemickými konstelacemi. Opakovaný důkaz, jak důležité je vnímat to, co se děje, bez konceptů a prekonceptů. Věci se potom ukazují, resp. my je konečně vidíme takové, jaké jsou. Pokud jsme schopni vnímat tímto způsobem, vede nás to k prožívání jednoty, celku. Když nemáme potřebu volit mezi protiklady – mám raději světlo než tmu –, pak můžeme plně prožívat světlo i tmu tak, jak se právě samy od sebe dějí, vnímat jejich propojení a provázanost, že bez jednoho není druhé. A podobně je to s lidskými emocemi, kterým dáváme jména jako smutek a radost, hodný a zlý, klid a neklid apod. Jak bychom poznali radost, kdybychom nikdy nezažili smutek? Jak bychom poznali klid, kdybychom nikdy nezažili neklid? Jsme-li schopni vnímat smutek jako smutek, bez hodnocení nechci být smutný, chci být veselý, pak máme možnost prožívat náš život v harmonii s tím, co se právě v tomto okamžiku děje. A to nejen vůči sobě samým, ale také vůči ostatním. A v tom tkví štěstí, po kterém všichni tolik toužíme.

Rozum a myšlení lze použít i jinak. Pro kladení si otázek a vytvoření prostoru, ve kterém se objeví odpovědi. Pokorně vnímání toho, co přesahuje naše vědomí a náš rozum. Toho, co přesahuje nás jako jednotlivce. Dotazování: Kdo jsme? Odkud přicházíme? Kam jdeme? Kdo jsem já? Jaký je smysl života? Jaký je smysl mého života? Trpělivé vnímání. Prohlubování a zjemňování. Bez snahy věci vymyslet.

Proč se slovo duch tolik podobá slovu dech? Dokonce i v jiných jazycích, nejen v češtině. Vdechujeme vzduch, nebo ducha? Nebo je ducha plný vzduch, tedy je všude? Či snad jde o něco jemné a vše propustující? Něco, co máme jako lidé společné, co nás propojuje a dělá podobnými? Jako plodnice hub, které rostou ze stejného podhoubí? Nebo je prostě duchovnost pokorná vědomost a citění ducha, tedy něčeho, čím jsme obklopeni a čeho jsme současně plni či co můžeme alespoň nasát s dechem? Nebo je vnímání dechu cesta k duchovnosti?

co systémově opomíjíme) si hledá velice mocné cesty, jak se připomenout a zpřítomnit. Tvrdíme-li, že vše je vysvětlitelné, přibývá okultismu. Chceme-li vše kontrolovat, koledujeme si například o přírodní katastrofy. Hledáme-li jen to světlé, můžeme se nečekaně setkat s vlastní tmou. A díváme-li se delší dobu nahoru, je téměř jisté, že zakopneme o nějaký ten šutr, ležící na naší cestě, přičemž vyvrtneme-li si jen kotník, lze ještě mluvit o štěstí. Těm, kteří touží po neustálém vzestupu, obvykle nedochází, že většina cest jde vodorovně, byť možná někdy trochu do kopce, což je však hned vzápětí vystřídáno nějakým skopcem. Naše cesty se prostě vždy ubírají mezi nebem a zemí a není to náhoda, že je to právě naše světlá, zářivková, přesvícená a post-osvícenecká doba, která ničí to, po čem šlapeme a co nás živí – planetu Zemi. Tu jedinou, kterou máme.

Mezitím se kolem mne setmělo, a ačkoliv jsem rozsvítil (viz!) petrolejku, je její záře ve srovnání s okolní tmou totéž, co je onen drobný puntík bílého v černotě jinové části známého jin-jang-symbolu. Ze tmy mě po desítkách přepadávají komáři, cvrkají konipasové a občas zakřičí nějaký ten noční pták. A ano, nade mnou jsou hvězdy – blikající puntíky oddělené velkou temnotou.

A tak bych chtěl svoje zamyšlení zakončit malou obhajobou tmy, komorní oslavou noci, playdoierem za to temné, ne-vysvětlené a ne-rozpoznané. Chtěl bych se pokusit dát místo tomu, co se vymyká naší snaze o vysvětlení, uchopení a kontrolu. Bylo by výtečné, kdyby někde nějaká pokroková a pokročilá univerzita konečně založila (opět po staletích) katedru metafyziky, kde by se zkoumalo to, co je nekontrolovatelné a možná i ve striktně vědeckém, double-blind-ověřeném pokusu nedokazatelné (tím i nevysvětlitelné). Katedru temna. I to k nám totiž patří, a pokud to vyloučíme ze hry, vrátí se nám to oklikou přes nějaké venkovní „nepřízřusobivé“, nepohodlné a nevtané. Prostě přes někoho, na koho se budeme přinejmenším mračit, případně komu to vytmavíme a koho pak zavřeme, až zčerná.

*Existuje názor, zastávaný především v esoterice, že tma je pouze nedostatek světla. Někteří lidé tím zdůvodňují upřednostňování světlého nad tmavým, světla nad stínem. Ačkoliv se tento názor zdá z fyzikálního hlediska správný, pokud přiřkneme světlu a tmě mytologický význam, jeví se mi obě právě jako opačné polaridy, a tím je jejich hra jakýmsi věčným tancem Šivy a Šakti.

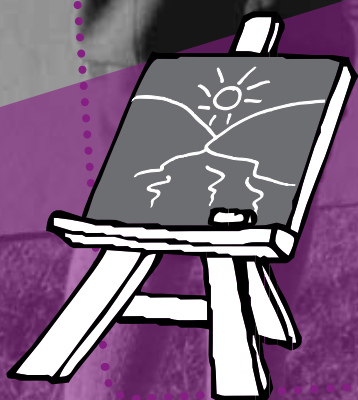
A co pránajama, nauka o dechových cvičeních?

Lze duchovnost rozvíjet, když budu dlaždič? Nebo inženýr ekonomie nebo prezident? Nebo psycholog? A musím přitom věřit v boha či Boha? Musím k tomu chodit do kostela, mešity, synagogy nebo jinam? Je duchovnost možná v každodenní práci, nebo musím odjet do ústraní hor nebo pouště? A co znamená kontemplace v ulicích? Půjdu na to sám? Nebo potřebuji někoho moudrého, kdo mi odpoví a řekne, jak to všechno je? Mohu duchovnost někde najít, vyčíst, mohu si pro ni někam zajít? Je třeba jet do Indie, USA nebo do Japonska? Spousta otázek. Někdy až bláznivých, jak už to náš rozum umí.

Někdo podlehne dojmů, že odpovědi jsou v seminářích a kurzech, čím víc, tím líp. Mění se v hledače, kteří nemají klidu. S každým seminářem, s každou novou knihou se zaručeným tajemstvím se vyrojí spousta dalších otázek. Hledání vnějšího světla poznání je o to náruživější, čím více je spojeno s útekem od vnitřní temnoty domnělého hříchu. Pocit viny je jako žiravina rozežírající lidské srdce, které tím víc hledá zhojení a celistvost. Světlo není bez tmy. Naše psýché není celistvá bez Stínu. Bez poznání toho, co vytěšňujeme a potlačujeme, protože to nesmíme, neumíme nebo nechceme projevít. Vnímání vlastních pocitů je začátek cesty. Vnímání života, bdělého vnímání života. Bez ohledu na to, zda zrovna dláždíme, prezidentujeme nebo psychologujeme. Být právě u toho, co děláme. A vnímat, jaký vliv to má na nás i na ostatní.

Žijeme v úchvatné době, kdy máme svobodný přístup k mnoha inspirujícím příkladům práce na vlastním rozvoji. Ať už si zvolíme jakoukoli cestu, náboženskou nebo nenáboženskou, vždy to vyžaduje bdělost a poctivost. Pouhá konzumace nestačí. Tak tedy: která praxe, která cesta? Ta, která není černobílá. Ta, která neslibuje rychlé zázraky. Ale také ne ta, která straší a trestá. Snad ta, která vede k uvědomování si života a přebírání odpovědnosti za kroky, které v něm činíme. Ta, která nás vede k poctivosti vůči sobě i druhým. A k soucitu vůči sobě i druhým. Ta, která nechce, abychom byli svatí. Ta, která ví, že dokonali již jsme, jen jsme to dávno zapomněli a krok za krokem to potřebujeme najít. Třeba tak, že soustředěně vnímáme dech. A nenecháme mysl pobíhat u vzpomínek na minulost či u vzdušných zámek budoucnosti. Pošleme na chvíli náš rozum na prázdniny a dovolíme si nevědět odpovědi úplně na vše. Vnímáme život: práce, zábava, umývání nádobí, jezení polévky, držení se za ruku, čtení, spaní... Bez hodnocení, bez posuzování. Vnímáme a otevíráme se poznání, které nás přesahuje. Aniž bychom si zakládali na tom, jak dobře to děláme, zjistíme, že žádná brána, kterou musíme otevřít a projít, není. Že moudrost byla celou dobu v nás, jako poklad pod domem žebračka. ☉

NATURE & SPORTS
EURO'MEET 2013
liptovský mikuláš
slovakia2013

TEORIE

vedoucí rubriky: **Ivo Jirásek**
sefredaktor@gymnasion.org

Tak nám šéfredaktor vyplul na osm týdnů na Tichý oceán a tady v redakci *Gymnasionu* mají myši pré. I dohodli jsme se, že na něj nebudeme více čekat a že teoretik tentokrát poprvé v historii časopisu napíše ženský element, přesněji námořníka žena.

Tak tedy: v této teoretické části časopisu se potkáte s články, které pracují se spiritualitou jako s kategorií, s pojmem, který lze analyzovat, zařadit a aplikovat v nějaké technice.

Nabízí se otázky: Co je to vlastně spiritualita? Jak se pozná? Jaké je její místo v zážitkové pedagogice? Nebude vést snaha abstrahovat fenomén spirituality z jejího přirozeného kontextu k matoucím výsledkům?

Posouzení ponecháme na vás. Nicméně spiritualitě se nedá upřít její neuvěřitelná schopnost přivádět nás k novému, nevysvětlitelnému, získá-

vat přímou reflexi zakoušení zkušenosti tajemství v našem životě.

Co se však dozvíte v této teoretické části jistě, jsou informace související s tématem a pojmy spirituality a zážitkové pedagogiky a jejich možným uchopením ve vztahu k pohybu. Dále se můžete zamýšlet nad paralelami mezi náboženstvím a zážitkovou pedagogikou. Chladnými vás, jak doufáme, nenechá text zabývající se nevšímavostí vůči náboženským potřebám dětí a mládeže na pobytových akcích. Dostatek podnětů také nabízí zprávy ze dvou konferencí, které v uplynulém čase proběhly. Jednalo se o konferenci 2. evropského setkání *Nature & Sports Euro Meet*, největší konferenci o outdoorových sportech v Evropě, a konferenci *Pedagogika útisku*. Tam se hovořilo o tom, jak je u dětí důležitá výchova ke kuráži a pěstování psychické odolnosti; konference přinesla také zajímavý pohled na důležitost vlivné důslednosti nebo pevnosti při výchově a na souvislost samotného lidství člověka s jeho silou být laskavě tvrdý k těm, které má rád.

Přeji hezké čtení.

Mirka Jirásková

Jsme nově zasítování!

Ivo Jirásek a Jan Neuman

Ne, nemáme na mysli další technické vymoženosti v oblasti internetového správní sítí. Naše informace je zacílena na nově ustanovenou celoevropskou síť zájemců o outdoorové sporty.

Ve dnech 2.–4. října 2013 se v nádherném přírodním prostředí Liptova mezi Nízkými a Vysokými Tatrami (konkrétně ovšem v poněkud technicistně umělém parku Tatrallandia poblíž Liptovského Mikuláše, připomínajícím svým plastickým provedením Disneyland) uskutečnilo druhé evropské setkání *Nature & Sports Euro Meet*. V rámci této konference, podnícené zejména francouzskou stranou, se neztratili ani Češi. Velmi významnou roli hrál **prof. Václav Bunc** z pražské FTVS, který byl nejenom hlavním expertem jednoho ze čtyř témat, konkrétně *Be happy, be healthy – be outdoors*, ale vystupoval také v plenární části konference. V rámci jiného bloku, *Learning in the outdoors*, byl pozván jeden ze spoluautorů (IJ) k přednesení příspěvku o potenciálním spirituálním rozměru prožívání kurzu PŠL využívajícím chůze na sněžnicích. Příspěvek vzbudil zájem a pozornost zejména překročením obvyklého diskursu dosavadních úvah (spíše prakticky zaměřených) nad aktivitami konanými v přírodním prostředí. Role druhého ze spoluautorů (JN) pak spočívá zejména v nastávající práci prostřednictvím členství v čerstvě ustaveném výboru nově vzniklé organizace *European Network of Outdoor Sports* (ENOS).

Největší konference o outdoorových sportech v Evropě – jako vždy a jako jakákoliv jiná konference – nabídla obsahově i rozsahově nesmírně různorodé příspěvky. Od důrazu klasika norského „friluftsliv“ a typického prototypa horského vůdce **Nilse Faarlunda** na hodnotové zakotvení

pobytu v přírodě a nutnost neustálého kladení si otázky, **proč** outdoorové aktivity realizovat, až po šéfkou britské organizace *Council for Learning Outside the Classroom* **Beth Gardner**, poukazující na možné využití jakéhokoliv učení mimo školu, tedy od procházek po vesnici přes návštěvu muzeí až po lanové kurzy. Tato šíře naznačuje jistou problematičnost v chápání spojujícího termínu, totiž „outdoor sports“. Šíře porozumění je opravdu nesmírná, často v závislosti na národních specifikách jednotlivých zemí. To je však marné lamentování, žádné přesnější vymezení se zřejmě nedá očekávat ani v nadcházející budoucnosti.

Sluší se ještě poznamenat, že setkávání v rámci *Nature & Sports* se zúčastňuje stále více odborníků zastupujících různé úrovně managementu, teoretické i výzkumné směry, stoupá i podpora řídicích struktur EU. To vše signalizuje dostatečně zřetelně, že by i česká odborná veřejnost měla projevit hlubší zájem o účast v tomto hnutí. Domníváme se, že bychom měli v ČR přemýšlet i o určitém stupni koordinace rozvoje aktivit a sportů v přírodě, snad přímo o institucionálním zakotvení – vždyť např. právě národní organizace Francie (*Pôle ressources national des sports de nature*) stála u zrodu a stala se hybným momentem hnutí celoevropského.

Na prvním večerním zasedání ENOS byl přijat jak základní dokument vymezující činnost i formální náležitosti sítě samotné (constitution), tak veřejné prohlášení (charter) zvýrazňující deset hlavních bodů, v nichž

je vnímán význam a přínos outdoorových sportů pro zdraví a výchovu člověka, pro zvyšování povědomí o nutnosti udržování a smysluplného využívání přírodního prostředí, pro kulturní, ekonomické i sociálně rozvojové dimenze aktivit v přírodě.

Ambice jsou obrovské: již v preambuli „ústavy“ je zdůrazněno, že outdoorové sporty nemají v Evropě oficiální reprezentaci (na rozdíl od organizace, jakou je např. Olympijský výbor). Dá se z toho usuzovat, že Francie, která před prvním setkáním *Euro Meet* (před dvěma lety) organizovala i několik národních setkání a která je nejviditelnější v této iniciativě, usiluje o výraznější prosazení vlastních národních i oborově společných zájmů. Že dimenze sítě by mohla být zejména politická, resp. lobbistická a že bude dovedně využívat možnosti evropské byrokracie pro zvýšení významu outdoorových sportů, minimálně v Evropě. Už fakt, že se jednání zúčastnili zástupci Evropské komise i Evropského parlamentu, ukazuje tuto naznačenou stránku věci více než zájem o odborné sblížení či výzkumné šetření v oboru samotném. Ale třeba právě šikovnost v získávání evropských financí bude moci v některém ze svých projektů napomáhat i těmto obsahovým, nejenom formálním rozměrům.

Francouzský zájem je pochopitelný: jako jedna z mála členských zemí má mocné ministerstvo sportu. Má velmi detailní přehled o kvalifikacích pro jednotlivé sporty v přírodě a zajímá se o možnou průchodnost některých kvalifikací v EU. Rostoucí zájem o sporty využívající přírodu vyvolává také naléhavé otázky řízení rozvoje sportů a ak-

tivit v přírodě v souladu s udržitelným rozvojem ve všech zemích EU. Jde také o ekonomické otázky a zaměstnanost v zemích EU. Velká pozornost bude zřejmě v budoucnu věnována podpoře zdraví. Ekonomické propočty dobrého zdravotního stavu obyvatel ovlivňovaného pohybem a pobytem v přírodním prostředí mohou pomoci politické a decizní sféře přistoupit od slov k činům a zvýšit podporu personálnímu i materiálnímu rozvoji sportování v přírodě pro všechny obyvatele, včetně škol a programů pro volný čas. Podporovány budou také národní či regionální zvláštnosti, které se dlouhodobě v jednotlivých zemích formovaly.

Jedná se o významnou iniciativu, která sleduje mj. i vývoj v USA, kde již mnoho let působí v rámci tzv. „Outdoor Industry“ lobbistická skupina, která přímo v hlavním městě intervnuje pro podporu a rozvoj rekreace v přírodě dle zásad udržitelného rozvoje. V centru pozornosti jsou v USA i v dalších zemích pohybové aktivity v přírodě konané vlastní lidskou silou.

Další *Nature & Sports Euro Meet* proběhne v roce 2015 v Severním Irsku. Jestli i tam Češi promluví a využijí nově vytvořeného prostoru pro rozvoj oboru, který je jistě blízký i čtenářům *Gymnasionu*, závisí třeba i na vašem vlastním zájmu a dalším sledování novinek na www.nature-sports.eu. Důležitý bude zejména zájem institucí a organizací, které přímo vstupují do řízení rozvoje aktivit a sportů v přírodě. Může to také být vzpruha pro některé školy a instituce připravující kvalifikované odborníky, i pro další výchovné a vzdělávací organizace.

Na obrázku vidíme (zleva) Andyho Thomanna, propagátora „slackliningu“ v Německu, nyní pracovníka Mnichovské univerzity, který má na starost udělování kvalifikací v oblasti lyžování a horolezectví v Německu; zároveň bude vykonávat funkci pokladníka v ENOS.

Vedle stojí Edwin Jacob, učitel Katedry sportů v přírodě a ekologie (Institut Natursportarten und Ekologie) Sporthochschule Köln. Významný německý teoretik i praktik zabývající se aktivitami v přírodě se zaměřuje na vztahy sportů a aktivit v přírodě k přírodnímu prostředí. V ENOS bude vykonávat funkci místopředsedy.

Uprostřed je Jan Neuman, významný teoretik, praktik i propagátor v oblasti aktivit a výchovy v přírodě. Vyučuje na FTVS UK Praha a na VŠTVS Palestra. Stal se členem řídicího výboru ENOS, navázal tak na předcházející činnost v tzv. Steering Committee v hnutí Nature and Sport, kde zastupoval spolu s Jiřím Balášem ČR.

Vedle stojí významná osoba norského „friluftslivu“ Nils Faarlund. Ovlivnil založení vysokoškolského oboru „Friluftsliv“ na vysokých školách v Norsku (počátek 70. let 20. století). Založil „Norges Hogfjellskolen“ (Norská vysokohorská škola), je členem Mezinárodního výboru horských vůdců. Zabývá

se přírodní filosofií – „volná příroda je pravou vlastní kulturou“, je významným ochráncem přírody a má blízko ke skupině filosofů tzv. „Deep ecology“.

Po levé ruce Nilse stojí Ivo Jirásek, věnující se filosofii sportu v ČR i v mezinárodním měřítku. Ovlivnil rozvoj zážitkové pedagogiky (či zkušenostního učení) v ČR šéfredaktorskou rolí v časopisu *Gymnasion*, organizováním konferencí či publikováním teoretických prací. V současné době je proděkanem pro vědu a výzkum na FTK UP v Olomouci.

Spiritualita a zážitková pedagogika

Emanuel Hurych

Text se zabývá určitým výkladem sekularizovaného vnímání spirituality a jeho propojením se zážitkovou pedagogikou. Upozorňuje na dvě úskalí, která z pohledu spirituality může zážitková pedagogika v určitých případech obsahovat. Jedním z nich je riziko manipulace, tím druhým je přehnaná snaha o naplnění formálních požadavků současného systému vědy a výzkumu. Spiritualita je v uvedeném výkladu prezentována jako možnost, jak těmto rizikům čelit.

Spojení spirituálního vnímání lidského pohybu s problematikou zážitkové pedagogiky v sobě skrývá potenciál i pro teoretické studie. Tento text se pokouší zaměřit na dva konkrétní jevy, které lze označit za možná úskalí uvedeného propojení. Nejprve je nutné vysvětlit, v jakém výkladu bude text s fenoménem spirituality pohybu pracovat.

Zatímco **zážitková pedagogika** je na stránkách *Gymnasionu* „domácím hráčem“, s pojmem **spiritualita** to již tak jednoduché není. Obecně se setkáváme s řadou výkladů a konkrétních reflexí spirituality. Mohou být až protipólné, neboť jedním z hlavních rysů spirituality je její nespoutanost a problematická definovatelnost. V jednom z často citovaných pohledů na hledání definice spirituality říká Bellamy: *Definice je racionálním nástrojem a musí být určitým způsobem uzavřená. Termín spiritualita však musí zůstat nepodchytilitelným a stále unikajícím, nechceme-li se zpronevěřit jeho vlastní identitě.* (Bellamy, 1998, 185)

Možné uchopení spirituality ve vztahu k pohybu

V knize *Spiritualita pohybových aktivit* (Hurych a kol., 2013) jsme se pokusili vymezit model spirituality vztahený především ke spirituálnímu vnímání aktivního pohybu. Podrobnějšímu vymezení diskursivního přístupu se zde věnuje Jirásek (2013), který klade důraz na nenáboženské aspekty spirituality. Otázkou definice spirituality se v uvedené publikaci zabývají Robinson & Parry (2013), jejich snaha však není korunována exakt-

ní definicí, ale spíše „plovoucími“ popisy různých podob tohoto fenoménu. Pro konkrétnější přiblížení čtenáři zde můžeme uvést některé z nich:

- Uvědomění si a ocenění druhého (včetně sebe sama, dalších osob, skupiny, okolního prostředí a v určitých případech také božství).
- Schopnost empatie, tedy schopnost vcítit se do pocitů druhých a na základě toho jednat (což obsahuje uvedení spirituality do praxe, ztělesnění spirituality, a tím rozvíjení vztahu s ostatními).
- Rozvoj podstatných prvků smyslu života založených na všech aspektech uvědomění si ostatních, jejich ocenění, vcítění se do nich a s nimi související jednání (podle Robinson & Parry, 2013, 18).

Sekularizovaná spiritualita

Autorovou snahou není zde analyzovat dané modely spirituality, nýbrž stručně přiblížit daný výklad spirituality čtenáři *Gymnasionu*. Proto lze odkázat na zmíněné texty a soustředit se na popis rysů spirituálního vnímání v podobě, jež je zde označena jako **sekularizovaná**. Jedná se o výklad, jenž nepopírá náboženské kořeny spirituality, směřuje však obecněji za rámec jednotlivých náboženství a hledá uplatnění spirituálního přístupu i mimo náboženskou víru. Proto autor neuzivá výrazu „sekulární“, nýbrž „sekularizovaný“. Důvodem pro užití (jakéhokoli) atributu je inflace užívání slova spiritualita a od něj odvozených tvarů v současném běžném slovníku. V určitém protipólu ke konzumnímu přijímání světa

se dnes jako spirituální označuje leccos. Každý pokus o odmaterializování našeho přístupu k životu ještě však nemusí být spiritualitou, byť praktické vymezení této hranice je obtížné.

Spiritualita, o níž je tu řeč, se nebrání zvažování a přijímání obecného božského principu, tak jak mu rozuměli například Spinoza (2003) či Nietzsche (2001). Právě Nietzscheho přístup k otázce božství je i dnes v této souvislosti velmi aktuální (Hrbek, 1996). Sekularizovaná spiritualita se ovšem vůči indoktrinovanému náboženskému chování staví obezřetně. Primárně není nutno odmítnout esoterický přesah spirituality do oblasti změněných stavů vědomí (například meditace). Co je podstatné – daný civilnější (a snad též filosofičtější) model spirituality může sice s náboženským i esoterickým výkladem v některých ohledech souznít, ale nemusí s nimi být nezbytně provázán.

Pointa uvedeného modelu spirituality

Nebudeme zde komentovat různé a mnohdy kontroverzní výklady spirituality v jejích okultistických a náboženských podobách, ani povrchní a snad i poněkud snobské užívání pojmu spiritualita v běžném slovníku. Pokud bychom se měli pokusit srozumitelně popsat daný model sekularizované spirituality, pak se v něm jedná o duchovní rámeček člověka, který vytváří jakousi ochrannou atmosféru vůči tlakům okolního světa. Jde o prostor naplněný obecným mravním principem, věděním a zkušeností, velkorysostí, soucitem a empatií, vnímáním existence a zájmů druhého, hledáním smyslu života a tázáním se po systému vesmírného uspořádání při vědomí pokory před limity možností našeho poznání.

Možnosti spirituality v zážitkové pedagogice

Je evidentní, že zážitková pedagogika má určité předpoklady pro to, aby se v ní mohl uplatňovat spirituální přístup. Oproti tradičnímu pedagogickému modelu, jenž je prezentován většinou podobou našeho školství, využívá zážitková metoda empiricky ověřeného poznatku o tom, že úroveň uchování informací v našem vědomí se zvyšuje s širším spektrem prostředků, jimiž jsou tyto informace předávány. Klasické školní vzdělávání v sobě primárně obsahuje určitou míru mechanického přenosu informací. Ten může (a nemusí) být realizován formou drilu. Pak záleží především na pedagogovi, ale i na studentovi, zda proces obohacuje přesahem do jiných sfér než pouze do formy předání informací a kontroly jejich osvojení.

Zážitková metoda je oproti tomu založena na přímé emoční investici a aktivní spoluúčasti vzdělávaného. Tato skutečnost (zejména v holistickém chápání) dává široký prostor pro spirituální vnímání procesu, v němž se prolíná hra a vzdělávání. V tomto procesu nejsou již jeho segmenty striktně oddělovány. V tradiční školní výuce je jasně dáno: *nyň je přestávka, teď máme matematiku, teď probíhá dějepis...* Právě taková fragmentace procesu je dnes kritizována. Proto si zážitková pedagogika, pro niž je komplexní přístup esenciální podmínkou, může získat výraznější pozici v systému vzdělávání.

Spirituální potenciál zážitkové pedagogiky

Chceme-li hovořit o prospěšnosti spirituálního přístupu k zážitkové pedagogice, dostáváme se nyní ke zcela jinému pohledu, než je běžné. Účastníci zážitkových kurzů občas uvádějí, že od spirituality očekávají jakési mystické tajemno, meditace či vstupy do jiných světů. Autor zde však, poněkud zjednodušeně řečeno, pojímá spiritualitu jako přístup ke světu, který se dokáže oprostít od vnějších, prvoplánových a povrchních forem vnímání okolní reality. Jde o komplexní a hluboké propojování všeho, co nám tato realita přináší, kriticky zhodnocené a bezpředsudečně vůči tomu, co přesahuje svět naší racionality. Tím je dána každému jedinci určitá nezávislost a ochrana před manipulací (být manipulován i sám někým manipulovat). Spiritualita zde tak stojí v kritickém postoji vůči rituálům beroucím jedinci jeho identitu, stejně jako vůči pozitivistické představě, že granty, tabulky a výkazy jsou nutné a že společnosti prospívají.

Spiritualita chápaná jako ochranný obal je založena na primárním přijímání obsahu, a nikoli formy. Představuje tedy i možnou ochranu proti povrchnímu a mechanickému přijímání daností, jimiž okolní svět překypuje. Jaká jsou ovšem možná rizika snahy obohatit zážitkovou pedagogiku o spirituální přístup? Autor zde vybírá dva jevy, které si zasluhují jistou pozornost – manipulaci a pozitivismus.

Manipulace s člověkem v jeho „vlastním zájmu“

Prvním kritickým fenoménem je manipulace. Jedná se o historicky velmi starý vzorec lidského chování. Martin Heidegger užívá originální termín **Machenschaft**, který je jistou formou manipulace spojenou s neautentickým bytím, u Heideggera navíc také podmíněnou technologickým rozvojem (Heidegger, 1999). Nové technologie tak mohou působit jako katalyzátor procesů manipulace.

Zážitková pedagogika je v tomto ohledu specifická, často se vrací k přírodním kořenům, ani ona se však nevzdává užití nových technologií. Prostor pro manipulaci je v ní každopádně velmi otevřený. V klasickém vzdělávacím modelu je učitelé také často svěřována značná pravomoc, především však ve formální rovině, za normálních okolností hlouběji nezasahuje vnitřní svět studentů. V zážitkové pedagogice se otevírá tento vnitřní svět velice často až do intimních sfér. V rámci her a dalších aktivit se jejich účastníci mnohdy vyznávají ze svých pocitů, musejí překonávat své fyzické i psychické limity a jsou v rámci skupinové dynamiky nuceni čelit tlaku ze strany spoluhráčů či instruktorů.

Jakkoli tento přesah do intimnějších poloh může vést k sebereflexi a k pozitivnímu posunu ve vnímání okolí (např. rozvoj altruismu, empatie), bývá často také poměrně riskantní. Nebezpečí opojení mocí se nevyhýbá nikomu, tedy ani instruktorům. Je především na nich, aby udrželi profesionální úroveň svého chování. To je však velmi subjektivně modelovaný regulátor.

Zajímavý postřeh se týká také samotných účastníků zážitkových aktivit. Mnozí z nich určitou úroveň manipulace neodmítají. Autor textu osobně zaznamenal několik tvrzení účastníků zážitkových kurzů o tom, že *lidé si přejí, aby s nimi bylo manipulováno*. Avšak ani skutečnost, že pro manipulaci jsou k dispozici vděčné a ochotné objekty, nedeleguje nikoho k manipulativním prak-

tikám a ani je neospravedlňuje. To autor textu považuje za klíčový moment, přestože někteří (jinak velmi rozdílně smýšlející) vlivní autoři tímto směrem své myšlenky v minulosti s úspěchem rozvíjeli (Machiavelli, 2012; Exupéry, 2006). Jak ve *Vladaři*, tak v *Citadele* je s člověkem manipulováno, v určitých momentech pak ve jméno jeho zdokonalení.

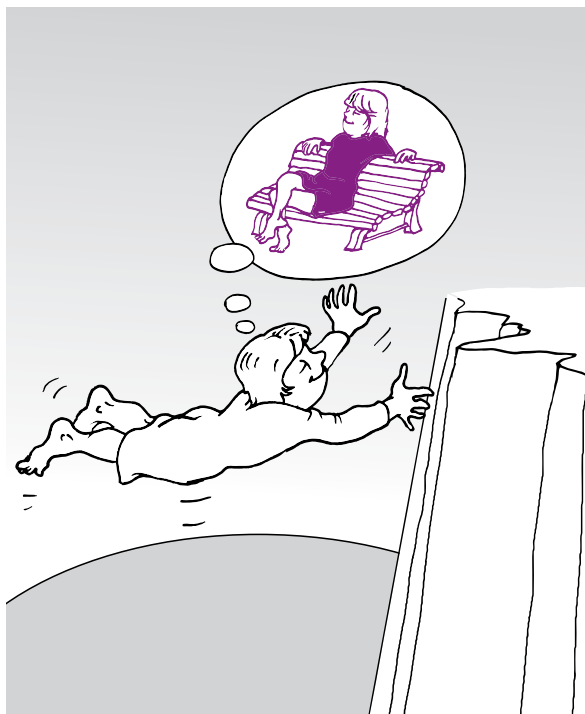
Z pozice mnou popsaného spirituálního přístupu si zde dovolím jedinou osobní poznámku v celém textu, psanou (logicky) v ich-formě: *Děkuji za veškerou péči, ale ponechal bych si, s dovolením, veškerou svou nedokonalost a dovolím si ji bránit silou přiměřenou nátlaku, jenž je na mne společností v mém vlastním zájmu vyvíjen.* (já, nyní a zde)

Institucionalita a rituály jako prostor pro manipulaci (riziko brainwashingu)

Zde nelze nepostřehnout jistou paralelu mezi institucionalizovanou podobou náboženství a okultismu, které rovněž vytvářejí prostor pro manipulaci a získávají v něm mnohdy početnou klientelu, např. pasivní účastníky bohoslužeb, členy extremistických sekt či různých okultních společenství (Moyano, 2011). V tomto ohledu hrají významnou roli rituály, které jsou účinným prostředkem pro postupné ořezávání vlastní vůle a spadnutí do procesu ustálených aktů, z nichž se od jistého okamžiku jedinci již těžko vystupuje, neboť zde silně funguje prvek davové psychózy.

Rituál je nepochybně prvkem sakrality, který nás učí citlivě vnímat posvátnost obřadu, artefaktu či okamžiku. V tomto ohledu má silný spirituální náboj. Současně je však velmi nebezpečným prostředkem manipulace, neboť na sebe váže sled úkonů, k nimž by daná osoba v jednotlivých neprovázaných fázích a za jiných okolností patrně nepřistoupila.

Jedním ze základních rysů spirituality, tak jak jsme ji definovali my, je právě důsledné a jednoznačné odmítnutí **jakékoli** manipulace. Zejména v současné době, která je charakterizována prolínáním se obsahu a formy (též záměnou cíle za prostředek), je tento rys naprosto klíčový. Za silně protispirituální (v daném výkladu) lze považovat rituály, které zbavují v určité fázi procesu člověka možnosti kdykoli tento proces ukončit

a opustit, a tím staví základnu pro riziko uplatnění brainwashingových technik (Streatfeild, 2006). V tomto duchu lze za protispirituální považovat i určité (v praxi naštěstí nepříliš často užívané) aktivity v rámci zážitkové pedagogiky, v nichž je na lidského jedince vyvíjen určitý nátlak na bezpodmínečné přizpůsobení se pravidlům, často spojený s vybudováním tzv. týmového ducha (například tzv. „orvávačky“).

Spirituální versus rituální

Za paradox je možno považovat, že pod vlivem přecenění vnějších atributů bývá navozován pocit spirituálního vnímání hry podporou jejích mystických aspektů (mytologické motivy, svět fantasy, přírodní náboženství apod.) a s nimi spojených rituálů. Autorovou snahou není brzdit podobné aktivity, které mají své opodstatnění a mohou být velice přínosné, jsou-li dobře realizovány. Pouze chce velice důrazně vyslovit myšlenku, že **spirituální** se nerovná **rituální** (ostatně původ obou slov spiritus a ritus je zcela rozdílný). Druhou věcí, kterou bychom chtěli zdůraznit, je fakt, že spiritualita je zde prezentována jako duchovní rozměr člověka. Ten si lze též, jak již bylo řečeno, představit jako jakýsi ochranný obal. Spirituální člověk se díky němu ze své podstaty nemusí vyhýbat mystickým a okultistickým prvkům, jež ho obklopují, nevymívá se jim a ani je a priori nezavrhne, ale nepropadá jim a přistupuje k nim kriticky a komplexně.

Vnitřní dimenze spirituality

Spiritualita ve zde prezentovaném pojetí není vnějškovým projevem, neodráží se v tetování,

účesu ani ve způsobu oblékání. To je další mýtus, jemuž velmi

rádi propadáme. To, co můžeme přímo sledovat, bývá ve filosofii označováno jako imanentní, zatímco to, co naše přímé vnímání nějakým způsobem přesahuje, nazýváme transcendentním. Transcendentní povaha spirituality, jež je jejím klíčovým rysem, tedy není vidět. Pokud máme tendenci vztahovat spiritualitu k tomu, zda má někdo na krku křížek, na hlavě dredy či na hrudi vytetovaného draka, pak tu hrozí nebezpečí, že nepřekročíme rámeček výkladu institucionalizované představy o spiritualitě a budeme stále spiritualitu vnímat předsudečně jako náboženskou či okultistickou deviaci.

Riziko nadměrné glorifikace pozitivismu

Druhým úskalím, o němž bychom se chtěli v nastoleném kontextu zmínit, je extrémní vliv pozitivistických přístupů. Vzhledem k rozsahu stati se musíme podržet pouze stručné charakteristiky pozitivismu. Jedná se o myšlenkový koncept či spíše přístup ke světu, podle něhož má smysl pouze to, co lze racionálně uchopit, exaktně změřit a objektivně popsat. Jedná se o dominantní přístup ke světu v naší kulturní oblasti, na němž je postaven i současný systém vědy a výzkumu. Rozvoji pozitivismu nepochybně napomohl technologický pokrok umožňující to, že řadu činností, jež jsme dříve museli vykonávat vlastními fyzickými silami a s vynaložením svého intelektu, dnes přebírají přístroje a počítačové programy. Naše společnost se propadla do závislosti na technologiích, skutečnou hloubku problému si odmítáme připustit a přehlídíme dokonce i její racionální důsledky.

Formalismus jako důsledek nadvlády pozitivismu

Problémem, který s sebou pozitivismus nese, je i formalismus pronikající do našeho života. Komplikované právní normy jsou ve svých dílčích úpravách mnohdy v rozporu s jejich původním principem. Společnost silně rozvinula rysy výkaznictví, v němž se předkládají neexistující či zkreslené výkony v podobě vyplněných kolonek a číselných údajů. Celý náš pedagogický systém se nechá uzavírat do pastí grantových schémat. Většina z nás již přistoupila na myšlenku, že nejprve musíme mít finanční zdroje a pak teprve lze něco podnikat. Hledají se paradigmaty a metody, což samo o sobě může být přínosné, ovšem většinou se tak činí v dominanci formy nad obsahem. Současná pozitivistická vědecká past je vyhníla a prázdná, přestože je působivě opentlená a načáchaná. Pravidla tohoto umělého světa přijímáme, a tak jako v Platónově podobnosti o jesykni se domníváme, že je to ten jediný možný a správný svět.

Spiritualita kontra formální struktury

Autor zde nehodlá bagatelizovat správné a pozitivní úsilí o vytvoření pevné metodické platformy pro zážitkovou pedagogiku, jež ji posouvá z úrovně nezávažné hry na skutečnou výchovnou metodu. Na druhé straně nelze přehlížet prostředky, jimiž se tak děje. Celý problém netkví v zážitkové pedagogice samotné, ale v nesmyslném uspořádání pozitivistických struktur současné vědy, do nichž se pokouší zážitková pedagogika napasovat. Ve snaze naplnit krité-

ria, jež před nás systém vědy a výzkumu staví, se nechává lapat do pastí předpřipravených tabulkových struktur, zabývá se technikami facilitace a skupinovou dynamikou, analyzuje výsledky her ve snaze vytěžit z nich exaktní ukazatele, čímž ovšem do značné míry pohřbívá spiritualitu, tedy to, co exaktní možnosti analýzy přesahuje.

Perspektivy zážitkové pedagogiky

Seton, Foglar či Zapletal měli jasnou výchovnou ideu a mimořádné schopnosti ji předávat dál. Pozorný a pokorný jedinec může jejich odkaz rozvíjet a vdechovat mu jedinečného ducha i přesto, že většinou takto mimořádnými schopnostmi nedisponuje. Spoléhat však na to, že se mechanicky naučíme určitým technikám a dovednostem, že zvládneme manažerské a facilitační dovednosti na základě několikadenního kurzu realizovaného v systému grantových výzev zakončeného udělením certifikátu od renomované a úspěšné komerční firmy, může být ošidné a značně iluzorní.

Lze se domnívat, že zážitková pedagogika je vzhledem k tomu, že se v současnosti poměrně intenzivně hledají způsoby, jak naše školství převést do nových časů, velmi perspektivním pedagogickým přístupem. Proto bychom měli mít na paměti, že spirituální vnímání zážitkové formy učení (v uvedeném chápání) může být užitečným prostředkem, jak čelit její mechanizaci, technokratické a byrokratizaci, neučiníme-li z něj podobný paskvil, jako se nám to v minulosti podařilo již v případě mnoha jiných dobrých úmyslů.

Literatura:

- BELLAMY, J. (1998). Spiritual values in a secular age. In COBB, M., & RENSHAW, V. (Eds.), *The Spiritual Challenge of Health Care* (pp. 183–197). London, UK: Churchill Livingstone.
- EXUPÉRY, A. DE S. (2006). *Citadela*. Praha: Vyšehrad.
- HEIDEGGER, M. (1999). *Metaphysik und Nihilismus*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.
- HRBEK, M. (1996). „Smrt Boha“ v Nietzschevě filosofii. Praha: Academia.
- HURYCH, E. a kol. (2013). *Spiritualita pohybových aktivit*. Brno: Masarykova univerzita.
- JIRÁSEK, I. (2013). Spiritualita pohybových aktivit: Vymezení diskursivního přístupu. In E. HURYCH a kol. (Ed.). *Spiritualita pohybových aktivit* (pp. 8–16). Brno: Masarykova univerzita.
- MACHIAVELLI, N. (2012). *Vladař*. Praha: Argo.
- MOYANO, A. L. (2011). *Sekty. Skrytá hrozba současnosti*. Frýdek-Místek: Alpress.
- NIETZSCHE, F. (2001). *Ecce homo. Jak se stát, čím kdo jsme*. Olomouc: J. W. Hill.
- ROBINSON, S., & PARRY, J. (2013). Spiritualita: K otázce definice. In E. HURYCH a kol. (Ed.). *Spiritualita pohybových aktivit* (pp. 17–28). Brno: Masarykova univerzita.
- SPINOZA, B. (2003). *Pojednání o nápravě rozumu*. Praha: Filosofia.
- STRETFEILD, D. (2006). *Brainwash. Tajná historie ovládnání mysli*. Praha: Mladá fronta.

Výsadní vztah zážitkové pedagogiky a ducha

Šimon Grimmich

Článek nastiňuje možné paralely mezi náboženstvím a zážitkovou pedagogikou, které se projevují na rovině jejich prostředků nebo na rovině myšlení. Na jejich základě se autor pokouší ukázat, že zážitková pedagogika může prostředkovat náboženskou zkušenost, a to v některých případech silněji než tradiční náboženství.

Bůh je ‚mrtev‘. Takovým zvěstováním se ale ve skutečnosti neříká nic jiného, než že se člověk stal neschopným uchopit skutečnost na něm nezávislou a k této skutečnosti se vztahovat. (Buber, 2002, 16)

Mluvit o náboženství nebo o Bohu je těžké. Slova jsou příliš zatížená závažnými předporozuměními nebo nedorozuměními. Mluvit o spiritualitě, o duchovní cestě nebo o lásce je jen o trochu snazší. Zcela zamřít tato slova, aniž by se cosi podstatného vytratilo z našich životů, lze jen stěží.

Dvacáté století se vyznačuje náboženskou krizí a zároveň tápáním po náboženství a po Bohu. Bůh zemřel, ale naděje, že se dá žít bez něj, se ukázaly jako plané a ničivé. Tak se hledá. Přítomnost se vyznačuje hledáním, neslyšením a rozsáhlou krizí náboženského jazyka nebo vůbec jazyka, který by dokázal důvěryhodně a přesvědčivě mluvit o posvátnu. Řada trosek, občas naděje hledání, občas úplné zapomnění.

A co s tím? Jestliže se slova, jestliže se představy a obrazy staly nedůvěryhodnými, je třeba se obrátit ke zkušenosti a skrze ni znovu objevovat smysl těchto představ, vytvářet představy nové a hledat tak řeč, která se nebude vyhýbat podstatnému a zároveň si udrží důvěryhodnost. Řeč, která nám pomůže se vymanit z jednostranné zahleděnosti, přesvědčení, že středem světa je člověk, a dokáže připustit skutečného partnera v dialogu a naslouchání mu.

Bůh, náboženství a láska

Podle Židů je Bůh ten, který nemá žádné jméno a nemá ani žádnou podobu. O Bohu nelze moc

mluvit. Podstatný je vztah s živým Bohem, vše ostatní tihne k tomu být za Boha zaměněno. Podobně začíná Lao'c svůj spis o Tau: *Tao, které lze postihnout slovy, není věčné a neměnné tao.* (Lao'c, 2004, 1) Mlčení přísluší náboženství spíše než mluvení. Jak židovský Bůh, tak i Tao jsou živí. Jsou nezachytitelní a vždy překračují lidské meze. Člověk je nemůže ovládnout nebo spoutat. Jediné, co může a také má, je být neustále pozorný a otevřený, kdy a v jaké podobě se objeví, a být připravený odpovědět na jeho výzvu.

A co je náboženství? V tradičních náboženstvích se náboženství zpravidla kryje s pojmem **cesta**. Tao znamená cestu, židovská Tóra, tedy pět knih Mojžíšových, znamená právě znamení, znamení na cestě. Náboženství je cestou, cestou trochu vyznačenou v úplných krajnostech. Pohyb na ní je uměním, proměnou, něčím, co není nikdy úplně hotové a nikdy úplně jasné. Tao ani Bůh se nedají polapit, uplatit, neexistuje žádný zaručený návod. Snad jen: člověk by se měl nechat vést tím, co nebo koho hledá. Naslouchat. Naslouchat. Naslouchat. Svému srdci, skutečnosti, těm, které potkává. To je dost náročná a křehká cesta, která je vždy jedinečná.

Náboženství před touto náročností často couvne a inklinuje k tomu stát se souborem pouček, morálkou nebo systémem rituálů. Zdánlivě se pak zdá, že pokud člověk věří ustanovením nebo podle nich přesně jedná, je vše v pořádku, náboženské povinnosti splněny a lidský život naplněn.

Náboženství je tedy putování vedené srdcem. Putování, které nespočívá v získávání něčeho, ale naopak v neustálém překračování nebo vykračo-

vání. Náboženství je určitým přesouváním těžiště z člověka směrem k druhému a k Bohu, tomu zcela jinému Druhému. Náboženství je odkládáním všeho zbytečného. Dávat stranou očekávání, představy, zahleděnost do sebe a otevírat se skutečnosti, živé přítomnosti. Stále znovu vše odložit, škrtnout a vykročit směrem, kam jsme voláni. Taková je láska, převrací vše, neponechává nic a slibuje všechno. Taková je oblast ducha.

Duch a zážitková pedagogika

Po tom, co jsme snad alespoň trochu vyznačili oblast ducha, druhou část tématu tohoto článku, pokusíme se odpovědět na to, co má s duchem společného zážitková pedagogika. Snad by se dalo s určitou mírou nadsázky říct, že si v ní postavil příbytek. Zážitková pedagogika skýtá poměrně vřelé a otevřené prostředí, v němž se duch může vyjevovat (aniž by pochopitelně byl na ni nějak zvláště vázán). Domníváme se, že zážitková pedagogika je duchu otevřená zejména z následujících důvodů:

- 1) důrazem na prožívanou zkušenost¹
- 2) důrazem na překračování běžné zkušenosti, totiž stavěním člověka do pro něj nových a dosud neznámých situací
- 3) otevřeným jazykem, případně širokou škálou vyjadřovacích možností

K tomu je třeba přidat ještě dvě důležité okolnosti:

- 4) významným nástrojem zážitkové pedagogiky je „hra“, jejíž hranice a odlišenost od rituálu je často mlhavá a která každopádně nabízí velmi vhodné prostředí a prostředky pro rituál
- 5) pro zážitkovou pedagogiku a zkušenosti, které skýtá, je zpravidla nesmírně podstatné společenství a společně sdílená zkušenost

Znamená to tedy, že pokud se v tomto článku snažíme tázat na vztah zážitkové pedagogiky a ducha nebo posvátna, jde nám o to vykázat určitou podobnost uvažování nebo technik, které jsou typické jak pro náboženství, tak pro zážitkovou pedagogiku.

Zhruba řečeno zážitková pedagogika:

- 1) učí člověka znovu naslouchat sobě samému a tomu, co se děje kolem něho
- 2) vytrhává člověka z toho, co je pro něj známé a naučené, a vystavuje ho tak novým

nečekaným zkušenostem, čímž mu nabízí možnost odhlédnout od jeho každodennosti a spatřit ji z jiného úhlu

- 3) neříká člověku nic o tom, co si má myslet nebo co má prožívat, ale ptá se, co prožívá, a učí ho své zkušenosti osobně (tedy mimo naučené fráze) vyjadřovat
- 4) prvky, které zážitková pedagogika používá, se svou podobou a potenciálem přibližují náboženskému rituálu nebo ho přímo napodobují
- 5) zkušenost člověka v kontextu zážitkové pedagogiky je značně určená skutečností, že se odehrává ve společenství, nebo je dokonce společná

V další části článku bychom se rádi zastavili u jednotlivých bodů, blíže rozvedli paralelu, která se v nich skrývá a která sblíží zážitkovou pedagogiku a ducha, a případně podrobněji srovnali některé podobné struktury.

1. Naslouchání / modlitba, meditace, tanec

Jestliže se budeme snažit nalézt nějaké jádro, které spojuje jednotlivá náboženství a duchovní cesty a které nám dovoluje porozumět jejich smyslu, můžeme se obrátit k modlitbě, kterou Bernard Casper chápe jako zcela ústřední náboženský fenomén, který je samotnou podstatou náboženství.

Klíčovým rysem modlitby je podle Caspera **pozornost** (Casper, 2000, 18). Může se jednat o tichou přítomnost, která je charakteristická například pro trapistické mnichy – úkolem mnicha je *Umět přítomnost, ať je oděna do čehokoli. Přítomnost je totiž zajímavá Tebou. Je Tebou naplněna. [...] Umět přítomnost, to je základní dovednost, a nejenom mnišská.* (Satoria & Vácha, 2013, 81) Domnívám se, že to je jádrem i zážitkových kurzů, totiž soustředění na přítomnost, na prožívání přítomné chvíle, k čemuž napomáhá promyšlené střídání jednotlivých aktivit a to, že jsou připravované tak, aby zaujaly a přitáhly pozornost.

Podobným směrem míří také buddhistická meditace, která v podstatě nespočívá v ničem jiném než v pozornosti k tomu, co se právě děje, co mysl právě dělá, a rozumném rozlišování, k čemu to vede (Tejaniya, 2011).

K modlitbě i meditaci patří určitá míra reflexe, která však není vybájená ani „vnější“, ale

¹ Pojem zkušenost používám tak, jak je obvyklé ve filosofii. „Zkušenost umění“ nebo „náboženskou zkušenost“ chápu jako probíhající děje, to, co člověk právě zakouší. Nechápu ji jako výsledek procesu poznání, „člověk, který má mnoho zkušeností“.

foto © Zbyněk Riedl
Surrealistická punkáčovina. Z kurzu PŠL Vlastní cestou, 2013.

vychází z osobní zkušenosti a snaží se jí co nejpochtivěji rozumět. Jádrem modlitby nebo meditace je tedy přítomnost oproštěná od přílišného mluvení, rozebírání a hodnocení. Přítomnost otevřená Boží přítomnosti. K tomuto otevření a soustředění často slouží modlitební korálky a opakované verše, jména nebo jen slabiky, křesťanský růženec, muslimský dhikr, hinduistická slabika Óm (Freeman, 2009). Samotná modlitba může mít mnohé podoby.

Zážitková pedagogika se tedy blíží náboženství svým důrazem na přítomnou zkušenost. Výsostně se pak náboženství přibližuje v okamžicích, kdy dává člověku určený čas, který má trávit putováním, nočním bděním nebo jen soustavnějším soustředěním na klíčové životní otázky.

1.1 Exkurs: modlitba a tanec

V souvislosti s otázkou po vztahu modlitby a zážitkových kurzů bych rád ještě zmínil jedno téma, totiž téma tělesnosti. Plný význam tělesnosti, možností vlastního těla a vztah k němu je v dnešní době něčím velmi zanedbaným. Patrné to je například na tom, jak k nám neustále proudí nejrůznější náboženské nebo i nenáboženské praxe, např. jóga a tai-ji, které pracují s tělem na mnohem hlubší úrovni, než je vztahování k tělu v jeho běžném provozu, kde se tělo dostává do středu zájmu pouze, pokud je nemocné, unavené, pokud jde o sex nebo při sportu. A bylo by velmi nešťastné stavět do opozice tělesnost a duchovní rozvoj člověka.

Náležitý postoj, uvolněnost, rovná páteř jsou klíčové pro modlitbu i pro meditaci. Pro modlitbu je podstatné náležité „uzemnění“ nebo významná gesta a výrazy jako např. při modlitbě muslimů. Vrcholem těla v modlitbě je pak tanec, jako např. súfijský tanec, jehož cílem je uprázdnění a sjednocení s Bohem.

Důležité tedy je, že duch má úzký vztah k tělu. Tělo je totiž velmi vhodným prostředkem také právě proto, že je stále přítomné, neuniká do budoucnosti ani do minulosti. Jestliže jsme v úvodu označili zážitkové kurzy jako hájemství ducha, neváháme je nyní označit také za hájemství těla, neboť jsou otevřeným prostředím, kde se tělo dostává do středu pozornosti.

Pozornost k tělu přichází už jenom tím, že dramaturgie kurzů se snaží být vyváženou, věnovat se člověku v jeho celistvosti, nepřetěžovat jednu jeho složku, a tak dává člověku zažít možnost této celistvosti. Řada programů explicitně pracuje s tělem, pohybem a tancem. Zážitkové kurzy bývají často přirozeně „kontaktní“, s rozvojem důvěry a intimity se postupně objevuje i dotek a objetí, přičemž se ukazuje, že je zde rozsáhlý prostor doteku, který má mnoho stupňů a který je v běžné zkušenosti zpravidla zcela redukován na dotek v partnerském vztahu a dál už nic, přitom se potřeba dotek přijímat a dávat ukazuje jako zcela přirozená a zbavená významů, které nese v partnerském vztahu.

Každá silná zkušenost, ať už radosti nebo strachu, je významně tělesná. V radosti se tělo „rozpíná“, svět se „rozpíná“, stává se lehkým a prostupným. Tělo se tak může ukázat již ne jako nástroj, který slouží k přemístování, ale jako zvláštní oblast smyslu, které můžeme naslouchat a od které se můžeme mnohému naučit, pokud budeme tělo sledovat a následovat jeho přirozený pohyb a pocítování.

2. Překračování běžné zkušenosti / bourání model, cesta ke svobodě

Náboženská cesta je typická na jedné straně neustálým uvolňováním ze svázanosti náboženskými představami, tím, co si myslíme, že Bůh je, a na straně druhé pak neustálým vykračováním z domova do neznáma – cestou, kterou ukončí až smrt.

Krásnou ilustrací je kniha *Exodus*, která líčí vysvobození židovského národa z egyptského zajetí a jeho putování do země zaslíbené. Bůh vyvádí Izrael na svobodu, slibuje mu zem zaslíbenou. Tato cesta je však cestou pouští, zbavením všech jistot a pohodlí, které skýtalo egyptské zajetí. Je to cesta velmi lidská, plná neustálého reptání a vzpomínání na to, jak bylo v Egyptě dobře. Během této cesty dostává Izrael Desatero, jehož první přikázání směřují právě k tomu, že je jen jeden Bůh, který nemá být nijak zpodobován. Zatímco Mojžíš přebírá od Boha Desatero, Izraelité si v táboře ze zlata odlíjí tele, kterému se klanějí.

Náboženství je tedy především snahou o svobodu, otevřenost a důvěru ke kroku do neznáma, věrnost volání, které nás táhne, aniž bychom mu rozuměli a aniž bychom věděli kam, namísto vysedávání u teplého krbu.

Podobně zážitková pedagogika často pracuje s překračováním osobní komfortní zóny, tedy toho, co má člověk již osvojené, oskoušené a co je pro něj bezpečné a pohodlné. Posouváním těchto hranic člověk získává nové možnosti, o kterých netušil a o které se ochuzoval. Na zážitkovém kurzu je člověk stavěn do situací, které po něm vyžadují rozhodnutí a svobodnou odpověď, která překračuje soubor toho, co je naučené a oskoušené. Tím se rozvíjí odvaha, důvěra a svoboda, která člověku postupně dovoluje stavět se vůči životním situacím mnohem příměji a spontánněji a nechávat si otevřené různé životní možnosti. Spolu s tím se rozvíjí vnitřní opravdovost, totiž to, aby rozhodnutí, které člověk dělá, vycházelo z něho samého, a ne z toho, co většina považuje za správné nebo co po něm někdo jiný vyžaduje.

3. Otevřenost interpretace / tajemství

Za velmi podstatný rys zážitkové pedagogiky považují její snahu o nedogmaticíčnost nebo neideologičnost. Přestože je namnoze poplatná době a nejrůznějším módním vlivům co se týče typu her, témat, technik, snaží se zážitková pedagogika nepodávat žádnou nauku, nepředávat žádné učení o tom, jak se to má se světem, s námi a jak tomu celému rozumět. Jejím cílem je pouze nabízet určité zkušenosti a případně prostředky k jejich reflexi, samotné uchopení a rozumění jim však zůstává dílem každého člověka.

Přestože se to může zdát triviálním, jedná se o něco, co není vůbec snadné a vůbec obvyklé. Dávat stranou všechna předporozumění a interpretace, které nám nabídla výchova nebo společnost, a soustředit se opravdu na to, jak my sami danou věc zakoušíme, a pokoušet se ji adekvátně vyjádřit, to považují za klíčový rys zážitkové pedagogiky. Člověku je dávana naprostá důvěra, že on sám nejlépe rozumí tomu, co prožívá, a druhý mu může být pouze partnerem v dialogu. Člověk je zván, aby rozvíjel své myšlení. Takový je ostatně právě sókratovský dialog, zbavováním se různých nepravdivých mínění na cestě k pravému poznání, které se neděje skrze výklad, ale prostřednictvím dialogu, v němž Sókratés zaujímá, jak on sám říká, roli porodníka, vykonává porodnické umění, které spočívá v přivádění myšlenky toho druhého na svět náležitými otázkami (Platón, 2007).

Podobně je skutečné náboženství právě především dílem vlastní praxe a vlastní zkušenosti. Pro průběh cesty nejsou rozhodující svaté texty, které mohou posloužit pouze jako vodítko, ale osobní vztah k Bohu, k Pravdě, osobní rozhodnutí vycházející z vlastního svědomí. Pro předávání náboženského života je pak klíčový vztah učitel-žák, osobní vztah mladšího ke staršímu, který je již na cestě trochu dále a zná některé její zákruhy. Dialog pak spočívá především na jedné straně v otevřeném sdílení vlastní zkušenosti, nejistot a pochybností, a na druhé straně v nepedpověditě naslouchání, nápomocném dialogu a usměrňování. Na této cestě se pak člověk osobně setkává s tím, na co už žádné rozumění nestačí, setkává se s tajemstvím.

4. Hra / rituál

Řada programů a her vykazuje podobnou strukturu jako rituály – stejně jako ony mívají za cíl upevňování, sladění nebo sjednocení společnosti, řada z nich má charakter slavnosti nebo společně prožívaných vážných okamžiků. Přikládám velkou důležitost tomu, že se na kurzech daří

vytvářet a obnovovat právě společné jednání, které dává pocítit sílu společenství, což se z běžné kultury poměrně vytrácí.

Množství her a programů naopak vykazuje podobnosti s přechodovými a iniciačními rituály, při kterých jde o to sestoupit hlouběji, prokázat opravdovost, podstoupit proměnu, zkoušku, a vyjít jako obnovený. To, co však z rituálu dělá významnou událost, a ne jen pouhý sled nerosozumitelných gest, je na jedné straně vnitřní účast a nasazení celé bytosti, na druhé straně přítomnost tajemství nebo posvátna, zkrátka něčeho, co překračuje člověka a co překračuje i společenství. Náboženský rituál, náboženská slavnost slouží především k tomu, aby se navázal a obnovil vztah k posvátnu, díky kterému se člověk může stát sám sebou, díky kterému je možné uzdravení, díky kterému je možné přejít z jedné životní fáze do další.

Ať už autoři zážitkových kurzů vědomě usilují o to vytvářet rituály, nebo ne, rituální aspekt kurzu je těžko přehlédnutelný. Ostatně už celý kurz je určitým přechodovým rituálem, kdy člověk vystoupí ze své každodennosti, vkročí s novou skupinou do neznáma a proměněný se vrací zpět. A i pokud máme respekt před rituálem a tíhneme spíše k tomu se mu vyvarovat, vyhnout se této oblasti zcela se mi zdá nemožné. Hry podobně jako rituály mohou být prázdné, anebo naplněné. To z určité části spočívá na míře účasti. Hry rovněž často pracují se symboly a obrazy, jejichž prostřednictvím se otevírá velký prostor pro neznámo a nečekané interpretace, díky kterým hra zamýšlená jako oddechová může skýtat nejzávažnější zkušenosti.

5. Společenství / náboženské společenství

Domnívám se, že předchozí čtyři paralely duchovní oblasti a zážitkovou pedagogiku sblížují, ukazují jejich vzájemné prolínání, avšak to ještě nutně

neznamená, že zážitková pedagogika je výhradně duchovní nebo takovou musí být. Jedná se spíše o určité příležitosti, místa, kde se člověk posvátnu může vystavit, a naopak, kde duch může sestoupit do dění. Jestliže se však někde posvátna dotýká zcela určitě, jestliže se někde zjevuje Bůh nebo láska, tak je to ve vztazích a ve společenství.

Zážitkové kurzy jsou výsostně jiné než běžná skutečnost každého z nás, především tím, že spočívají ve velmi intenzivním a úzkém soužití v rámci společenství. Dosah této prosté skutečnosti na následný charakter kurzu lze jen těžko docenit a zároveň ho izolovat od ostatních prvků.

Pokud se na chvíli obrátíme k tradičním náboženstvím, zjistíme, že klíčové místo v nich zastává vztah k druhému. Vztah k druhému, láska k němu, úcta a péče o vše živé. Náboženství, ať už křesťanství nebo buddhismus, se ukazuje jako cesta překračování vlastního zájmu a vlastní zaujatosti ve jméno druhého člověka. Pomyslné centrum, ze kterého člověk nahlíží svět, se čím dál tím více přesouvá ven nebo rozšiřuje do světa. Jestliže opakem sobectví je zde láska k druhému, neznamená to, že člověk by neměl mít sám sebe v lásce. Naopak skutečná láska k druhému není možná bez lásky k sobě a podobně láska k sobě v sobě zahrnuje a sama podněcuje lásku k druhému.

Závěr

Naznačené paralely, které se vyskytují mezi náboženstvím a zážitkovou pedagogikou, zůstávají skutečně pouze paralelami. V žádném případě to neznamená, že by zážitková pedagogika byla a priori duchovní, nebo jí dokonce musela být. Znamená to však, že v mnohých ohledech se duchovní oblasti otevírá a může sloužit jako velmi vhodné podloží pro náboženskou zkušenost. Díky svému důrazu na osobní zkušenost možná může dokonce prostředkovat vztah s posvátnem přesvědčivěji než některé podoby tradičních náboženství. ☯

Literatura:

- BUBER, M. (2002). *Temnota Boží*. Praha: Vyšehrad.
- CASPER, B. (2000). *Událost modlitby*. Praha: Vyšehrad.
- FREEMAN, L. (2009). *Křesťanská meditace*. Praha: Vyšehrad.
- LAO'Č (2004). *Tao te ťing*. Praha: DharmaGaia.
- PLATÓN (2007). *Theaitétos*. Praha: Oikoymenh.
- SATORIA, K. & VÁCHA, M. O. (2013). *Život je sacra zajímavěj*. Brno: Cesta.
- TEJANIYA, A. (2011). *Dhamma everywhere*. Yagon: Shwe Oo Min Dhamma Sukha Tawya.

Modlitba na táboře?

Michal Kaplánek

Autor upozorňuje na rozpor mezi deklarovanou svobodou náboženského projevu a reálným nezájmem o tuto problematiku mezi pedagogickou veřejností. Příspěvek obsahuje jak analýzu legislativních dokumentů, tak vlastní interpretaci současného stavu. Nevšimavost vůči náboženským potřebám dětí a mládeže na pobytových akcích lze chápat jako důsledek vytěsnění náboženské problematiky ze společenského života, a to jak v době totality, tak i v současnosti. Ignorance této problematiky je vzhledem k šíření extrémních náboženských proudů a sekt rizikem.

Skutečnost, že se Česká republika na základě statistických údajů i na základě výzkumů religiozity považuje za jednu z „nejateističtějších“ zemí Evropy, svádí povrchní pozorovatele – a bohužel někdy i učitele nebo pedagogy volného času – k tomu, že si často udržují přezíravý postoj vůči náboženství, který střední a starší generaci vstúpila propaganda totalitního režimu. Už samotná skutečnost, že se jak tento časopis, tak i řada dalších periodik čas od času zabývá otázkou spirituality, ukazuje na to, že problematika náboženství se nedá přehlížet a že ani většinové odmítání institucionalizovaného náboženství (ve formě církví a náboženských společností) nemusí znamenat absenci spirituálních a náboženských otázek v naší společnosti.

Nechci se v tomto příspěvku zabývat sociologickým, psychologickým či filosofickým rozbohem českého „ateismu“, ač i to by zasluhovalo zvláštní pozornost. Chtěl bych spíše upozornit na některé praktické důsledky zjednodušeného postoje vůči náboženství v oblasti pedagogiky a práce s lidmi vůbec.

Vzhledem k tomu, že současná společnost (včetně mezinárodních organizací) je velmi citlivá vůči právům menšin a politická korektnost je příkazem doby, a to i v situacích, kdy jde o velmi sporné otázky, udivuje mě nevšimavost, ba dokonce totální ignorace problematiky svobody náboženského projevu při pobytových aktivitách, na táborech nebo zážitkových kurzech.

Legislativní situace

Listina základních práv a svobod, která je součástí českého právního řádu, obsahuje právo každého občana na *svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání* (čl. 15). Toto právo je upřesněno v zákoně o církvích a náboženských společnostech (zák. č. 3/2002 Sb.). V § 2 tohoto zákona čteme, že *každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám, nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu* (odst. 1), a že se toto právo vztahuje i na nezletilé děti (odst. 2).

Školská legislativa pak stanovuje pravidla pro vyučování náboženství (§ 15, zák. č. 561/2004 Sb.), o svobodě náboženských projevů na mimoškolních aktivitách škol a školských zařízení se však nezmiňuje. Naproti tomu zák. č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, výslovně stanoví, že se v příslušných zařízeních *vytvářejí podmínky pro účast dětí na náboženské výchově, na náboženských obřadech, popřípadě na dodržování náboženských zvyklostí, a to podle zájmu dítěte a s ohledem na předchozí rodinnou výchovu a na rozumové schopnosti dítěte* (§ 2, odst. 13).

Tyto požadavky vychází z *Úmluvy o právech dítěte*, která také vymezuje přesné (výjimečné) okolnosti, za nichž lze toto právo omezit: *Svoboda projevovat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předepisuje zákon a která jsou nutná k ochra-*

ně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných (čl. 14, odst. 3) Tyto požadavky vychází z Úmluvy o právech dítěte, která také vymezuje přesné (výjimečné) okolnosti, za nichž lze toto právo omezit: Svoboda projevovat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných. (čl. 14, odst. 3)

Z kontextu, tedy ze skutečnosti, že prováděcí předpis k výše citovanému zákonu, tj. vyhláška č. 438/2006 Sb., se dotýká této otázky pouze v části věnované umístování a pobytu dětí-cizinců (§ 13 a 14), lze usoudit, že problematika náboženských projevů dětí a vůbec účastníků mimoškolních aktivit není předmětem ani politické diskuse, ani odborného zájmu.

V tomto ohledu se naše země odlišuje od sousedních zemí (Německo, Rakousko), kde se dlouhodobě věnuje pozornost nejen ochraně práv menšinových skupin, ale i právu dětí na pedagogickou podporu při hledání odpovědi na otázky smyslu života a náboženství.

České specifikum

Od r. 1950, kdy byla v Československu oficiálně zrušena evidence příslušnosti k církvím, se začalo náboženství vnímat stále více jako „soukromá záležitost“ jednotlivce. V praxi to znamenalo vytlačení náboženských projevů z veřejného života. Církev pak byly chápány jako spolky umožňující „uspokojování náboženských po-

↑ Na vojenské misi je konfrontace vojáků s jinou kulturou, ale také s jiným náboženstvím, denní realitou. Fotografie je pořízená vojenským kaplanem na misi ISAF v Afghánistánu roku 2007. Jak může také vypadat výcvik kaplanů, čtěte na straně 57. foto © P. Jindřich Zdík Miroslav Jordánek O. Praem

třeb” těm občanům, kteří dosud „nepochopili“ a náboženských potřeb se nevzdali. Tím byli věřící lidé zatlačeni na okraj společnosti a jakýkoliv veřejný náboženský projev mimo prostor kostela nebo církevní slavnosti byl považován za nedovolený a nebezpečný. Někteří učitelé základních škol se veřejně ve třídách vysmívali dětem, které chodily do kostela (a není mi známo, že by někdo z těchto učitelů za to byl někdy volán k zodpovědnosti). Proto většina příslušníků církvi přijala tuto vnucenou logiku náboženství jako „soukromé záležitosti“. Vývoj po roce 1989 v této oblasti nevedl ke zlepšení, protože se náboženský život – tak jako i ostatní životní oblasti – individualizoval, takže můžeme předpokládat, že většině věřících křesťanů tento stav vyhovuje: pokud je víra mou osobní záležitostí, nemusím se bát, že by mě někdo kvůli víře pronásledoval nebo na mě nějak nevhodně upozorňoval.

Na základě uvedeného vývoje nás nepřekvapí, že i dnes, po více než 20 letech života ve svobodné společnosti, většina věřících projevuje svou víru a přináležitost k církvi velmi nenápadně, až stydlivě. Tomáš Halík považuje dokonce „plachou zbožnost“ – a to nejen těch, kteří se hlásí k církvi – za specifikum českého národa (Halík, 2007, 89). Výjimky – militantní a fanatické skupiny – pouze potvrzují toto pravidlo.

Pokud srovnáme děti a mladé lidi na Západě s naší mladou generací, platí stále ještě (i když postupně míň a míň), že si mladí lidé za našimi západními hranicemi umí mnohem důrazněji říci o svá práva. A to platí zřejmě i v náboženské oblasti, ačkoliv také tam přestalo být v posledních dvaceti letech aktivní křesťanství „in“. Vzhledem k tomu, že ve většinově křesťanském Rakousku, Německu či Itálii je ohled na křesťanské tradice samozřejmostí (svěcení svátků, respekt k tradicím a postním předpisům), můžeme tam problematiku náboženské svobody testovat spíše na vztahu většinové společnosti k cizincům, kteří vyznávají jiné náboženství, tedy obyčejně islám. Poněkud jiná situace je ve Francii, která se již více než sto let považuje za „laicistický stát“, tedy za stát s radikální odlukou církve od státu.

V čem je problém?

Ačkoliv výše citované zákony a předpisy jsou poměrně jednoznačné, dosud jsem se nesetkal s tím, že by se někdo – kromě církevních institucí anebo organizací blízkých církvi – při plánování pobytových akcí zabýval tím, zda budou

mít katolíci možnost jít v neděli do kostela nebo adventisté dodržovat sobotní klid. Stejně tak se u nás zatím málokdo zajímá o to, jak vyhovět židům či muslimům, aby mohli dodržet postní předpisy svého náboženství.

V uvedených případech se jedná z větší části o „náboženské povinnosti“, ke kterým mohou mít samotní věřící velmi rozdílný postoj. Zkušenost ukazuje, že se zdaleka ne všichni aktivní příslušníci náboženských skupin cítí vázání předpisy vydanými vedením jejich církvi nebo náboženských společností. Můžeme tedy konstatovat, že uvedené povinnosti (účast na bohoslužbách, zachovávání postů a jiných rituálních předpisů) považují někteří spíše za formální požadavky svých církví, takže se jimi necítí vázání.

Jiná situace nastává u „spontánních“ náboženských projevů, tedy u projevů, kterými věřící projevují svoji osobní víru. V řadě případů se spontánní náboženské projevy částečně kryjí s „náboženskými povinnostmi“, v mnoha případech je však přesahují: mnoho věřících má potřebu obracet se k Bohu modlitbou a projevovat svoji víru vnějšími gesty, např. znamením kříže u katolíků a pravoslavných nebo modlitbou směrem k Mekce u muslimů.

Kompetence k řešení náboženských otázek

Možná ještě závažnější problém, než jakým je právo na náboženský projev věřících, představují náboženské otázky, které si v určitých životních situacích klade každý člověk. V 10. zprávě o dětech a mládeži Spolkového ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež SRN z roku 1998 je formulován požadavek obnovit pozornost vůči náboženským otázkám (Bericht, 44–45), protože každý mladý člověk má právo, aby nezůstal na řešení těchto otázek sám. Tento požadavek v sobě skrývá předpoklad „kompetence k řešení náboženských otázek“. Vzhledem k výše uvedené ignoranci většiny české pedagogické veřejnosti nemůžeme zatím takovou kompetenci u našich pedagogů předpokládat. Domnívám se, že právě důraz na problematiku spirituality, s níž se setkáváme také v oblasti pedagogiky zážitku, může tuto situaci změnit a probudit ve vychovatelích zájem o náboženské otázky, a tím je postupně dovést k dosažení této kompetence.

O jakou kompetenci se jedná? Pedagog by měl být především schopen při interakci s dětmi a mládeží identifikovat jejich otázky a problémy týkající se lidské existence (život, smrt,

mysl života, existence po smrti, skutečnosti mimo smyslové vnímání). Pro získání této kompetence by mohla být významným pomocníkem Franklova logoterapie (Frankl, 1994), která se zaměřuje na řešení otázky smyslu bytí.

Další nezbytnou dimenzí kompetence k řešení náboženských otázek je určitá znalost náboženských tradic a psychologie náboženství. Tyto znalosti může pedagog získat studiem základů religionistiky, příp. teologie a speciálních psychologických disciplín. Bohužel tyto disciplíny patří do natolik komplexního celku, že není možné, aby si pedagog osvojil potřebné dílčí znalosti, aniž by měl hlubší vhled do oblasti jako celku.

Co s tím?

Dovedu si představit, že po přečtení tohoto příspěvku může leckdo cítit rozladění nebo bezmocnost. Pokud nemám možnost vzdělávat se

v otázkách náboženství a spirituality, a nadto mě tyto otázky osobně moc nezajímají, mohu výše uvedené požadavky považovat za nepříjemné nebo nereálné. Přesto bych se s nimi měl nějak vyrovnat. Možností je několik: jednou z nich je překonat nechuť a získat si alespoň minimální informace z této oblasti. Další možností, kterou považuji za velmi vhodnou, je zapojit do pedagogického týmu lidi, kteří tuto kompetenci už mají, případně motivovat ty, kterým je tematika blízká, aby se na tyto otázky zaměřili. Samozřejmě je možné problematiku odsunout (na neurčito) a nadále se domnívat, že není aktuální. Obávám se však, že se toto (nejsnadnější) řešení ukáže v budoucnosti jako nedostatečné: stačí, když se pár mých svěřenců „zblázní“ do nějaké sekty anebo když budou na našich programech participovat děti ortodoxních muslimů – a najednou se ukáže, že se jedná o problém, před nímž nelze utéci. ☹

Literatura:

- FRANKL, V. E. (1994). *Člověk hledá smysl. Úvod do logoterapie*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství.
- HALÍK, T. (2007). *Vzdáleným nablízku. Vášně a trpělivost v setkání víry s nevírou*. Praha: Lidové noviny.
- PRUDKÝ, L., ARAČIČ, P., & TOMKA, M. (2001). *Zur Lage von Religion und Kirche: Polen, Kroatien, Tschechien*. Ostfildern: Schwabenverlag.
- PRUDKÝ, L. (2009). *Inventura hodnot*. Praha: Academia.

Legislativní dokumenty:

- Berlin: Deutscher Bundestag. (1998). Bericht über die Lebenssituation von Kindern und die Leistungen der Kinderhilfen in Deutschland. Zehnter Jugendbericht.
- Strassbourg: European Parliament. (2013). European Parliament recommendation to the Council on the draft EU guidelines on the promotion and protection of freedom of religion or belief: Recommendation N. 2013/2082 [online]. In: 2013/2082(INI). Retrieved from: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P7-TA-2013-279>
- Ústavní zákon č. 23/1991 Sb. – Listina základních práv a svobod.
- Vyhláška MŠMT ČR č. 438/2006 Sb., kterou se stanoví podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.
- Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (zákon o církvích a náboženských společnostech).
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Retrieved from: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

Zpráva z konference Pedagogika útisku

Radek Hanuš

Výchově hochů u nás chybí pěstování samostatnosti, sebevědomí a čestnosti. Já jsem byl k samostatnosti nucen od dětství starostí o chléb i tím, že jsem se, vzdálen od rodiny, musil starat sám o sebe a sám všechno rozhodovat, tož to je jiný případ, ale celá naše výchova nevede ke kuráži. Jen se brzo zajistit, nejrady v úřadě, aby byl člověk pod pensí... Já v tom vidím konec konců strach před smrtí, strach ze života podnikavého, odpovědného, dobovatelského.

(Čapek, 1929, 81)

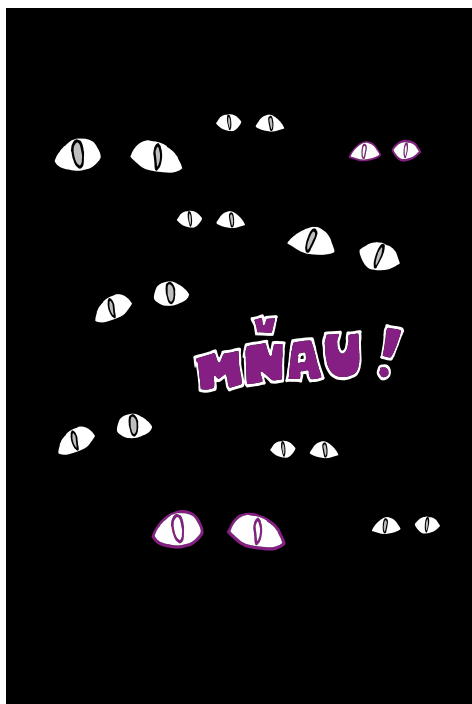
Tento úvod zazněl na začátku konference *Pedagogika útisku*. Tuto v pořadí třetí konferenci o intenzivních formách všestranné výchovy pořádala Katedra rekreologie FTK UP v Olomouci, nakladatelství Gasset a obecně prospěšná společnost *Gymnasion*. Ústřední myšlenka setkání zněla následovně:

Výchova není celistvá, pokud v ní není obsažena práce s bolestí, strachem a utrpením. Jedinec, který během své výchovy neměl možnost

vyrovnat se s vlastními limity a omezeními, není zcela připraven na reálný život. Pokud nepotkáme své limity, pokud nepotkáme své hranice, nechápeme sílu a omezení vlastních možností. Nepochopíme, kým jsme.

Celou konferenci doslova nastartoval **PhDr. Marek Herman** příspěvkem *Je těžké chytit černou kočku v černém pokoji*. Marek nabídl celou řadu myšlenek: *Nechybí nám slast, chybí nám smysl věcí. Pro děti je zdravé, pokud na ně rodiče čas od času uplatní tzv. „láskyplnou hrubost“*. A pak působivě vysvětlil, jak je v dnešním světě důležitý most důvěry a most odvahy. Na Marka po široké diskusi navázal **prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.**, svým promyšleným brilantním vystoupením *Bolest jako cesta osobnostního rozvoje*. Ivo apeloval na význam překonávání a zvládnání nejrůznějších dimenzí bolesti, které jsou formativní pro neustálý rozvoj člověka. Legendární ředitel Gymnázia Jana Keplera v Praze **Mgr. Jiří Růžička** ve svém příspěvku *Per aspera ad astra – Přes překážky ke hvězdám* představil systém rozvoje osobnosti na jeho škole. Radost poslouchat, napadalo mne během jeho vystoupení. Když člověk slyší, jak funguje jedna z nej přednějších českých středních škol, upřímně žasne. Pár jeho myšlenek: *Škola nepřipravuje na život. Škola sama je život! A tím škola připravuje na další život. Ty neseš za svá rozhodnutí odpovědnost*. Tak jako u všech příspěvků, i tentokrát následovala zajímavá diskuse.

V odpoledním bloku se jako první představil **Ing. Martin Klusáček** s příspěvkem *Tygří* 🐾

matka a sloní rodina. Mak vyslovil řadu zajímavých úvah: *Cílem výchovy je schopnost uplatnit se ve společnosti. Člověk by se měl naučit se učit, umět spolupracovat a umět se prodat. Zdravé sebezpojetí by mělo být propojeno s pokorou, a to by mělo vést k sebeúctě (jsem si vědom své ceny, jsem si vědom předností i slabín, necítím se v ohrožení). S příspěvkem Malé divy pohledem gotického psa vystoupil Ing. Miroslav Hanuš. Mirek multimediálně vyprávěl o tom, proč roky realizuje projekty zimního táboření a nakolik se mu zkušenosti z těchto projektů hodí v profesním životě, například při výstavbě hotelových apartmánů na asijských Maledivách. Ing. arch. Petr Velička v příspěvku podbarveném silnou vizualizací Cesta našima očima vysvětlil, nakolik na nás krajina působí a formuje nás. Měřítkem a kvalitou prostoru jsou velmi silně ovlivněny naše děti. Krásně hovořil o pochopení poslání místa, o tom, že každé místo nabízí určité světlo. A světlo nabídne to, co můžeme vidět. Posledním vystupujícím byl PhDr. Allan Gintel, CSc., s příspěvkem Pedagogika útisku proti pedagogice rozvalu. Upozornil na kakaidomí – nešťastné lidi, kterým je potřeba se vyhýbat. Dnešní dobu označil za „duševní smaženici“ a všeobecnou snahu pěstovat „člověka stádného“. Pedagogika by měla být láskyplná a temná. Měla by vést k soběstačnosti, iniciativě, vědomí vlastní ceny. Od-*

mítl pojem psychická bezpečnost, naproti tomu vyslovil důležitost pěstování psychické odolnosti. Řekl: *Utiskovat lze vlídně. Krásné smutky člověka rozvíjí.* Doporučil pěstovat společenské chování, všeobecnou vzdělanost a provozovat útlak pod zkušenou sociální kontrolou. Po závěrečné debatě a posledním kole sdělení všech zúčastněných jsme konferenci uzavřeli další myšlenkou:

*Kdo na malé poměry jen nařiká, obviňuje
tím sebe sama, sám je tím vinen, že žije male.
To zvlášt' platí pro mladě lidi. Moudrost
a vzdělání je věc ducha a ne věc nahodilého
okolí. Lev je lvem i v kleci, nestane
se oslem. (Čapek, 1929, 84–85)*

Konference symbolicky proběhla v Lipnici nad Sázavou, místě, kde vznikla česká zážitková pedagogika, kde jsou kořeny české výchovy v přírodě. Ojedinelým formátem celé konference je i fakt, že na každý příspěvek navazuje 30–40minutová diskuse, která dále přináší podnětné pohledy k dané oblasti. Další ročník, v pořadí již čtvrtý, se uskuteční příští rok 11. října 2014, zatím s pracovním tématem *Půvab renesance*.

Literatura:

- ČAPEK, K. (1929). *Hovory s Masarykem*. Praha: Aventinum.

METODA

vedoucí rubriky: **Petra Drahanská**
petradrahanska@gmail.com

M

Spiritualita je život sám. Pulsuje. Čtu si po několikáté příspěvky z této rubriky – někdy jsou to soubory složitých vět, působící jako těžké záclony, které spíše zakrývají to, co chtěl autor říci.

Ale jindy jakoby slova a věty ožívají, cítím jejich přítomnost a energii myšlenek, které jsou do nich vetknuté, a které chtějí, aby byly co nejpřesněji vyjádřeny. Je to – jak jinak – opět o mém momentálním rozpoložení a naladění. Nějak ale vnitřně cítím, že věcem, o kterých zde píše, je třeba začít věnovat skutečnou pozornost. Často však narážím na nepochopení nebo odmítnutí: *...prosím tě, to je hrozně abstraktní. Já potřebuju pořešit složenky, zpacificovat rodinu, a když občas vypadnu do kina, tak jsem rád, že jsem rád...*

Pro mě jsou však tyto světy neoddělitelné. Tahám si tedy tarotovou kartu s otázkou, na co se mám teď při své práci s lidmi nejvíce zaměřit, aby se mi dařilo co nejpříjemnější cestou zvědomovat a přijímat prozatím skryté souvislosti mezi naší duchovní podstatou a každodenním životem.

Míchám karty. Člověk by si rád vybral tu svoji sám, ale najednou mi jedna sama během míchání vypadává z rukou. Opouštím svoji původní představu a přijímám, co mi bylo nabídnuto. Je to Eso mečů, na jehož čepeli je vyryto slovo jasnost. Jde o symbol tvůrčí síly. Na rukojeti meče obtočené hadem jsou symboly dvou půlměsíců a tří sluncí. Nevědomé (Měsíc) vychází na světlo (Slunce). Had, symbol transformace, ukazuje, jak se nevědomé energie zpřístupňují vědomí. Dále v doprovodném textu dostávám doporučení: *Dokážeš rozpoznat fakta a pojmenovat skutečnosti, které by druzí nejráději zametli pod koberec. Svá zjištění proto nikdy nevyjadřuj bezcítěně. Pokud jsi v kontaktu se svou láskou, použij meč a nešetř sebe ani druhé.* (Ziegler, 1995, 158) Tak vás tedy nebudu šetřit, protože všechny příspěvky jsem pro vás připravila opravdu s velkou láskou.

Inspirativní čtení přeje

Petra Drahanská

Cesta životem

Vladimír Smékal

Klíčová role svobodné volby jako prevence proti osudovému determinismu.

Osud vede toho, kdo chce, vleče toho, kdo nechce.

L. Annaeus Seneca

1. Osud

V úvaze o úloze osudu v našem životě se budeme zabývat názory maďarského biologa a psychiatra L. Szondiho, starými více než 50 let, ale stále vysoce aktuálními. Jeho základní teze zní: *Člověk je bytost, která je schopna prostřednictvím svého Já a na základě své osobní volby mezi předanými možnostmi svých předků a faktickými možnostmi vlastního života volit a utvářet svůj osud.* (Szondi, 2009, 9) Ze Szondiho výkladu lze vyvodit, že historie nás nepoučuje, ale determinuje, pokud se nesnažíme její poselství pochopit. Historie se podílí rozhodujícím způsobem na formování paradigmat, která jsou zvnitřňována v raném dětství (nebo možná dána dosud vědecky neobjasněným transpersonálním přenosem) a jako archetypy ovlivňují naše vnímání světa, naše volby a naše rozhodování.

Szondi velmi sofistikovaně rozlišuje to, co je nám dáno genetikou a životními podmínkami, do nichž jsme se narodili – tomu říká „nucený osud“, a dále to, co je výsledkem naší sebeformace, kam patří jáství, a působení duchovní vrstvy bytí (v jeho terminologii „nejvyšší instance – duch“), což označuje jako „volený osud“ čili výsledek naší volby (ať už vědomé, nebo neuvědomované). Teorie osudu podle Szondiho tedy překonává tradiční názor na absolutní sílu osudu, když říká: *Podle této nauky o osudu je tedy osud nejen nutností dědičnosti, nýbrž také volbou individua.* (Szondi, 2009, 9)

J. Hillman, významný americký psycholog vycházející z Jungova pojetí osobnosti, vyjadřuje se Szondiho pojetím úlohy Já shodný názor, když píše: *Dnešní převažující způsob chápání lidského života jako vzájemného působení genetiky a prostředí opomíjí cosi podstatného – individualitu, kterou pocítujeme jako své já. Daleko pravdě*

blíží je myšlenka, že [...] každý člověk v sobě nese jedinečnost, která se dožaduje, abychom ji žili, a která existovala dřív, než jsme ji mohli žít, tak jako žalud v sobě nese obraz budoucího stromu. (Hillman, 2000, 15) Tato „žaludová teorie“ – jak ji nazývá – tvrdí, že se rodíme s *charakterem; ten je dán – je to dar, který nám, jak říkají staré příběhy, dávají sudičky při narození.* (Hillman, 2000, 15) Ale z Hillmanova díla lze vyvodit, že tlak osudu může svými úsilím překonat.

Také díky Szondiho výkladu lze dát přednost pojetí osudu nikoliv jako absolutní určenosti, ale jako rámci, jako souboru podmínek utváření cesty života, jako prostoru (jako nápo vědí či „příhrávky Boží“) pro naše volby a rozhodování, které pak naplňujeme svým žitím.

2. Úděl

Úděl – na rozdíl od osudu – je to, co nám bylo dáno podmínkami života, a záleží na nás, jak s tím naložíme. Úděl se tedy téměř shoduje s pojmem „volený osud“, který zavedl L. Szondi. V dějinách poznání lidského života bylo formulováno mnoho pojetí lidského údělu: úděl jako životní dráha, životní plán, životní cesta, program, který uskutečňujeme svým životem nebo jako to, co dostal do péče poddaný od své vrchnosti, jako úradek Boží, v judeokřesťanské tradici je to naplnění toho, kvůli čemu nás Bůh povolal na tento svět, v teorii osobnosti zvané transakční analýza je úděl výsledkem scénáře, který do nás byl vpraven zhruba do 12 let věku jednáním rodičů a rozhodujících osob, tím, co nám vnucovali, co nám zakazovali, jak nás hodnotili...

Minulost je uzavřená, budoucnost je otevřená.

David Boadella

Pod vlivem události života a rodinných scénářů se formují základní životní styly, které přetrvávají až do smrti, pokud se člověk nesnaží vzít svůj vývoj do svých rukou a neusiluje o změnu. A právě v kulturní tradici se charakteristickým životním stylům říká lidský úděl. Je to souhrn našich očekávání, postojů, nazíracích schémat, filtrů, které rozhodují o tom, jak vnímáme a vyhodnocujeme události svého života a jak na ně reagujeme. Tak se stane, že se člověk často zaplétá do dramát, která nedokáže vyřešit, a své životní prohry svaluje na náhodu či na špatný osud.

V těchto paradigmatech lidského údělu jde (podle Jaroslava Krejčího, 2002) o obecné modely či vzory, podle nichž se lidé nebo dokonce celá etnika orientují v otázkách obecného pojetí osudovosti života a podle nichž si vysvětlují, jaký je smysl bolestných či radostných událostí v životě národů nebo jednotlivců.

Tato paradigmata určují prožívání našeho života více, než jsme ochotni přiznat. Předávají se cestou tradice a sdílení určitých národních nebo skupinových stereotypů. Vytvářejí **archetypovou** základnu pro prožívání a chování jednotlivců jim vystavených. Také se pro tuto závislost užívá termín sociální reprezentace (S. Moskovici, 1984). Jde o způsob, jakým si lidé interpretují a vykládají určité události a jaká schémata chování si v důsledku toho vytvářejí. Osvobodit se od nich nemůžeme tím, že je budeme považovat za pouhé spekulace akademických vědců. Osvobodíme se od nich jen poctivou sebereflexí a úsilím o změnu.

Uvažovat takto o životní cestě jako o lidském údělu nám umožní lépe posoudit, zda životní cesta člověka je fatalisticky předurčená a zda „svému osudu“ neunikneme, nebo zda máme možnost změnit směr, a tak svůj úděl ovlivnit. Je ovšem vážnou otázkou – pokud máme možnost změny směru –, proč někteří lidé žijí, jako by byli vlečeni událostmi a nedaří se jim, kdežto jiní jako by šli kupředu a vzhůru v radosti a nadšení. Jde o klíčovou existenciální otázku.

3. Role volby a rozhodnutí

Lze vyslovit naději, že to, zda povede naše cesta do propasti, či do říše dobra a nekonečné lásky, je věcí naší volby. Závisí to na probuzení vědomí naší svobody založené na odpovědném zvažování důsledků každého rozhodnutí. Cesta životem je často trnitá a nepohodlná, často vyžaduje okliky a návraty, avšak ve zpětném pohledu zjišťujeme, zda a jak je dobrá, a můžeme pak její směr změnit nebo upravit nebo zaujmout nový postoj k tomu, co je neodvratné.

Na změnu není nikdy pozdě. Až krutě k tématu lidské životní cesty vyznívají slova F. Mauriaca:

Život je pro většinu lidí mrtvá cesta a nevede nikam. Ale jiní vědí hned od dětství, že putují k neznámému moři. Záhy je překvapuje ostrost větru; na jejich rtech je již chuť soli – až do té chvíle, kdy je za posledním písečným přesypem ta nekonečná vášeň zpolíčkuje pískem a pěnou. A potom jim už nezbyvá než se do ní ponořit nebo se vrátit. (Mauriac, 1961, 6)

I tato parabola může být pochopena jako životní výzva, kterou buď přijmeme, nebo odmítneme.

Na svou životní cestu jsme však vybaveni různými dary a nástroji. Samozřejmě že jimi můžeme pohrdat a nechat je být, nebo se s nimi můžeme naučit zacházet a přiměřeně je používat. Jsme stále voláni, máme své povolání. Buď je respektujeme a naplňujeme, nebo se mu vyhýbáme. Ne náhodou mají snad všechny kultury rčení „minout se svým povoláním“. To, zda své (po)volání, přijmeme, nebo odvrhneme, má významnou funkci v našem údělu.

Rozhodující roli v tom, jak přijímáme svůj úděl a jak jej kultivujeme na své životní cestě, je pěstování duchovní kultury osobnosti, která zahrnuje poctivé zkoumání toho, k čemu jsme (po)volání a co je tedy naším jedinečným úkolem během našeho života. Podle Platónova mýtu o Erovi (na konci díla *Ústava*) každý člověk vstupuje na svět s osudovým posláním. Je zde v posledním odstavci řečeno, že se *můžeme zachránit a žít dobře svůj život, budeme-li se tímto mýtem řídit*. Mýtus dále naznačuje, že musíme věnovat velkou pozornost svému dětství, abychom zachytili rané záblesky působení daimonia, pochopili jeho záměry a nestáli mu v cestě. Ostatní praktické důsledky potom bezprostředně následují: uznat toto volání jako primární akt lidské existence, přizpůsobit mu život a nalézt v sobě dostatek zdravého rozumu, abychom si uvědomili, že různé nepříjemnosti, včetně úzkostí a fyzických neduhů, které tělo zdědilo, patří do vzoru obrazu, jsou pro něj nutné a pomáhají ho naplnit.

Úděl jako „volený osud“ je možno pochopit jako výzvu, jako úkol, který před nás klade život. Úděl jako úkol závisí na míře naší svobody, jak mu porozumíme, jak jej konfrontujeme s povinnostmi a možnostmi. Zde se setkává L. Szondi velmi zřetelně i s V. Franklem, který stanovil jako jeden z hlavních terapeutických principů to, co označil slovy *kopernikovský obrat v psychoterapii* – totiž přimět klienta, aby nehledal odpověď na otázku, co mu život nedopřál nebo vzal, ale aby si místo toho vytýčil úkol najít, co od něj život čeká, k čemu je svou existenciální situací vyzván. A tím de facto doporučuje svým klientům, aby si svůj osud volili.

Jeden z největších světových historiků Edward Gibbon (1737–1794) uvádí následujících pět hlavních příčin rozkladu a pádu římské civilizace:

- zhroutení rodinné struktury
- oslabení smyslu pro osobní zodpovědnost
- nadměrné daně, striktní řízení a vládní intervence
- vyhledávání takových zábav, které se stávaly stále více hedonistickými, násilnými a nemorálními
- úpadek náboženství

Připomeňme zde v této souvislosti také další významné doporučení V. E. Frankla: *Žij tak, jako bys žil podruhé, a snaž se ve svém jednání vyvarovat chyb, které bys v něm udělal poprvé.* (Frankl, 2013, 89) Mnozí lidé mají pocit, že dlouho žili „nanečisto“ a že v pokročilém věku je už pozdě něco opravovat. Je jistě pravda, že co se stalo, nelze vrátit, ale lze změnit směr a nepokračovat v chybách, které se nám staly zvykem. Je to někdy velmi těžké, protože každá změna nás znejistuje a než si zvykneme na nový styl života, prožijeme i mučivé chvíle. Ale po nich přijde nová rovnováha.

Výstižně problém životní cesty v tomto kontextu doplňuje český spisovatel a myslitel Jaroslav Durych ve sbírce úvah *Ecce Homo: Teprve na sklonku života nebo až po smrti lze pochopit souvislost jednotlivých stránek života a díla a ukázat, co bylo dobré vždy, co bylo na počátku dobré a na konci špatné, co na začátku špatné a na konci dobré a co bylo špatné vždy; a též, co bylo nutné, neboť jsou v některých případech nutné i chyby, oklisky, zmatky a bolesti.* (Durych, 1928)

Za nejdůležitější pro kvalitní pohyb na cestě života považují volbu správných úkolů a rozhodnutí se pro jejich uskutečňování. Problém je, jak volit, jestliže umění volby škola nevyučuje a fakultativní výchova mimo povinné vzdělání probíhá jen tam, kde se člověk nachází v osviceném prostředí.

I ze Szondiho prací vyplývá, že by člověk měl být veden – i podněty pro sebeřízení a sebevýchovu – k umění rozpoznat prostor svobody a k umění rozhodovat se uvážlivě. Už J. J. Rousseau konstatoval, že každý člověk musí v životě pečlivě volit tři věci:

- svého životního partnera
- své povolání
- své přátele

A. Einstein odpověděl na otázku, co by dělal, kdyby měl hodinu času na vyřešení problému, na němž by závisel jeho život, že by 50 minut přemýšlel, v čem přesně tkví problém, 5 minut by

hledal optimální metodu jeho řešení, 3 minuty by problém řešil a 2 minuty by si nechal na kontrole. Většina lidí se impulzivně vrhá do řešení, aniž přesně definují problém v dané problémové situaci. Tím si prostor svobody redukují dříve, než jej prozkoumali.

4. Prevence

Jak předcházet osudovému determinismu? Vedním lidí k moudrosti (tj. k probouzení smyslu pro duchovní hodnoty života) již od mládí. Základem je rozvíjení dovedností rozlišovat, co je skutečně důležité, a co je jen naléhavé. A neméně podstatné je obnovovat integritu osobnosti ve všech vrstvách osoby.

V souladu se Szondiho pojetím voleného osudu lze doporučit také program kultivace spirituální dimenze osobnosti. Žít duchovním životem (a to platí i pro terapeuta či pomáhajícího) je nejlepší ochranou před duchovním poraněním. Vyžaduje to však stálou reflexi, seberefexi a též stále úsilí o nápravu toho:

- co činíme druhým a sobě
- v jakých vztazích jsme se svým tělem, se svým já a svou osobností
- se svou rodinou, s bližními a společností
- se svým povoláním
- se světem civilizace a kultury
- ale především, jaký je náš vztah ke spirituální dimenzi života

Vyvázet člověka z osudových dramát a deterministického tlaku osudu či údělu lze programem poskytování duchovní opory a tím, že součástí vzdělávání se stane chápání životní cesty člověka jako volby, rozhodování a přijímání úkolů, které před nás klade život.

Podívejme se také paradigmatickým pohledem na klíčové charakteristiky doby, ve které žijeme – zejména s důrazem na polarity, které jsou reflektovány mnoha politiky a makrosociology, protože naše orientace v tom, co vyžaduje doba, ve kte-

fragmentarizace	→	celistvost
globalizace	→	parcializace, respekt k individualitě
singularismus	→	pluralismus
relativizace všeho	→	předpoklad existence pravdy
nezávaznost	→	nárok na závaznou platnost
absence volního úsilí	→	vůle jako hodnota
skepse	→	ideál
pesimismus	→	optimismus
konzumismus	→	skromnost
mediální manipulace	→	deklarovaná svoboda volby

ré žijeme, bude záviset na tom, ke kterému z protikladů níže uvedených paradigmat se přikloníme:

Které problémy, jež se před námi vynořují, můžeme považovat za klíčové? Dějiny poznání ukazují, že mnohé přetrvávají od starověku do současnosti, a pro nás současníky nabývají nebývalé ostroty.

Už ve staré Indii bylo konstatováno, že nejvíce zla v lidech a národech pochází z nevědomosti, strachu a sobectví. Není třeba komentovat, že i dnešek těmito zly trpí – vždyť od nich se odvíjejí konflikty nejen v mezilidských vztazích, ale i mezi společnostmi a státy.

Mnohé další duchovní autority světa soudí, že podle toho, co v duši jednotlivých lidí převažuje – zda orientace na dobré nebo na zlé –, se formuje stav světa, duchovní klima doby. Uvádí se

přítom starozákonní myšlenka: *Co kdo zasévá, to také sklízí*. A dalo by se v této alegorii pokračovat a říci, že nejen ten, kdo seje vítr, sklízí bouři, ale že bouře připravovaná myšlenkovými hnutími celých skupin lidí vede k bouři, která pak smete vše, co jí stojí v cestě. A to je to morální zlo, s nímž jsme stále častěji konfrontováni. Skutečnost, že často smete i samotné aktéry, je pro mnoho lidí nedostačujícím zdrojem satisfakce.

Z uvedeného se odvozuje, že za to, co nás na naší životní cestě potkává, si můžeme my sami – ne jako jednotlivci, ale jako celé lidstvo, a to v důsledku svévole v zacházení se svobodou volby různých cest. Abychom tuto tezi přijali, museli bychom se seznámit s filosofickým, sociologickým, etickým i teologickým pozadím uvedeného tvrzení.

Bojovník za svobodu Indie a světově proslulý hlasatel nenásilí M. Gándhí (viz H. Küng, 2006) pranýřoval sedm moderních sociálních hříchů:

- politiku bez principů
- podnikání bez morálky
- bohatství bez práce
- výchovu bez charakteru
- vědu bez lidskosti
- požitek bez svědomí
- náboženství bez (oběti) sebekázně

Významný etolog K. Lorenz (1972) uvádí „osm smrtelných hříchů člověka“ ve stejnojmenné burčující studii:

- přelidnění země
- pustošení našeho přírodního prostředí
- závod člověka se sebou samým
- mizení všech silných citů způsobené změkčilostí
- genetický úpadek
- rozchod s tradicí
- rostoucí poddajnost lidstva vůči doktrínám
- vyzbrojení lidstva nukleárními zbraněmi

Často se lidé v nouzi ptají: *Proč právě já?* – na což nelze jednoduše odpovědět. Můžeme však najít důvod k odvaze jít dál životem a nerozmnožovat zlo, když si přestaneme říkat: *Proč nedostáváte, co čekám od života?* A místo toho budeme hledat, co život čeká od nás. A život od nás čeká, že budeme podporovat a rozhojňovat to, co posiluje dobré vztahy mezi lidmi a národy a co umožňuje jeho trvalou udržitelnost.

Klíčovým psychologickým nástrojem pro tuto cestu je empatie. Empatie je základem lidské slušnosti, která chybí politikům, manažerům a stále vzrůstajícímu počtu lidí na světě (viz M. Scott Peck, 2003).

Dále je třeba se orientovat na nalezení efektivních programů probouzení dovedností klást

dobré otázky, na to, jak reflektovat zkušenosti a využívat je ve zvládnání úkolů života a řešení problémů. V tom je podstata rozvoje nejen kognitivní inteligence. Na to upozorňovala celá řada učenců napříč lidskými dějinami: *Neboť to, co se můžeme naučit, než to dokážeme používat, se naučíme tím, že to vykonáváme.* (Aristoteles) *Není možné člověka něčemu naučit, lze mu pouze pomoci objevit znalosti v něm samém.* (Galileo Galilei). *Slyším a zapomenu; vidím a zapamatuji si; konám a rozumím.* (A. S. Neill, ale původně Konfucius). *Jediným zdrojem znalostí je zkušenost.* (A. Einstein) *Nejdále dojde ten, kdo neví, kam jde,* jak pravil Oliver Cromwell. Proto je důležité jít stále kupředu a vzhůru, nepřeslapovat na místě.

Reference:

- FRANKL, V. E. (2013). *Co v mých knihách není*. Brno: Cesta.
- GIBBON, E. (1983). *Úpadek a pád římské říše – výbor*. Praha: Odeon.
- HILLMAN, J. (2000). *Klíč k duši*. Praha: Portál.
- KÜNG, H. (2000). *Světový étos pro politiku a hospodářství*. Praha: Vyšehrad.
- LORENZ, K. (2000). *Osm smrtelných hříchů člověka*. Praha: Academia.
- MAURIAC, F. (1961). *Cesty k moři*. Praha: Lidová demokracie.
- PECK, M. S. (2003). *Svět, který čeká na zrození*. Praha: Argo.
- SZONDI, L. (2009). *Člověk a osud*. Ústí nad Orlicí: Pipex.
- Social Representation Theory [online]. Retrieved from http://changingminds.org/explanations/theories/social_representation.htm

Spirituální podstata učení se zážitkem

Petra Drahanská, Ivo Jirásek

Otázky po smyslu bytí

Člověk je sám sobě otázkou od počátku svého kulturního a civilizačního rozmachu. Od pravěkých jeskynních maleb, od prvotních forem pohřbívání, od vztyčování mnohasettunových megalitů, stále k nám zaznívá tatáž otázka: Jak to se mnou vlastně je? Jsem tělem? Jsem duší? Nebo jsem obojí? A nejsem ještě něčím jiným? Co třeba mé sociální vazby – byl bych bez nich stále sám sebou? To, že nás od některých podob odpovědí dělí desetitisíce let, vůbec neznamená, že by naše tázání bylo méně palčivé. Nemalujeme sice po jeskynních stěnách – využíváme vymoženosti elektronické techniky; netesáme do kamenů – tlučeme své ideje do klávesnic počítačů. To podstatné v rozličných formách výpovědí ale zůstává: Kým jsem?

Odpovědí je tolik, že by jenom inventura zabrala pořádnou porci času. Jsou lidé, kteří jsou přesvědčeni, že je nesmrtelná duše radikálně odříznutá od pomíjivého, rozkládajícího se těla, a že tedy rozvoj spočívá v překonání tělesných žádostivostí. Jsou další, kteří k tomu přidávají ještě ducha a hloubají nad tím, zda je něčím posvátným, ovlivňujícím nás odněkud z jiného světa, nebo jestli k nám bytostně patří. A ještě jiní budou tvrdit, že to všechno jsou blbosti, protože nic jiného než hmotné tělo neexistuje a veškeré vědomí není a nemůže být ničím jiným než produktem mozkové činnosti.

Ale co s tím? Co si mám vybrat sám pro sebe? Jak můj výběr ovlivní mé praktické jednání? A jak takový výběr bude souviset s mým osobnostním rozvojem, s procesem učení se? Díky existenciálnímu vakuu pocíťovanému v konzumní odnáboženstvě společnosti se mnoho lidí pouští po stezkách jejich subjektivního hledání, výběru a vybírání podnětů z různých náboženských a spirituálních nabídek: k východní spiritualitě, ale také k indiánské duchovnosti, k feministickým či ekologickým proudům duchovna, k uctí-

vání pohanských bohů, k šamanským rituálům, astrologii, theosofii, transcendentálním meditacím i k novým spirituálním praktikám.

Holismus

Tyto cesty se různí, ale mají společný směr uvažování: totiž, že každý sám je zodpovědný za svůj život a za to, jakým způsobem ho bude pojmát. Končí čas, kdy pravdy jsou nám předkládány zvenčí, ať již skrze kolektivní vlny náboženství, anebo bezmezně uctívání individuálních guru, duchovních vůdců a učitelů. Navracíme se sami k sobě; k uvědomění, k nalezení vlastní síly a víry. Ta, podle mnohých, nemusí mít nějaká striktní omezení, pokud je vedena hlubšími sdílenými vztahy či etickými hodnotami.

A jak to souvisí s výše naznačeným možným pojetím porozumění člověku? Velmi úzce: vedle zmíněného dualismu (tělo – duše), triadismu (tělo – duše – duch) či monismu (tělo) se nabízí ještě další z mnoha možných odpovědí na otázku, jak to s námi vlastně je: holismus. Celkové uchopení našeho prožívání z různých významových stránek, které můžeme vnímat jako symbolické vyjádření ve čtyřech různorodých dimenzích. Holistický přístup integruje jednotlivé prvky žití, a tak znemožňuje izolovat duchovní od fyzického. Takže: jaké že to jsou čtyři sféry, které spoluutvářejí naše bytí? Pomocí jakých symbolů můžeme odhalovat krásy i bolesti našich životů?

Tělo, to je ten materiální základ a podstata, která nám umožňuje vůbec ve světě pobývat. Západní věda se omezuje většinou na jeho hmotné a fyzicky dokazatelné složky (anatomie) a jeho procesy (fyziologie), východní spirituální okruhy vnímají v těle i energetické proudy a jejich centra (čakry). Pro náš pohled je velmi důležité rozlišení, že tělo „nemám“, nevlastním je, ale „jsem“

jím. Pak s ním nemohu nakládat jako s věcí, ale musím se k sobě (i k jiným) vztahovat jako ke svébytné osobnosti.

Duše, nemateriální (tedy ideální) status společné „lidskosti“: dovedeme nějak přemýšlet, své myšlenky vyjadřovat jazykem, umíme si představit důsledky našich rozhodnutí atd. Samozřejmě jako jednotlivci to umíme různě, v odlišném stupni přesnosti či detailnosti, ale racionalita je vlastní nám všem. Zároveň jsou však nám všem vlastní i emoce, všechny ty citové výlevy, které nás někdy nešetrně, jindy usměrněně poutají. A co že je to usměrněně? To je vůle, ba přímo svobodná vůle, schopnost ovládat se a nechovat se pouze jako zvíře (byť je animalita naší zřetelnou součástí), ale kultivovaně. Pudy a instinkty (nejenom ty sexuální) by s námi zmítaly úplně jinak, kdybychom je nedokázali pomocí vůle a rozumu, ale také sociálních institucí a souboru zkušeností vodit na řemínku.

Duch, což je onen individualizační, bytostně personální rozměr našich životů. Každý jsme jiný, jedinečný, svůj. Někdo má rád holky, jiný vdolky. Jeden preferuje sociální spravedlnost, druhý liberální svobody. Někomu se líbí realistické zpodobení v umění, další obdivuje abstrakci. Za dobro často považujeme také každý něco jiného. Takže osobnostní rozlišování a preferování v etických a estetických hodnotách, ale také v je-

jich existenciální realizaci, např. ve vztazích lásky, hledání smyslu svých životů, překračování každodennosti do sfér hlubokých myšlenek a vysokých ideálů, to můžeme směle nazvat oblastí lidského ducha, nenáboženskou spiritualitou.

Sociální vazby, relační vztahy, přístupy k druhému, sociální zakotvenost. Nikdo nejsme pouze sami sebou (staří Řekové pro takový pohled na člověka používali termín *zoon logon echon*, bytost mající logos – jazyk, řeč), ale také se vnímáme prostřednictvím ostatních a zároveň je ovlivňujeme (jsme tedy *zoon politikon*, živočich společenský). Nemůžeme být bez druhých lidí a „vlčí děti“ jsou dostatečně varujícím dokladem, že člověk bez společnosti není člověkem. Teprve spolu s ostatními můžeme být opravdu lidskou bytostí. Teprve skrze spojení muže a ženy může začít nový život.

Pozor! To, že používáme odlišná slova pro odlišné stránky našich žití, neznamená, že je můžeme i v realitě nějak separovat, oddělovat, odříznout od těch ostatních. V tom je to právě celostní (*holos* = celek) uchopení. Jsme jednotou, kterou můžeme jenom racionálně rozebrat, ale existenciálně zůstáváme stále ve své plnosti. Jistě se neprožíváme pouze jako krevní řečiště a fyziologické procesy, i když nám všem proudí v těle krev a zbytky využití stravy vylučujeme plus mínus shodným způsobem. Cítíme, že jsme něco víc. A tak se dříve či později všichni začínáme dotazovat po hlubším smyslu našeho života, po jeho spirituální podstatě.

Jak je možná spiritualita v kontextu holistického uvažování...

Raději si zopakujeme: pravděpodobně každý z nás se potýkal (potýká nebo potýkat bude) ve svém životě s otázkami: Kdo jsem? Proč jsem tady? Jaký je smysl mého života? Ve spiritualitě, o které zde budeme hovořit, jde přesně o tyto otázky, o vztah k sobě samému, o hlubokou vazbu k ostatním, k přírodě a ke světu, o přesah k celku, který někdo může vnímat v podobě vyššího bytí. O proces hledání životního smyslu, odkrývání hloubky etických a estetických rozměrů světa, o touhu po harmonii, zkušenosti transcendence a transformaci směrem k vyšším hodnotám. A je třeba na tomto místě opětovně zmínit, že spirituální hodnoty nemusí být vnímány jako něco nadpřirozeného, ale jako něco, co se týká úplně každého z nás. Slovy

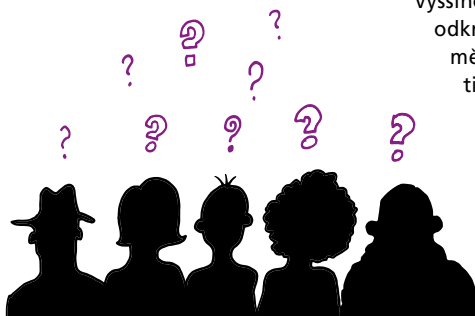

foto © Pepa Středa
Orlické zastavení, 2012.

I. O. Štampacha je spiritualita péče člověka o ducha, tj. *péče člověka o sebe a jiné lidi mající za cíl, aby se člověk vracel z odcizení k sobě a v této autenticitě ze sebe vystupoval. Je to péče o to, abychom byli více sebou a více lidmi.* (Štampach, 2006, 104)

...a čím se liší od náboženství

Je spiritualita něco jiného než náboženství, nebo to jsou pouze dvě různá slova označující totéž? Náboženské odpovědi na výše položené otázky jsou často lidem předkládány v už nějakým způsobem „předzvíkané“ podobě. Protože je posvátná oblast (tedy sféra, kam právě náboženství vstupuje) nemyslitelná bez boha či božství, může být prvním rozlišujícím znakem mezi náboženským a spirituálním postojem způsob, jakým je sféra posvátného, *sacrum*, obsažena v lidském vědomí (nenáboženská spiritualita se totiž může bez této „absolutně jiné reality“ dost dobře obejít).

Druhým znakem, který může spiritualitu odlišit od náboženství, je organizační a institucionální rovina náboženských systémů. Náboženství se neobejde bez sociálních institucí sdružujících vyznavače téhož ideového směru a bez jedinců, kteří kontakt se sférou posvátného mohou zprostředkovat či vysvětlovat. Tento rozměr je v oblasti spirituality výrazně potlačen, protože tato se zaměřuje zejména na hodnoty, ideovou podnětnost, na zkušenosti a individuální prožitek.

A tak se dostáváme k třetímu znaku spirituality, kterým je absence interpretace pojetí

posvátna či boha někým zvenčí. Podstatným rozměrem spirituality je právě individuální rozměr lidských zkušeností, přičemž některé spirituální proudy se vztahují k posvátnému, jiné překročení lidských prožitků do oblastí posvátného nepřijímají a zaměřují se na rozvoj existenciálních zkušeností. Slovo spiritualita pochází z latinského *spiritus* ve významu „dech života“ či „duch“. Ducha zde vnímáme jako energii, smysl či význam (přesněji řečeno jako individualizační rozměr osobnosti, jak jsme si připomenuli výše), nikoliv jako ne-lidskou nadpřirozenou bytost. Vnímáme jej jako vše, co je živé, co spolutváří lidského jedince – a jako takový není tudíž primárně ideou, ale žitou zkušeností. Z tohoto důvodu není nejpodstatnější pokus racionálně uchopovat ducha prostřednictvím obsahů v naukách a doktrínách, ale spíše v praxi, v přístupu a zkušenosti. Podle autorů Robinsona a Parryho lidé existují ve vztahu ke svým životním cílům, praktickým záležitostem a také k tomu, čemu věří. Duch podle nich tedy není něčím vnějším a oživujícím, ale spíše vlastní esencí vyjádřenou v lidských vztazích. Ty umožňují lépe si uvědomovat existenci, redukovat pocity úzkosti a rozvíjet pocit osobní pohody a oprávnění k bytí (Robinson & Parry, 2013).

Kdo je spirituální osobnost

Identifikovat někoho jako více či méně spirituální osobnost nemá žádný smysl, pokud zároveň nemáme informace o tom, co sám spiritualitou míní, jak ji chápe a co tato oblast pro něj osobně

znamená. Tak jako každý z nás je neopakovatelná a jedinečná osobnost, tak také způsob pojetí spirituality a cesta, která vede k jejímu poznání a porozumění, je jedinečná a neopakovatelná. Tato cesta má však společný směr přes neustálé hledání odpovědi na již několikrát zmíněné otázky po smyslu života, po tom, jak se můžeme realizovat a být přítom šťastní, tedy jak žít v pravdě a lásce.

Současné duchovní koncepty, které vedou tímto směrem, nás učí rozpoznávat opakující se vzorce a situace, ve kterých opětovně chybujeme a selháváme až do chvíle, kdy jsme tváří v tvář vystaveni skutečnosti a našemu pochopení, že nejsme obětí okolností, ale že my sami jsme jejich tvůrci. Že veškeré situace, druzí lidé a způsoby jednání, myšlení a citění jsou zrcadla nás samotných a slouží nám k tomu, abychom se poznali, osahali si tento svět ze všech možných úhlů pohledů, získali zkušenost (která je nepředatelná) a přijali sebe a svět takový, jaký je. Bez potřeby kohokoliv soudit, protože každý z nás v životě vyhledává a očekává něco jiného.

Navíc se výrazně odlišují naše výchozí pozice dané rodiči, okolnostmi, do kterých jsme se narodili, tělesnými i duševními dispozicemi, vlohami a nadáním. To vše tvoří startovní čáru, od které vybíháme do naší životní dráhy a sami se rozhodujeme, jak a kudy poběžíme. A jestli se při případných potížích budeme vymlouvat právě na naši startovní pozici, nebo zda daných okolností využijeme ve svůj prospěch, či zda je dokonce překonáme. Ve všech situacích totiž můžeme volit, jestli danou situaci přijmeme, opustíme nebo ji změňme, a vytvoříme tak situaci novou. Náš postoj i k vnějškově vynuceným okolnostem je podstatou naší spirituality (v rozměru, v jakém zde o ní uvažujeme).

Na tomto místě se záměrně nebudeme věnovat spekulacím o tom, co bylo před naším zrozením a co se stane po naší smrti. Nechceme nyní téma rozšiřovat tezemi o nesmrtelné duši, o reinkarnacích, o věčném životě apod. Stačí nám tíže otázky po tomto pozemském žití. Jestli bude něco po tom, až zde svoji pouť ukončíme, a pokud ano, co to vlastně bude, schválně opomíjíme. Bylo-li by něco, muselo by to být tak radikálně jiné, že pro to už nelze použít termín „lidský způsob bytí“. Jenom stručně připomeňme, že některé duchovní koncepty jdou v onom přemýšlení o využívání prožitých zkušeností a hodnotě osobnostního růstu ještě dál, za hranici tohoto života, a tvrdí, že nemáme při příchodu na tento svět (ze světla čistého vědomí lásky a dobra do podoby člověka) pouze „genetický kabátek“ (zprostředkovaný rodiči a projevují-

cí se vrozenými predispozicemi těla, duševních schopností i duchovních nadání včetně sociální inteligence), ale ještě i další vrstvu „karmického svrchníku“, který je tvořen z nasbíraných podvědomých zkušeností, emočních traumat z minulých životů, které se hromadí v naší duši (resp. v podstatě našeho já) – jež je zde chápána jako soubor těchto zkušeností a záměrů, co všechno se ještě potřebujeme naučit, čím si ještě projít, aby byla tato složka našeho bytí povýšena blíž ke světlu božské jednoty, odkud vzešla, aby sama sebe poznala, rozšířila své vědomí a potvrdila tak svoji existenci. Jako ukázkou tohoto způsobu uvažování (pramenící zejména v indické spiritualitě) si dopřejme citaci, která toto pojetí – odlišné od námi preferované varianty myšlení – ilustrativně zpřístupňuje:

Život nekončí smrtí, nezačíná početím ani narozením, je nezničitelnou, stále existující podstatou, která na sebe bere jen určitou formu v určitém čase. Tak jako se točí kolo osudu, bytost vstupuje nepřetržitě v kolo zrození. Co nedokončí jeden život, další má možnost změnit. Napravit chyby a omyly, zdokonalit se a postoupit výše. Ubíráme se jedním životem za druhým a za sebou zanecháváme vše, na čem jsme kdy lpěli. Jediné nepomíjející, co si s sebou odnášme, je duchovní poznání... Každý život je jen novou zkušeností, která nás posouvá o něco dál a o stupeň výš. (Foučková, 1997, 7)

Zmínili jsme zde tuto oblast jenom proto, že pokud uvažujeme o základních otázkách týkajících se našeho života (příp. v širším rámci opakujících se životů), stejně se budeme neustále v kontextu duchovního růstu setkávat s principy učení se, sbírání zkušeností, jejich přehodnocováním na základě vlastních prožitků a rozšiřováním vědomí. A tady už se pomalu dostáváme k meritum našeho sdělení.

Ještě jednou se však pro jistotu vraťme k tomu, že každý z nás má jako součást svého žití i duchovní složku, individualizační podstatu, v každém z nás sídlí jedinečný potenciál, který může být probuzen a rozmanitými způsoby prožit prostřednictvím fyzického těla, společenských vztahů i duševních výkonů. Záleží však na nás, jestli mu dáme ve svém životě dostatek prostoru k projevu. Stát se skutečně sebou samým v silném významu slova, to je jako hra, při níž dospělý schová do zahrady poklad a dítě si jej zaslouží pouze tehdy, když si ho samo aktivně najde. Pro dítě je to mnohem napínavější, přínosnější a cennější, když musí vynaložit námahu hledání a objevování. Kdyby ho dostalo přímo do ruky, možná by si ani nevšimlo, že to nějaký poklad

je. A úplně stejné je to s našim životem: poklad vlastní existence musíme objevovat – mnohdy pracně a bolestivě, ale především samostatně.

Kdy se taková spirituální osobnost vyvíjí

Kdy začínáme hledat? Kdy se začínáme pít po odpovědích na existenciální otázky? V koloběhu každodenního života se setkáváme s drobnými příhodami, pošouchnutými a výzvami. Zásadní učební lekce však přicházejí většinou v mezních životních situacích, které se prostě stanou, a my na ně musíme nějakým způsobem reagovat. Situace, do kterých se dostáváme jako oběti i jako viníci. Situace, kdy je třeba se naučit chápat, že nikdo není lepší nebo horší, nikdo není víc nebo míň. Chybou není udělat chybu, chybou je chybu opakovat! A to jsou důvody, proč se někdy nedají, proč se situace zhoršuje. Protože hledáme příčinu v našem okolí a v nepříznivých okolnostech.

Můžeme být dokonce v pokušení vnímat takové lekce jako svérázný rozvojový plán, který pro nás sestavil někdo z vnějšku nebo jsme si ho sestavili my sami předem z oblasti mimo tento

svět, ze sféry posvátného: *Když se člověk hodně vzdálí od svého určení nebo od tužeb duše, žije – z pohledu duše – nesmyslný život. Duše se potom pokusí na to nějakým způsobem upozornit. Objeví se pocity, zkušenosti a životní příhody, které poukazují na to, že něco nesouhlasí. Jestliže se člověk zpěčuje přijmout a chápat tyto pocity nebo zkušenosti, život pak vyvine větší tlak. Zkušenosti budou pak výraznější. Tělo reaguje výmluvněji. A život je neustále „těžší“. [...] Jakmile žádné poselství k ničemu nevede, když člověk ničemu neporozuměl, když nedošlo k osobnímu růstu a ani už nemůže dojít k žádnému skutečně novému zážitku, duše se stáhne do ústraní.* (Schache, 2011, 235)

Poprosíme čtenáře, jemuž je podobné uvažování cizí, aby se pokusil odbourat z právě řečeného onu záměrnost (určení života, upozorňování duše, vyvinutí tlaku aj.) a zkusil si vzpomenout na praktičtější věci: opravdu jste nezažili situace, které si byly podobné svým vyzněním, přestože se objevovaly v různém čase, v různých podobách a při různorodých příležitostech? Jestliže jste zažili takové vrstvení obdobných zkušeností, čas-

to se zesilující se tendencí, pak je to přesně to, co zde sdílíme, i když se v porozumění přičinám a podstatě těchto jevů jistě líšíme (tak jako se liší i dva spoluautoři, kteří se zde pokoušejí o formulaci kompromisu). Důležité je, jestli začneme být k tomuto principu vnímaví, protože pak už nedopustíme, aby se naše duše „stáhla do ústraní“. Začneme si více uvědomovat rozměr našich jednotlivých prožitků a vztahovat je k celkovému kontextu svého života. To neznamená, že to nebude občas těžké, že si občas nebudeme vědět rady, ale [...] *když poté akutní citová krize pomine, potřebujeme si začít uvědomovat smysl toho, co se nám přihodilo ve vztahu k celkovému pojetí nebo způsobu našeho života [...]. Protože nikdy nejde jenom o tu vlastní událost, ale spíš o to, jak se řeší a chápe – to určuje konečný dopad na nás, kladný nebo záporný.* (Norwood, 1996, 16)

Ač se to někomu může jevit na první pohled jako vzdálené „šarlatánství“, je tento princip učení roven tomu, co můžeme zakoušet také na zážitkových kurzech a akcích, které mají za cíl sebepoznání a otázky po smyslu podněcují jaksi preventivně. Programy vedené metodami zážitkové pedagogiky mají silný potenciál tyto otázky otevírat a platí zde mnohokrát opakovaná slova, která se svým významem blíží těmuž, čemu citace uvedená výše: *Zkušenost není to, co zažijeme, ale co uděláme s tím, co jsme zažili.* Připomeňme si vymezení zážitkové pedagogiky jako oblasti, která zahrnuje [...] *takové výchovné procesy, které pracují s navozováním, rozborem a reflexí prožitkových událostí za účelem získání zkušeností přenositelných do dalšího života [...]. Pro zážitkovou pedagogiku je prožitek vždy pouhým prostředkem, nikoliv cílem. Cílem pro ni zůstává starořecký výchovný ideál, všestranný rozvoj k harmonii směřující osobnosti.* (Jirásek, 2004, 15) Takové programy záměrně staví účastníky před náročnější výzvy a úkoly, ve kterých pak mají možnost reflektovat svoje jednání. Zjišťovat, co jsou největší brzdy jejich rozvoje. Jednou z nich může být i strach výzvy přijímat a zkoušet nové věci. Strach je magnet, který však přitahuje přesně to, čeho se bojíme. Bojíme se a nejsme ochotni přijmout sami sebe. A dokud jsou některé naše části nevědomé, nemůžeme s nimi vědomě nakládat a ohrožují nás. Je to jako teorie slepé skvrny, se kterou tak rádi na kurzech pracujeme. Sami na sobě nevidíme naše nedostatky, dokud nejsme konfrontováni se zpětnou vazbou ostatních. V příjemném, přátelském a bezpečném prostředí kurzu však každý dostává možnost svoji nedokonalost poznat, přijmout ji s klidem a bez potřeby se bránit, zasmát se jí a začít s ní vědomě naklá-

dat. Nedokonalost ztrácí svoji sílu a přestává být vnímána jako nebezpečný prvek.

Ať již v životě, nebo v modelových situacích na kurzu se vyplácí „jít do toho“, zkusit to, zažít! Nějak to dopadne, protože se ještě nikdy nestalo, aby to nějak nedopadlo. Dalo by se dokonce říci, že princip našich životů a metoda zážitkové pedagogiky „záměr – program – reflexe“ má mnoho paralel. Přestože si uvědomujeme terminologickou i obsahovou rozdílnost a rozmanitost pojetí popisovaných v literatuře zabývajících se zážitkovou pedagogikou, nabízneme toto shrnutí, které uvádí Petra Drahanská ve výukových materiálech certifikovaného výcviku PŠL *Metoda zážitkové pedagogiky*:

Záměr je to první, nad čím je potřeba se zamyslet. Jde o vymezení hřiště – pro koho, co a proč se chystáme udělat. Co má program účastníkům přinést? Co chceme, aby zažili? Kam by se měli posunout a jak toho docílíme? Bez jasného konceptu nemá smysl se s lidmi pouštět do něčeho, od čeho očekáváme reálný dopad na jejich rozvoj.

Program je ta část, která dělá zážitkovou pedagogiku lákavou, plnou emocí a zážitků. V této fázi překlápíme náš záměr do podoby reálných aktivit, her a výzev. K dispozici máme mnoho programových prostředků, ale vybrat ten pravý je umění. Stejně jako jasně a srozumitelně zadat účastníkům, co mají dělat, a vtáhnout je do dění, abychom jim mohli zprostředkovat autentické prožitky. Samotný program je prostředkem – nikoliv cílem našeho snažení.

Reflexe je královská disciplína. Promyšlení záměru a realizace samotného programu nebude mít žádný efekt, pokud nedokážeme s účastníky zreflektovat, co zažili. Pojmenovat, k čemu by jim získané zkušenosti mohly být a jak je aplikovat do jejich každodenní reality. V reflexi se nejčastěji dojíždí k výstupům celého učebního procesu. Dobře řízená reflexe může být stejně zábavná a objektivní jako samotný program.

(Drahanská, 2012)

Otázkou zůstává, kdo jak tyto pojmy chápe ve svém životě a jestli vůbec vědomě tento princip nazírá. Kdo je tvůrce záměru našeho života? Jsme to my sami, je to nějaká vyšší síla, nebo souhra? (A měli bychom si tedy na kurzech hrát na bohy a vytvářet záměr za účastníky? Nebo předávat zodpovědnost do jejich rukou samostatnou tvorbou vlastních zakázek na to, co od programu

čekají?) Ať už je tvůrce záměru kdokoliv, zhmotňuje se v konkrétním programu našeho života tím, co děláme, řešíme, čemu se věnujeme. Nakolik to však vědomě reflektujeme a rozšiřujeme tak náhled na vlastní žití, je znovu otázkou. A je také otázkou, zdali by právě tato schopnost neměla být také oblastí, kterou by stálo za to vědomě předávat a rozšiřovat.

Paralely spirituality a zážitkového učení a jak tento koncept využít na kurzech

SPIRITUALITA

- je holistická (propojuje nejrůznější složky poznání a uchopování světa v procesu individuace jedinečné konkrétní osobnosti)
- je založena na vlastním prožitku a zkušenosti, je tedy svojí podstatou existenciální, nikoliv intelektuální (nelze ji předkládat zvenčí jako danou hotovou pravdu)
- neváže se výlučně na náboženství či jinou ideovou, institucionální či organizační strukturu
- vyžaduje vlastní individuální aktivitu a její vědomou interpretaci
- směřuje k hlubšímu uvědomování si existenciálních zkušeností vlastního života

ZÁŽITKOVÉ UČENÍ

- je holistické (propojuje nejrůznější oblasti výchovy a vzdělávání v rovině znalostí, dovedností a postojů pomocí nejrůznějších prostředků)
- je založeno na vlastním prožitku a zkušenosti, takže racionální rozměr vzdělávání překračuje také do emocionálních, sociálních a spirituálních dimenzí (nelze při tomto způsobu práce s lidmi předkládat zvenčí dané hotové pravdy jako např. při frontální výuce)
- neváže se výlučně na náboženství či jinou ideovou, institucionální či organizační strukturu
- vyžaduje vlastní individuální aktivitu a její vědomou interpretaci
- směřuje k výchovným a rozvojovým hodnotám uslujícím o hlubší uvědomování si existenciálních zkušeností vlastního života

Tyto oblasti se tedy mohou podporovat: jeden prostor je život sám, druhý prostor představuje čas vymezený programem nějakého kurzu. Principy, které se opakují v obou časoprostorech, jsou však shodné, jen mohou být vnímány na různých úrovních „opravdovosti“. Je otázkou, jestli je sku-

tečně možné přenášet zkušenosti z herního prostředí do života – ať už na firemních kurzech, kdy se v rámci her a náročnějších programů většinou věnujeme komunikaci, týmové spolupráci, projektovému řízení a dalším manažerským dovednostem, nebo ve školách, kdy se otevírají nejrůznější témata, klíčové kompetence či učební látky jako diskriminace, tvořivost, důvěra... Nikdy přece nezažijeme tu samou situaci znovu tak jako na kurzu, vždy se změní okolnosti a podmínky. I na kurzu málokdy necháme skupinu znovu zahrát úplně stejnou hru se stejnými podmínkami. A i kdybychom to udělali, už díky předchozím zkušenostem skupiny by šlo o jinou situaci.

Stojí tedy za zamyšlení, zda jde skutečně o ty konkrétní zkušenosti a poznatky v rovině znalostí, dovedností a postojů, které na kurzech účastníci získávají. Do jisté míry určitě ano, ale patrně je stejně tak důležité předávat účastníkům vědomí zásadnosti učícího se principu – náhled, že veškeré dění a situace jsou příležitosti k učení se a poznávání sebe sama, a že je to tak v pořádku (ať už se tak děje na kurzu nebo v „reálném“ životě, který však může být z vyšší optiky opakujících se fraktálů „pouhým“ celoživotním učebním kurzem v rámci vyššího záměru růstu jedince). A že ve skutečnosti ani tak nejde o to, jestli jsme daný úkol zvládli, nebo ne, ale jestli si z toho něco odneseme pro nás samotné. Nikdy si vlastně nemůžeme nacvičit něco předem. Nikdy nevstoupíme do téže feky. Vždy přijde nové zadání, a vždy o něco těžší než to předchozí. Ale čím více zkušeností budeme mít, tím větší paleta možností nám bude k dispozici při rozhodování, jak se k dané situaci postaví.

Zdá se, že přijatelnou cestou, která poměrně výrazně zpřijemňuje život, je se učebním procesu nevzpírat. Prostě jej přijmout, i když je někdy složitý, bolestivý, namáhavý a bojíme se, zda obstojíme nebo co si o nás pomyslí ostatní. Ale strach, hněv, lítost, sebelítost, lenost, hypotézy, předjímání a nekonečné přemítání jsou pasti, které odhalují naši osobnost. Když budeme neustále otevření, upřímní sami k sobě i ke svému okolí a budeme rovnocennými partnery (tzn. nebudeme se povyšovat ani ponížovat, protože altruismus i egoismus jsou patologie), tak se nám nemůže nic stát. Protože dělat chyby a učit se z nich je zřejmě to hlavní, proč tu z duchovní podstaty jsme. To neznamená, že se nám pak budou složitější a bolestivější zkušenosti vyhýbat, ale my je budeme snadněji přijímat a zvládat.

Je to cesta, která nevytváří závislost, protože předává principiální know-how jak pracovat s tím, co zažíváme. To pak může každý sám apli-

kovat kdykoliv a na cokoliv ve svém životě, včetně samotného záměru jezdit na zážitkové kurzy, kdy si po návratu domů mohou položit otázky: Je to pro mě ještě důležité? Bavi mě to ještě? Co mi kurzy přináší, co berou? Co na to říkají mé pocity, moje tělo, jaký na to mám názor, cítím hlubší smysl a co na to moji blízcí? Proto má tato metoda velký potenciál obstát v duchovní vývojové etapě lidstva, která se odklání od hotových pravd a předává zodpovědnost za naše štěstí do našich vlastních rukou prostřednictvím vlastního prožitku a jeho reflexe propojením všech dimenzí našich životů.

Literatura:

- DRAHANSKÁ, P. (2012). *Výukové materiály certifikovaného výcviku PŠL Metoda zážitkové pedagogiky*. Unpublished text.
- FOUČKOVÁ, M. (1997). *Já jsem*. Praha: Praha.
- JIRÁSEK, I. (2004). Vymezení pojmu „zážitková pedagogika“. *Gymnasion*, 1, 6–16.
- NORWOOD, R. (1996). *Proč já, proč toto, proč teď*. Praha: Pragma.
- ROBINSON, S., & PARRY, J. (2013). Spiritualita: k otázce definice. In HURYCH, E. et al. *Spiritualita pohybových aktivit* (pp. 17–28). Brno: Masarykova univerzita.
- SCHACHE, R. (2011). *Tajemství plánu vašeho života*. Praha: Euromedia Group.
- ŠTAMPACH, I. O. (2006). Nahradila spiritualita náboženství? In BABYRÁDOVÁ, H., & HAVLÍČEK, J. (Eds.). *Spiritualita: fenomén spirituality z pohledu filozofie, religionistiky, teologie, literatury, teorie a dějin umění, pedagogiky, sociologie, antropologie, psychologie a výtvarných umělců* (pp. 99–105). Brno: Masarykova univerzita.

Netradiční rozhovor s Helenou Vertelmanovou

Petra Drahanská jako úvodník k anketě o spiritualitě

RNDr. Helena Vertelmanová (1965), lektorka, organizátorka a autorka nezávislé školy Principy života®. Principy života® jsou vzdělávacím systémem a jsou i originální, v Česku vytvořenou filosofií, která se v rámci tohoto systému přednáší. helena@principyzivota.cz

P. D.: Dobrý den, Heleno, děkuji za vaši reakci. Chtěla jsem se s vámi sejít osobně, protože se však přiblížil čas odevzdání mé rubriky a nepodařilo se mi s vámi spojit včas (moje chyba), prošvihla jsem tuto šanci – pevně však věřím, že pouze nyní. I nadále bych však stála o váš příspěvek – když ne v podobě delšího rozhovoru, tak aspoň formou tří anketních otázek. Tématem čísla je totiž spiritualita a vaše odpovědi by mě extrémně zajímaly. Anketní otázky jsou:

1) Co pro vás osobně znamená spiritualita, jak tento pojem chápete?

2) Jak a jestli vůbec cíleně pracujete se spiritualitou na vašich kurzech?

3) Jaké zkušenosti, otázky a doporučení byste chtěla v tomto ohledu předat ostatním, čeho se vyvarovat?

Byla byste ochotna mi poslat vaše odpovědi cca na 1 A4 do konce tohoto týdne?

H. V.: A mohla bych vědět, proč zrovna moje odpovědi na téma spiritualita vás tak extrémně zajímají? Nepochybně se setkáváte se spoustou lidí, kteří mě v minulosti znali, ale pak se mnou zcela ztratili kontakt. A mě zajímá, k jaké fázi mé minulosti se tedy svým kontaktem s vámi vracím. Nebo se znáte s někým z mé přítomnosti? Zkrátka zajímá mě, co vás přimělo mě kontaktovat.

P. D.: Ne, že by se mi to zatím vždycky dařilo, ale zaměřuji se na Tady a Teď. Často

PETRA DRAHANSKÁ:

Dobrý den, Heleno, ráda bych se s vámi osobně spojila ze tří důvodů. 1. Ráda bych vás osobně poznala. 2. Udělala s vámi rozhovor pro časopis Gymnasion. 3. Nechala se inspirovat. Budu ráda, když mi dáte vědět, kdy vám mohu zavolat. Hezký den.

HELENA VERTELMANOVÁ:

Dobrý den, Petro, odpovídám vám na vaši sms, poněkud se zpozdím, ale já mobil používám zřídka, většinou někde leží a často vybitý. Takže jestliže váš zájem o kontakt se mnou nadále trvá, jsem na mailu.

→
Helena Vertelmanová.
foto z archivu H. V.

se nyní setkávám s lidmi, kteří prošli *Principy života*. Mluví a přemýšlí o věcech v duchu, který je mi blízký.

Zážitková pedagogika se hodí na určitou fázi, má potenciál, ale i limity, které mi začaly být velmi těsné. Krom vaší samotné filosofie mě ještě více zajímá, jak jste postupovala od práce s klienty až po vybudování celého současného systému *Principů života*. A ještě více by mě zajímalo, jak se dá to, co nás převyšuje, kombinovat se způsobem profesní obživy tak, aby se „tomu“ neublížilo a přitom se to dalo rozumně „marketingově“ prezentovat jako oblast, které je potřeba věnovat pozornost – dejme tomu oblast nenáboženské spirituality, která je ve finále protknuta v každém detailu našeho života.

Ale to už je spíš na ten rozhovor...

H. V.: A nechcete mi tedy poslat otázky na ten rozhovor? Opravdu už jste ten termín na rozhovor prošvihla a už se s tím nedá nic dělat? Mně připadá, že vás to zajímá mnohem víc než to, co jste mi poslala.

P. D.: No, to máte pravdu, že zajímá :-). Já však dopředu žádné otázky nemám. Chtěla bych to tvořit s vámi. Vidět nebo slyšet vás osobně. Ty tři otázky, které jsem poslala, jsou součástí ankety, na kterou již odpověděli 4 další lektori – takže to je záložní minimalistická varianta. Co nevidět má jít rubrika k jazykové korektuře. Bydlím u Vyškova a mám 2 děti. Myšlenky, sny a vize předbíhají moji kapacitu je reálně ukotvovat. Hledám, jestli je to moje neschopnost organizace, nebo naopak zkouška trpělivosti, že mi nic neutěče. Měla byste třeba tento čtvrtek nebo příští pondělí volné dopoledne na skypeový rozhovor, v rámci kterého bychom si mohly popovídat, vymyslet strukturu a oblasti, které byste pak popsala podle svého s vědomím časového limitu, který bychom na váš příspěvek měly? Nebo varianta, která mě nenapadla?

H. V.: No, mám-li do něčeho investovat, tak dám přednost tomu, co vás doopravdy zajímá, protože pak mám šanci, že to bude k užítku i mně. Navíc si nejsem jistá, že jsem vhodný člověk pro vaši anketu. Zřejmě se ptáte lidí, kteří dělají kurzy zážitkové pedagogiky, a já do této krabíčky momentálně moc nespádám, takže na otázky 2 a 3 by se mi tedy snadno neodpovídalo a asi by to nedávalo moc smyslu.

Do odevzdání rubriky je ještě spousta času, a když dáte dohromady otázky, tak já píšu rychle. Myšlenky, sny a vize vždy předbíhají kapacitu k jejich reálnému ukotvení u každého člověka, to je jejich podstata a povaha, takže v tomto směru není problém k řešení. Jen se každý musí rozhodnout, co z toho všeho je to nejpodstatnější, protože když se pustí do realizace jednoho, tak to ostatní zaručeně nestihne. Takže vy si teď musíte vybrat, zda rozhovor, či anketu.

Je jasné, že pocit vám říká, že rozhovor (sama nazýváte anketu záložní a minimalistickou variantou), ale hlava vymyslí spoustu důvodů, proč je to příliš komplikované. Zřetelně máte utkvělou představu, že rozhovor znamená, že se dva lidé v jednom čase sejdou (alespoň na skype) a v tom vymezeném čase se to musí všechno stihnout. No jenomže rozhovor začal ve chvíli, kdy jste mi poslala sms a já vám na ni odpověděla. Teď už rozhovor chvíli pokračuje, ale vy se ho teprve snažíte naplánovat. Pak vám ale velká část toho rozhovoru proteče mezi prsty, protože být to rozhovor už chvíli je, tak vy tomu budete říkat rozhovor až ve čtvrtek či pondělí dopoledne, až to bude naplánováno a dohodnuto, že teď je to rozhovor.

No alespoň vám na tom mohu ukázat, co je pro mne spiritualita, respektive co není. Protože toto není. Podle mne je možné vnímat realitu buď způsobem, kterému se říká „materiální“, ale já

bych ho nazvala přesněji „objektový“. Nepovažuji totiž za podstatné, zda se zabývám pouze věcmi vyloženě hmotnými nebo i takzvané esoterickými, spirituálními, duchovními atd. Dle mého názoru je klíčové, jak s tím vším zacházím. Jestliže se vše snažím kontrolovat svou myslí, pak musím od sebe věci oddělit a musím s nimi zacházet jako s oddělenými objekty, protože jinak o nich nejsem schopná přemýšlet. Nemohu myslet bez pojmů a pojmy vyžadují jasnou definici oddělených částí reality. A je jedno, o čem budu přemýšlet. Můžu klidně přemýšlet o tom, že chci být tady a teď. Když to ale budu chtít kontrolovat pomocí svého myšlení, nikdy tady a teď skutečně nebudu, protože prostě budu pořád klíčkovat mezi definicemi ve své hlavě a budu se potýkat s tím, jestli to či ono je tady nebo tam a jestli je to teď, předtím nebo potom. Budu mít potíže rozlišit, jestli už teď je to rozhovor, nebo to bude rozhovor až potom, až se dohodneme, že to je rozhovor.

V každém případě mi tak bude unikat spousta souvislostí a nebudu stíhat sledovat, co se skutečně okolo mě děje. Abych totiž mohla zachytit smysl, směr a podstatu skutečného dění, potřebuji sledovat právě ty vztahy a souvislosti, potřebuji sledovat svět v jeho propojenosti a proměnlivosti, a nikoli v jeho oddělenosti a objektové definovanosti. Potřebuji sledovat svět ne jako soustavu jasně definovaných objektů, ale jako proměnlivou síť vztahů. Pak budu vnímat rozhovor jako příběh, který není limitován časovým ohraničením ani vzdáleností či formou, v jaké probíhá, ale vztahem a ochotou k setkání, propojení a vzájemnému ovlivnění. No a tady začíná to, co bych já nazvala spiritualitou, duchovností nebo esoterikou. A jestliže se pak na svět dokážu dívat takovýmto „spirituálním“ způsobem, pak mě nebudou trápit otázky typu: jak zkombinovat to, co nás převyšuje, se způsobem profesní obživy, protože to prostě budu obojí vidět jako neoddělitelnou součást mého vlastního jedinečného životního příběhu. Budu vidět, jak se to vzájemně ovlivňuje, propojuje i podmiňuje. *Helena*

Principy života

praktická sebezkušenostní filosofie

Filosofie znamená „láska k moudrosti“ a moudrost je shrnutím zkušenosti přetavené v praktické pochopení sebe sama, jiných lidí, okolního světa a života. Moudrost stavi na vlastní prožité zkušenosti, vede k uspořádání vlastního života a k laskavému zacházení s druhými. Původní filosofie milující moudrost je kolébkou všech oborů dnešní vědy. Avšak jak věda vyrůstala z kolébky, jak se rozrůstala a specializovala, začala lidem vlastní praktická zkušenost jedinec připadat příliš obyčejná, příliš nedokonala. Postupně přestali milovat moudrost a zamilovali se do rozumu, který jim umožňoval porozumět zkušenostem druhých, aniž by museli stavět na svých vlastních. Přejatá zkušenost ale již není prakticky použitelnou moudrostí. Stává se teorií, kterou je možné citovat, rozvíjet, obhajovat, dokazovat a bránit, ale ať s ní člověk dělá libovolné rozumové

prostocviky, k urovnání jeho života a laskavému pochopení druhých se použít nedá.

Pomocí rozumu lze překročit hranice vlastní zkušenosti, čímž roste vzdělanost, ale snižuje se moudrost. Rozum dovolu je „rozumně“ potlačit pocity a emoce, ale tak se ztrácí nástroj, který vede k pochopení sebe sama a ukazuje cestu k urovnání vlastního života a k nalezení jeho smyslu. Lze se naučit rozumnému jednání ve vztazích, ale to nedovolí vztahy naplno prožívat a nevede to k takovým vztahům, v nichž by člověk mohl naplno projevat vlastní jedinečnost a v nichž by díky tomu mohl být spokojený a šťastný. Ve společnosti milující rozum je pádný argument silnější než pravda, obratný lhář hodnotnější než optivec a populistická teorie vítězí nad zdravým selským rozumem. Jediníci přestávají sami sebe považovat za dostatečně kvali-

fikované, aby mohli rozhodovat o svém vlastním životě a aby mohli mít vlastní názor. Stávají se tak hříčkou v rukou odborníků, kteří jsou sice specialisty ve svém oboru, jsou kvalifikovaní k tomu, aby znali obecně přijímané teorie, a v malé oblasti své specializace mají značnou zkušenost, ale moudrost vedoucí k harmonickému životu nemají.

Principy života jsou praktickou sebezkušenostní filosofií a jejich cílem je vrátit hodnotu moudrosti. Na cestě, po které jsme se vydali, jde o to začít opět stavět na zpracovávání vlastních zážitků, pocitů a emocí a usilovat o rovnováhu mezi vlastním myšlením a citěním – dvěma způsoby zpracovávání informací, jejichž vyvážené používání je nezbytné k tomu, abychom svoji vlastní i cizí zkušenost mohli přetavit v prakticky použitelnou moudrost.

anketa

- 1) Co pro vás osobně znamená spiritualita, jak tento pojem chápete?
- 2) Jak a jestli vůbec cíleně pracujete se spiritualitou na vašich kurzech?
- 3) Jaké zkušenosti, otázky a doporučení byste chtěli v tomto ohledu předat ostatním, čeho se vyvarovat?

Mgr. Veronika Rodriguezová, Ph.D. (1966),

vystudovala historii – archivnictví a specializaci dramatická výchova na Filozofické fakultě MU v Brně. V současné době působí na Katedře primární pedagogiky Pedagogické fakulty MU v Brně. Věnuje se oborové didaktice, zejména možnostem využití dramatické výchovy při výuce dějepisu. Je členkou redakční rady časopisu *Tvořivá dramatika*, časopisu *Komenský* a spoluautorkou publikace *Dramatická výchova v kurikulu současné školy* (Portál 2008).
 rodriguezova@ped.muni.cz

Jsou to okamžiky, kdy člověk přesáhne sám sebe. Kdy něčemu porozumí a ten pocit se opojně rozlije myslí a tělem, kdy je šťastný a cítí se být spojený... s vesmírem. Pro mě má pojem **spiritualita** dva limity: spodní strop představují vulgární interpretace; Jostein Gaarder píše o dobře prodejném hřebu spiritismu, astrologie, života po smrti, vykladačích karet atd. (Gaarder, 1991, 369–389). Vrchní hranici vymezují těžko pochopitelné zážitky, které slovy dvanáctiletého Myrdina Emryse, budoucího kouzelníka Merlina, popisuje Mary Stuartová: *Je to jako když čekáš pod přikrovem mraku, pak jej najednou odváne vítr, mrak se rozpadne a světlo pronikne dolů a dopadne na mne, někdy plně, někdy jen letmo.* (Stuartová, 1994, 179) Díky této otázce si uvědomuji, že takovéto pocity zažívám v poslední době stále častěji. Zároveň vlastním sbírku tarotových karet a vykládám si je.

Cíleně vůbec ne. Jelikož pracuji s fakty (nejvíce s historickými), držím se hodně „při zemi“. Ale pocity přesahů se dostávají ve chvílích, kdy účastníci začnou tvořit. Většinou společně tvořit. Tvořivě naplňovat zadání. Pak je cítit radost, údiv a okouzlení z poznání, z překročení hranic chápání. A to pro mne znamená – v denní pedagogické realitě – setkání se spiritualitou. Tehdy lidé – a týká se to jak dětí, tak dospělých – přesahují sami sebe: potkávají se, rozumí jeden druhému, jsou zasaženi a „přesaženi“. Z hlediska učení je to důležitý okamžik, protože na něco takového se nedá brzy zapomenout.

V dnešním světě blahobytu je těžké rozpoznat zrno mezi plevami. Sama se snažím neslibovat více, než mohu naplnit. A snažím se vyhýbat jednoduchým receptům v pozlátkovém balení. Myslím, že do duchovních výšin nevede opakovaně schůdná cesta, kterou by si člověk mohl předplatit a kam by mohl vyjet na oslu. ➔

Literatura:

- GAARDER, J. (1996). *Sofiin svět*. Košice: Knižná dielňa Timotej.
- STUARTOVÁ, M. (1994). *Kouzelník Merlin*. Praha: Český spisovatel.

anketa

Mgr. et MgA. Roman Černík (1964),

vysokoškolský učitel na Katedře pedagogiky FPE ZČU v Plzni a Katedře kulturologie FF UK v Praze, umělecký ředitel centra pro kulturní a sociální projekty v Plzni *Johan*, o.s. Pedagog a divadelník se zájmem o propojování divadelních aktivit se vzděláváním a kulturním a sociálním rozvojem v komunitách.
roman.cernik@volny.cz

Pro mne znamená spiritualita především povýšení hodnoty mé vlastní práce, náhled v čase a prostoru (fyzickém i mentálním), náhled v cílech i tématech. Zjednodušeně bych asi napsal, že je to vědomí smyslu a kontextu nejen v každodenních souvislostech, ale především ve smyslu celku, smyslu světa a našeho pobytu v něm. To vychází z mého vlastního přesvědčení, z evangelického základu a buddhistické cesty. Proto je v mé práci permanentně přítomna potřeba odpovídat si na otázky smyslu, na otázky proč co dělám, jaké to bude mít následky, jaký ve svém konání spatřuji smysl, kdo a jaký a proč jsem. Jde o vědomí souvislosti s tím, co mne předchází, co mne přesahuje.

Pravda, takové přemýšlení dnes zdržuje, není tolik efektní. V současnosti převažující počtářský přístup ke světu spiritualita komplikuje a duchovní souvislosti neumožňují vše jen tak vytěžit, prodat.

A ještě něco. Spiritualita mne osobně nejen vede v čase i prostoru, ale je také má brzda proti pyšnému sebevědomí všech možných technologií, konzumentského materialismu, obrana před okázalostí a povrchní líbivostí. Zároveň však spiritualita posiluje naději, posiluje krásu a cit, tvořivost.

Spiritualita je pro mne dialog („dialogické jednání“) se sebou samým – v sobě samém.

Spiritualita v etoedukativních projektech? Tak předně moje pojetí víry a duchovních hodnot určuje mou hodnotovou orientaci, a tedy také zpracovávaná témata a stanovované cíle, s nimiž do svých projektů vstupuji. Například učím-li o dialogu nebo rétorických figurách, mám na mysli a ve struktuře lekce vždy pevně zakotveno vědomí smyslu využívaných a učených technik a dovedností, varování před snadným zneužitím nebo vulgarizací.

U divadelnějších postupů či přímo u dramatizací a divadelních projektů, u práce s příběhy to je podobné. Vybírám témata, příběhy, hrdiny, v nichž se zračí duchovní zakotvení, a v rozhodujících fázích práce s dramatickými postupy důsledně otvírám prostor pro uvědomění si duchovního rozměru a duchovních hodnot. Často také nabízím ve svých příbězích setkání s duchovností i jiných kultur. Za důležitou považuji potřebu konfrontovat běžný materialisticko technologický, konzumentský a čistě uživatelský přístup ke světu s tím „iracionálním“. Třeba jen proto, abychom se sami nezaprodali například Mamonu!

Na první místo při varování zřetelně stavím dogmatismus a fanatismus. Vzdělávací projekt se podle mne nesmí stát evangelizační či misijní činností žádné víry. Na druhé straně frekventanti poznají (a z mé zkušenosti je to dost zajímavá), kdo je lektor či učitel, proč jedná, hodnotí a komentuje tak, jak to dělá. Zajímá je, kdo jsem, co si myslím, čemu věřím. Stejně tak jsem přesvědčen, že nezakotvenost v širších hodnotách vede člověka, a učitele zvláště, k pouhé oborové funkčnosti, jež se v němčině označuje hezkým termínem „fachidiocie“.

Vladimír Halada (1960),

instruktor Prázdninové školy
Lipnice, grafik, zakladatel
o.s. DoNitra a lektor kurzů
osobnostního rozvoje.
vlha@vlha.cz

Kolem dvacítky jsem nepochyboval o tom, že Ono tu je a vše zapadá do příčinných souvislostí, stačí se jen tomu nebránit. Nebyl to ten církevní přivlastněný ON, ale ten naturální bez jména, otcovství, které je všude a pro každého. Bylo to tak lákavé a důvěru dodávající přesvědčení věřit v něco neviditelného a nedokazatelného a poukazovat na To ve chvílích nejistoty. Byl jsem tím posílen ve vztahu ke svému okolí. Myslel jsem si, že si jdeme „na ruku“.

Pak jsem se oženil a žena povýšila příčinu a následek, zákony vesmíru, na axiom všeho konání. Tvrdila, že za všechno si můžu sám. Vše je důsledek mého myšlení a konání. Tomu jsem se vzpíral. Takto vztažené na mě a dovedené do důsledku to bylo nesnesitelné. Vždyť já nerozuměl svým pohnutím, nevěděl jsem, co je za rohem. Obtížně jsem se pokoušel zachytit i to, co si vlastně přeji. Vůle kulhala za rozmary, přáním libida, momentální inspirací a nápadem. Naplňování cílů se mi nedařilo, ani ty cíle jsem si vlastně jasně nestanovil. To byla moje léta třicátá.

Pak jsem se od ní odpoutal, co to šlo, i od toho, co představovala. Přestal jsem o spiritualitě mluvit. Zpochybnil jsem v sobě i to, že všechno má hlubší smysl. Nějak to ztratilo význam. Nic mně to přesvědčení nepřinášelo a taky nebylo už tak sexy. Každodennost dotírala neodbytně, začal jsem rekonstruovat dům a moje názory byly racionální. Vůle, rozhodnutí, dosahování cílů krok za krokem – a tím je to vlastně v našich rukou. To byla léta čtyřicátá.

S další ženou přišel šok. První syn zemřel ještě před narozením. Druhý se narodil v takovém stavu, v jakém s námi zřejmě bude až do naší smrti. Třetí syn zemřel před narozením. Zmatek a bolest, rozum bez odpovědi. Medicína krčí rameny a říká – to spolu nesouvisí. Jsou to tři různé případy a to, že se odehrají prakticky ve stejný týden těhotenství, to je náhoda... Tak to tedy ne, a padesátka se už hlásí!

I ON se hlásí. ON dává o sobě vědět. Tisíckrát můžeš chtít, tisíckrát vyslovíš své přání, a přesto dostaneš něco jiného. Jako v tom vtipu: Bože, dej, abych měl obě ruce stejné, přeje si mrzák, a šup, má obě ruce stejné, ale jinak, než chtěl... ON se směje, pokud mu nedáš prostor. Dokud nepocítíš bezmoc před smrtí, odevzdanost, rezignaci na sílu své vůle, pokoru prosebníka a pokání bezmoci, tak se bude překrutně hlásit. Rozum je v koncích a na kolenu prosím a děkuji za štěstí. Štěstí má v rukou to tajemné Ono a rozděljuje jej podle svého klíče. To je tedy můj katechismus poslední doby. Vrátil jsem se na začátek, ale bez přesvědčení, že mám život ve svých rukou. Věřím smíchu odtamtud a obávám se ho. Cesta k Němu je otevřená, uvidíme.

Myslím si, že nakládání se spiritualitou u mě kopíruje události života. Od prvotních pokusů a škádlení ke spoléhání se a následování. Dnes je pro mne téma moci a bezmoci, dočasnosti a trvalosti klíčovým. Kromě řemeslných dílen vedu už jen kurz *Quo Vadis?* (kurz pro muže). Na něm se této tematiky dotýkáme z několika úhlů.

Zakončím citátem z Roberta Pleskota: Bacha, aby ti nesvítilo slunce z prdele!

anketa

Libor Vilím (1965),

kouč, konzultant, metodik, v roce 2001 založil vzdělávací firmu *Trenink Vilím* zaměřenou na prodej, marketing, obchod a trénink trenérů. Ve vzdělávání působí od roku 1995. viliml@iol.cz

Za spirituální označuji všechny lidi, kteří se chovají přirozeně, autenticky a ze srdce. Mám za to, že je to nejlepší stav prožívání života a sbírání životních zkušeností. Čím víc vnímám, že člověk je obyčejnější a spontánnější, tím víc mě to k němu přitahuje. Věřím, že nás naše srdce a vědomí spojuje se vším.

Živím se vzděláváním a rozvojem lidí ve finančním průmyslu a cítím očekávání klientů a účastníků. Jedinou aktivitou, kdy lidem umožňuji setkat se více sám se sebou a pokouším se jim ukázat, jak doopravdy fungujeme, jsou ranní relaxace a meditace. Po meditacích nejčastěji končíme závěrem, že vše, co jsme prožívali, bylo plně reálné. A tím si lidé opakovaně uvědomují, že to, na co myslí, a to, čemu věnují pozornost, ovlivňuje jejich život. Já mám stálý mírný hlad po poznání, hledám životní rovnováhu a esence toho, co je důležité.

Jsem přesvědčen, že není nutné nahlas o ničem mluvit. Pokud lidem cokoli důležitého – spirituálního předávám, tak o tom ani většinou nevím. Věřím, že lidé ode mě mohou dostat jenom to, co mám skutečně odžitě, ne to, co znám. Lidé dostávají to, co potřebují, prostřednictvím otevřené podvědomé dálnice (takto označuji oční kontakt).

Během deseti let jsem uspořádal pro své přátele asi patnáct seminářů spirituálního rozvoje. Začínal jsem jako učitel – nástroj iniciace reiki a duchovní cesty (evropské reiki). Zkusím stručně charakterizovat svoji cestu, vývoj seminářů v čase. Od individuálních iniciací jsem přešel ke skupinovým iniciacím. Od vědomého rituálu jsem přešel k čisté prosbě a modlitbě. Od seznamování s tím, jak vše funguje, jsem přešel k čistému praktikování. Od rozhovorů o řešení problémů jsem přešel ke konstelačnímu koučování. Od prosby o iniciaci přecházím k spontánní iniciaci při meditaci. Od koučovacího procesu pomalu přecházím k spontánnímu programu v kombinaci s pústem a meditacemi. Svoji cestu – vývoj seminářů bych charakterizoval následovně: ať se věci dějí bez toho, že bych jim překážel.

Každý máme svoji cestu a dary, které postupně objevujeme. Přejí vám, ať se ve svém jedinečném životě především skvěle bavíte. 🙏

PRAXE

vedoucí rubriky: **Simona Trávníčková**
simona.travnickova@gmail.com

Praxe nás tentokrát zavede na rozličná místa, která na první pohled nemají se spiritualitou mnoho společného. Příspěvek Ivoše Jiráska o vojenských kaplanech ano. A bytek? Já vnímám spiritualitu, tedy duchovnost, jako vnitřní příčinu chodu věcí, která přesahuje vnější kabátek. Jako motor k činnosti, práci a tvoření. A jednou z nezbytností tohoto vnitřního motoru věcí je smysuplnost veškerého našeho konání. A právě smysuplnost je červenou linkou, která se všemi příspěvky proplétá.

A co konkrétně v *Praxi* potkáte? Začneme praktickými ukázkami výchovy vzdělávání žáků a učitelů na kurzech *Prázdninové školy Lipnice*. Zuzana Andresová sdílí svoje zkušenosti ze zpracovávání tématu „hrdinství“ na kurzech pro žáky druhého stupně základních škol *Klíčení*. V minulém čísle psal Tomáš Feřtek o tom, jak zážitková pedagogika cestou do škol zabloudila. *Prázdninová škola Lipnice* se snaží ukázat jí cestu zpět. A proto Renáta Trčková v dalším článku píše o vzdělávání učitelů na základních školách v metodě zážitkové pedagogiky. Praktickou kuchařku na plnění instruktorských snů potom nabízíme na základě zkušeností z kurzu *Vlastní cestou*. Je rozdíl mezi kurzem pro zaměstnance výrobní firmy a kurzem pro vojenské kaplany? S osobními zkušenostmi s kurzy pro vojenské kaplany se v posledním článku rubriky *Kněží, armáda, zážitek – jak se to rýmuje?* podělí šéfredaktor Ivo Jirásek.

Přeji smysuplné čtení, které inspiruje vaši duši.

Simona Trávníčková

Hrdinové dětských světů

Zuzana Andresová

V následujícím článku bych se ráda podělila o zkušenost mapující jednu z možných cest, jak systematicky uchopit dramaturgii zážitkově pedagogických kurzů pro děti. Ráda bych čtenáře seznámila s kurzem Klíčení a dramaturgickou linií hrdinství, která byla jednou z hlavních tematických rovin kurzu. Chtěla bych ukázat, jak jsme dané téma i hrdinskou linii využili k zdůraznění ostatních témat kurzu a co se pomocí setkávání s hrdiny podařilo.

Úvod

V první části se věnuji vzniku kurzu, popisuji, jak jsme se k tématu hrdinství dostali a proč jsme se rozhodli o něj opírat. V druhé části pak ukazují přetavení tématu do konkrétních aktivit na kurzu. V závěru článku přikládám pozitivní příklad možného výstupu naší dramaturgie.

Pětidenní kurzy *Klíčení*, realizované v rámci grantu *Klíčový rok* financovaného z ESF a MŠMT, probíhaly pod hlavičkou *Prázdninové školy Lipnice*.

Výchozí témata

V přípravě kurzu *Klíčení* jsme se zaměřili na to, co má kurz dětem a jejich pedagogům přinést. Část cílů byla definovaná samotným grantem. Prvním z cílů byla oblast klíčových kompetencí, k jejichž rozvoji mělo na kurzu docházet. V praxi jsme podle úrovně každé třídy pracovali na těch dovednostech, které bylo potřeba rozvíjet nejvíce. Naším druhým cílem byla příprava dětí na realizaci vlastního projektu po návratu do školy. Pokusili jsme se co nejvíce podpořit přenos kurzovních zážitků do každodenního života dětí a pomocí projektů vytvořit reálný dopad v pokurzovním světě. Na kurzu jsme proto s dětmi postupně zkoušeli uskutečňovat malé a větší nápady; po návratu z kurzu už bylo na dětech, aby svůj projekt dokončili sami.

Příprava žákovských projektů probíhala na kurzu v jednotlivých blocích, k realizaci docházelo až po kurzu. Nástrojem pro naši vzájemnou komunikaci a sdílení se stal interaktivní portál, kam děti zaznamenávaly průběh a výsledky prá-

ce na svých projektech, dělily se o úspěchy, psaly nám dotazy, když nevěděly, jak dál. My jsme je touto cestou povzbuzovali a radili jim.

Téma hrdinství

Stále jsme ale přemýšleli, jak se dětem přiblížit a jakým atraktivním pojivem skloubit oba cíle, tedy oblasti klíčových kompetencí a projektů. Při přípravě kurzu jsme si během diskusí nad tématy uvědomovali, jak vzdálené jsou naše životy těm dětským. Docházelo nám, že mnohé naše představy o tom, jak dnešní děti žijí, mohou být nepřesné a zkreslené. Na kurzech se s dětmi sice setkáváme, ale k jejich osobním příběhům a hodnotám není vždy snadné se dostat. Snažili jsme se tedy dát dětem prostor, aby do kurzu vnesly něco bytostně svého. Rozhodli jsme se pro téma osobních hrdinů. Zajímalo nás, kdo jsou hrdinové dětského světa, jaké jsou jejich postoje, hodnoty a činy a co na nich žáci obdivují. Hledali jsme způsob, jak se s dětmi dostat k hlubším debatám o životních hodnotách a smyslu lidského jednání. Zároveň jsme nechtěli tyto debaty uměle vytvářet, ale vycházet z toho, co je dětem blízké a známé. Téma osobních hrdinů se nám stalo dobrou branou pro vstup do světa našich účastníků i vhodnou kulisou pro hovory o změně a vnímání dobrých vlastností ostatních. Téma nás provázelo jednotlivými programy a bylo snadné na ně odkazovat. Pomocí hrdinů se nám ale také podařilo dětskými slovy uchopit smysl občanské angažovanosti, hrdinské příběhy pak srozumitelně vysvětlovaly, proč měnit okolní

svět k lepšímu i jak si všimát pozitivních vlastností ostatních dětí.

Jak jsme s tématem hrdinů pracovali

Děti se setkávaly s tématem hrdinů záhy poté, co se o kurzu ve škole dozvěděly. Instruktor, který je přijel na kurz pozvat, jim zadal první úkol. Na kurz si měly dovést obrázek svého hrdiny a nikomu ho neukazovat. Dětem jsme vysvětlili, že hrdina je někdo, kdo prošel obtížnou životní zkouškou a obstál při ní či něco smysluplného vykonal. Děti si měly také zjistit, jaký příběh si jejich hrdina nese, a to tak, aby ho byly schopné ostatním vyprávět. Tím jsme dosáhli toho, že děti již před kurzem o tématu přemýšlely, bavily se o něm ve škole mezi sebou i doma s rodiči.

Po příjezdu na kurz se žáci v prvním programu stali investigativními novináři, kteří měli v krátkém čase zjistit odpovědi na všechny otázky

o středisku a instruktorech. Každý instruktor měl připraven jeden reálný hrdinský příběh ze svého života, děti se na tyto příběhy doptávaly. Na úvodu kurzu tak mohlo zaznít vždy pět příběhů z běžného života, kde někdo prokázal obyčejnou každodenní odvalu.

Po ubytování, úvodních hrách a vyběhání byly děti pozvány do večerní Galerie hrdinů. Ve slavnostní atmosféře procházely kolem starodávných sloupů a gobelínů se lvem do sálu, kde visely fotky jejich hrdinů. Každý postupně v malé skupince představil svého hrdinu, vysvětlil, proč si ho vybral, a vyprávěl ostatním jeho příběh.

První den byl také dětem představen rituál, který pak probíhal každý večer a umožňoval společně zklidnění, ohlednutí za dnem a vyjádření pochvaly a uznání ostatním spolužákům. V rámci rituálu bylo možné poukázat na to, kolik malých hrdinských činů se kolem nás každý den událo. Ve skupině tak každý večer nahlas zaznívalo, kdo by koho za co ocenil, za co chce kdo poděkovat nebo čím kdo koho překvapil. Děti rituál silně prožívaly, po pochvalě a veřejném ocenění děti velice toužily. Ze začátku bylo často potřeba, aby jim instruktoři a pedagogové šli příkladem a nastavili způsob zpětné vazby. V průběhu kurzu ale děti byly schopné si tato pozitivní ocenění vyslovit navzájem samy, což bylo pro nás často tou největší radostí.

Druhý večer jsme se pak k hrdinům opět vrátili a vydali se s dětmi do nočního lesa. Ve společných diskusích jsme děti dovedli k myšlence, že vedle hrdinských vlastností je pro hrdinu určující i přijetí nenadálé výzvy, která se před ním objeví. Pro děti bylo připraveno několik reálných zkoušek, které naháněly strach, a každý se mohl rozhodnout, jakou výzvu chce podstoupit. Děti putovaly tmou a mnohé svůj strach prožívaly. Pomáhali jsme jim ho zvládnout, pochopit a především jim ukázat, že strach má každý, ale že důležité je to, jak se s ním vypořádá. Na konci putování mohly pošeptat vědmě, jaký hrdinský závazek by rády splnily po návratu domů.

Třetí den na děti čekala velká hra *Vesnice*, která spojovala téma hrdinství a veřejné angažovanosti. Během ní jsme chtěli, aby děti zažily, že jsou schopny společně něco dokázat, a že i když je něco namáhavé, výsledek plynoucí z vynaloženého úsilí stojí za to.

Děti se na celé dopoledne stávaly občany vesnice, ve které docházelo k nespravedlnostem. Potkaly arogantního pana starostu i mladého aktivistu, seznámily se s tím, že parcela, určená původně na stavbu dětského hřiště, bude prodána ke komerčním účelům. Dále se dozvěděly, že ve vesnici dochází k diskriminaci vietnamského ob-

Můj hrdina. Z kurzu Klíčení, 2013.
foto © Pepa Středa | archiv PŠL

foto © Pepa Středa | archiv PŠL
Představení projektu. Z kurzu Klíčení, 2013.

chodníka, a dočetly se také, že místní občané by si velmi přáli výstavbu kořenové čističky tak, aby nebyl znečišťován potok. Žáci se snažili v událostech zorientovat, hledali k nim svůj postoj sepsáním peticí a veřejnými proslovy.

Na závěr se v těchto událostech angažovali výstavbou čističky, dětským dnem a průvodem propagujícím vietnamskou komunitu. Pak mohli pomocí fiktivní regionální televize představit výsledky svého snažení. Děti se často nechaly hrou silně strhnout, na konci vyráběly transparenty proti starostovi, rozdávaly letáky na podporu čističky a ohromovaly skvělými projevy do televize. Byly hrdé na to, že mohou, byť v herní formě, za něco smysluplného bojovat. Často nás překvapily tím, že se nebály říci svůj názor nahlas.

Na samotném konci tematické linie hrdinství stál závěrečný program *Králova řeč*. Každý žák se na pár minut stával hrdinou svého života, mocným panovníkem, který usedl na trůn a veřejně promluvil o tom, jakou hrdinskou vlastnost by si přál u sebe posílit. Ostatní děti ho v roli rádců podporovaly a dávaly mu zpětnou vazbu. Jak králové na trůnu, tak jejich rádcové vykonali hrdinský čin především tím, o jakých věcech dovedli hovořit nahlas. Děti tak odjízděly z kurzu nabité pozitivním poselstvím od ostatních a s odhodláním něco významného ve svém životě udělat.

Jak to celé zafungovalo

Téma hrdinství, odvážného postoje a osobního aktivního činu procházelo celým kurzem. Bylo

přítomno v popsanych aktivitách, snažili jsme se na něj upozorňovat ale i v reflexích ostatních programů, které na kurzu probíhaly. Výsledkem dobrého zpracování daného tématu bylo především odhodlání a zápal, se kterým se děti vrhly do tvorby projektů.

Téma hrdinství tak nebylo samoučelné, ale každý den kurzu propojovalo jednotlivé projekty a klíčové kompetence tak, aby děti na konci kurzu byly na uskutečnění projektu připraveny a zároveň aby v něm také viděly hlubší smysl a chtěly ho opravdu realizovat. Zázitky z aktivit spojených s hrdinstvím dodávaly palivo naučeným znalostem a dovednostem tak, že v drtivé většině případů byly projekty dotaženy do zdárného konce. Pro příklad popis jednoho takového uvádím; veškeré ostatní projekty jsou ke zhlédnutí na interaktivním portále www.psl.cz/projekt-klicovy-rok/tymoveprojekty

Jeden příklad na závěr: Bezpečnější ulice v Libchavách

(ZŠ a MŠ Libchavy) Náša, Růža, Natka, Šárka, Jana, Kuba a Terka (12–14 let)

Popis výchozí situace: *Celé Libchavy jsou dlouhá obec, která se rozkládá kolem frekventované silnice. Auta a kamiony v obci často překračují rychlost, nedávají přednost na přechodech, a tak nejen děti, ale i dospělí a zvířata (jak píše tým při definování svého cíle) mívají problém přejít; mimoto je v obci hluk a prach.*

Akce: Tým si nejprve zjistil majitele silnice – obec Libchavy. Poté vyhledal ceny radarů a sehnal si kontakty na různé osoby a firmy, které by jim mohly pomoci. Navštívili Policii ČR v Ústí nad Orlicí, zda by nemohla „potajmu“ měřit rychlost, což policie prý nesmí, slíbila jim ale podpůrné stanovisko pro jednání na obci. V dalších dnech Náta, Růža a Šárka uskutečnily průzkum o porušování vjezdu z jedné z bočních silnic a zjistily, že auta tudy skutečně projíždějí dost rychle. Následně Náta a Kuba napsali zástupci z jedné z vedlejších obcí, kde se umístění radaru podařilo, žádost o tipy. Poté s ředitelkou školy domluvili preventivní den pro I. stupeň školy a kontaktovali BESIP, který do školy skutečně vyslal svého zástupce. Tým tak přivítal mladší děti na zábavném preventivním dni, který vedl expert z BESIPu. Úspěšný preventivní den ale týmu nestačil, a tak si domluvili schůzku s paní starostkou. Ta na setkání požádala tým o popsání celé situace do e-mailu, který jí byl posléze zaslán. Tým nějakou dobu čekal na odpověď a doufal, že se jim podaří prosadit jejich cíl – aby byl v obci umístěn radar s psychologicky působícím obrázkem dítěte.

Výsledek: Projekt byl rozhodně úspěšný. Na škole proběhl zdařilý preventivní den, místní policie a vedení obce byly upozorněny na skutečnost, že děti v Libchavách se rozhodně nechtějí smířit s kamióny uhánějícími kolem jejich školy. Po opakovaném vyjednávání s místním zastupitelstvem se paní starostka v Libchavském zpravodaji nakonec vyjádřila o tom, že zastupitelstvo plánuje umístít dva měřiče rychlosti na hlavní silnici. Uvidíme, zda po této zmínce bude následovat reálný čin. Držíme dětem palce. 🍀

Popis projektů je převzatý z:

- ANDRESOVÁ, Z., KUČEROVÁ, T., TRČKOVÁ, R. (2013). *Klíčení. Příběh a řemeslo. Zážiteková pedagogika na kurzech pro žáky základních škol.* Praha: Prázdninová škola Lipnice.

Kněží, armáda, zážitek – jak se to rýmuje? Vojenští kaplani

Ivo Jirásek

Postavu vojenského kněze máme zřejmě mnozí pevně spojenou s jeho vyobrazením ve Švejtkovi: feldkurát Otto Katz se stal tak výraznou figurou, že můžeme podlehnout dojmu, že každý duchovní ve válečném (či alespoň vojenském) poli užívá plnými doušky alkoholové opojení, dýchánky se slečnami, karban, požívačné hodování (v povědomí nejednoho z nás určitě žije mimo jiné tato hláška z filmové role, pronesená ústy Miloše Kopeckého: Máme uherák, olejovky, lososa a budeme mít smažená vajíčka. To se nám to hoduje, když nám lidi pučujou peníze.).

Přiznám se, že až do kurzu, který se uskutečnil před několika málo lety, bylo mé vnímání vojenských duchovních vedeno zejména Haškovým líčením. Jinou zkušenost jsem neměl, žádného polního kněze jsem neznal. O to větším překvapením byl kontakt s realitou. Musím doznat, že osobní setkání výrazně proměnilo mé porozumění nejenom této profesi (<http://www.kaplani.army.cz>), ale také jejím představitelům.

Kurzy pro *Duchovní službu Armády ČR* (které jsem mohl absolvovat v roli šéfinstruktora) iniciovala snaha zadavatele seznámit její členy s principy a metodami zážitkové pedagogiky, s instruktorským vedením reflexe zážitku a s možnostmi začlenit tuto metodu do vedení seminářů o etice vojenského profesionála, příp. s dalšími podněty využitelnými v *Duchovní službě Armády ČR*.

Jestli se daří využívat metody zážitkové pedagogiky (pouze letmo nastiňně zmíněnými kurzy) např. v etických seminářích (které vedou právě armádní duchovní) nebo formu reflexe v zátěžových situacích (typických pro armádu), to nevím. Ale vím, že pro mě osobně šlo o setkání příjemná a obohacující; kurzy se mi staly objevnými a takřka převratnými v náhledu na činnost vojenských kaplanů, ale také na způsoby chování účastníků těchto kurzů, které se lišily zejména od některých manažerských, případně obchodnických kurzů. A nešlo pouze o nutnost vyčlenit čas na podvečerní bohoslužbu (po níž se všem zúčastněným tak nějak rozzářily oči). Zřetelným odlišujícím prvkem byla zejména etická rovina konání. Co že mě to na armádních kněžích oslovilo především?

Specifická cílová skupina metodických kurzů

Skupinu tvořilo zhruba patnáct příslušníků armády a současně duchovních z různých (křesťanských) církví a denominací. Jedinečnost skupiny (s ohledem na porovnání se zkušenostmi s jinými klienty České cesty) zřejmě souvisí s jejich náboženským přesvědčením, umožňujícím prožívat etické normy jako pevné a nepřekročitelné. Citlivost vůči dodržování pravidel je enormní. Zatímco u některých jiných skupin účastníků se objevuje zřejmá snaha omluvit nedodržování pravidel výmluvami na špatné zadání a občas je nezbytné podávat ze strany instruktorského týmu zpětnou vazbu týkající se fair play, tady žádné podvádění nepřicházelo vůbec v úvahu, účastníci sami na sebe kladou velmi přísná kritéria mravného jednání. Vzpomínám např. na hru *Kasino Las Vegas* – jestliže jsem v minulosti zažil i případy, kdy se někteří z účastníků snažili „obohatit“ hru přepadením a zabavením hotovosti krupiéra či banky, příp. jiným, nenápadným přebíráním peněz, zde se takových možností nebylo nutné obávat, krádeže se nekonaly. Dokonce jsme zavedli samoobslužný bar a nikdo toho nezneužíval, každý ochotně vyplácel požadované částky. Dohoda a domluva, pravidla a dané slovo je něco, na co se zde lze skutečně stoprocentně spolehnout.

Hodnoty v takovém společenství představují další výraz specifičnosti. Obvykle se setkáváme (např. v programu *Erby*) s preferencí rodiny, osobních vztahů, finančního zabezpečení. Zde převládá důraz na vlastenectví, optimismus,

foto © kpt. Jana Samcová
Kaplani absolvují pro nezasvěcené možná překvapivě široký a tvrdý výcvik. Trénink transportu raněného ve školicím středisku výcviku CLS (Combat Life Saver) Armády České republiky není rozhodně procházkou.

naději, radost – zkrátka na hluboké symboly s jejich pozitivní interpretací. Nikde jsem se také nesetkal s tak razantním odmítnutím postavy Simbada v diskusní hře *Abigail*, jako právě tady: na posledním místě skončil u více než poloviny všech účastníků!

Další moment asi souvisí s hlubokým studiem a využíváním jazyka, umožňujícím komunikaci nevšední intenzity. Samostatná reflexe, plné vytěžení témat, vnášení nových pohledů a neotřelých aplikací. To vše zároveň znamená potřebu dostatečné časové plochy, protože tendence sklouznout i k rozvěklým diskusím s možností opuštění hlavního tématu byla rovněž vysledovatelná.

Také svérázný humor mne překvapil – příznám, že jsem očekával spíše vážnější typy. Jejich vtipkování však nebylo povrchní a laciné, mířilo k centru a velmi trefně oživovalo radostnost společnosti. Lidská vyzrálost se snoubila s hlubokou sebereflexí, přísnou kontrolou sebe sama – i drobné námitky či náznaky zpětné vazby v oblasti rezerv k dalšímu zlepšení byly brány velmi vážně a zodpovědně.

Duchovní hledání

Rád bych ještě citoval ze závěrečné zprávy jednoho z těchto kurzů, protože nemám potřebu toto sdělení jakkoliv reformulovat: *Po ukončení programu pokračovaly rozhovory až do pozdních nočních (či brzkých ranních) hodin. Témata zahrnující i odborné disputace na pomezí filosofie, religionistiky a teologie byla místy na dřevě jdoucí a argumen-*

tačně vytříbená. Jistě to bylo obohacující zjištění, že i při různosti názorů a přístupů k životu se společně dovedeme shodnout na etických principech a jejich uplatňování. Ba co víc, nabýval jsem dojmu, že etická rovina byla alespoň místy překračována k hlubším rovinám živě prožívaného společenství, kde odlišnost pohledů na Boha a náboženství nebyla určena pouze hranicí víra – bezvěrectví, ale kde se zdánlivě samozřejmé protiklady přibližovaly a naopak blízké pohledy oddalovaly, aby tak komplikovaly otázku transcendence do mnohem plastičtějších tvarů. Opravdové úsilí vyjádřit to, co je obtížně sdělitelné, lze však shrnout i mnohem lapidárněji: musím se přiznat, že příležitost popíjet mešní víno, a to ve společnosti duchovních s vášnivými debatami, se mi naskytl poprvé v životě. Nejenom proto ve mně zůstává tento večer, snad jako paradigmatická ukázka starořeckých symposionů, jako nesmírně silný a hluboký zážitek.

Zkrátka a dobře: je to právě spirituální, resp. religiózní zakotvení této skupiny, která vytváří z kurzů ojedinelou zkušenost? Nevím. Co vím, to je zřetelný fakt, že u mě jakožto šéfa kurzu se opakovaný pobyt v Pastoračním centru Duchovní služby Armády České republiky v Lulči projevovat pocitem smysluplnosti, ale také radosti, vnitřního obohacení, očistného náboje při setkání s dobrovolnou skromností. Přál bych vám, abyste něco takového také mohli prožít. Jsem si totiž jist, že i pro nás, jimž „dar víry nebyl dán“, se může takové kurzovní spolubytní stát ryze spirituální záležitostí. ☞

I instruktoři mají své sny aneb praktická příručka k jejich plnění

Simona Trávníčková

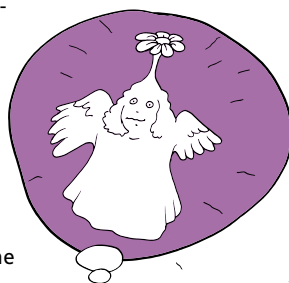
... podstatný je ten kontrast prostředí. A práce s hranicemi vnitřních a vnějších omezení. Takže ráno je zavřeme do papírové krabice o rozměrech 2 x 2 x 2 metry. Odpoledne z té krabice jejich vnitřního světa vylezou. A večer pojedou do surrealistického zámku, kde žádné hranice neexistují.

Letos jsme se v Prázdňinovce rozhodli uskutečnit kurz o snech *Vlastní cestou 2013*. Kurz, který by se pohyboval na rozhraní reality a nerealit. Kurz, v jehož průběhu by si účastníci nebyli jisti, jestli spí, či bdí. Nadchli jsme se myšlenkou dvanáctidenního nekončícího surreálního flow. Kurz proběhl na přelomu července a srpna 2013 a přinesl nám řadu zásadních instruktorských zkušeností. V průběhu příprav jsme zjišťovali, že snovému tématu začínáme stále více propadat i v týmu. I my jsme si totiž připravami a realizací *Vlastní cesty 2013* splnili řadu vlastních snů. Na začátku kurzu stály naše představy a vize premiérových programů, které se nám v průběhu kurzu za vynaložení nemalého úsilí zhmotňovaly pod rukama často v celé své kráse.

V článku nebudeme podrobně popisovat cíle kurzu a jeho dlouhou přípravovanou dramaturgii. Záměrně se nebudeme věnovat popisu vymyšlení aktivit, jakými jsme naplnili těch magických 12 dnů a proč. Čtenářům *Gymnasionu* chceme nabídnout něco jiného – praktickou příručku k plnění instruktorských snů. Seznámení s tím, co jsme museli udělat pro to, aby se naše sny – představy o kurzu – staly skutečností. Na tomto příkladu se snažíme ukázat, že skoro **všechno je možné...** a současně to, že **všechno má**

svou cenu. A abychom zjistili, jak některé věci fungovaly, zeptali jsme se na to po kurzu přímo účastníků.

Věřím, že pro celkový kontext a pochopení dalšího textu postačí následující nahlédnutí „pod pokličku“ kurzu, jehož základní teze zněla: *Žítí snů je cesta ke štěstí. Tak proč s tím nezačít právě teď?*

Program kurzu se držel následující dramaturgické linky:

1. Účastník se rozesní (zjistí, že vše je možné; že cokoli si vymyslí, lze realizovat, jen to chce dostatečně chtít; proplouvá na hranici reality a nerealit; uvědomí si, že hranice možného jsou jen v jeho hlavě; vyleze z krabice vlastního nazírání na svět),
2. prozkoumá říši svých snů (jaké sny má a proč; jakou mají hodnotu; co je ochoten pro ně obětovat),
3. vykloní se do nicoty (dotkne se konečnosti vlastního času; zjistí, že není na co čekat)
4. a je přesvědčen, že má na to žít své sny (posílí své sebevědomí a získá podporu od ostatních).

Desatero plnění snů

1. Zapomeň na poměr cena vs. výkon

V úvodním dvoudenním programu kurzu se účastníci nořili do stále hlubší a hlubší dimenze snů. Do první dimenze odjížděl pronajatý vlak z Pelhřimova do Pacova. Vyrážel v 1:10 ráno. „Otvírák“ byl vlastně takovou pozvánkou na další programy. V jeho průběhu účastníci potkávali artefakty, krasovýjevy a postavy, které vystupovaly v dalších programech. Cílem otvíráku bylo účastníky mj. rozesnit.

Zásadní krasovýjevy se odehrávaly na třech opuštěných vlakových zastávkách, na kterých na chvíli zastavil náš vlak. Představovali jsme si, že účastníci z oken vlaku uvidí něco neuvěřitelného, u čeho jim zůstane rozum stát a budou si říkat, jestli se jim to zdá, nebo je tohle vážně možné. Krasovýjevy jak se patří. Představa se časem zformovala do tří výjevů, z nichž každý trval minutu až dvě. První se odehrál na opuštěném nádraží. Tam se ve vaně plné pěny a horké vody osvětlené loučemi koupe nahá žena, které portýr přináší kouřící šálek plný horkého čaje. Na dalším nádraží stojí bílé klavírní křídlo, na které hraje a k tomu zpívá žena v bílých šatech s bodyguardem, kolem nichž protančí éterická tanečnice, protancuje vla-

kem a vytancuje zpět na perón. Vlak v tónech dozívající písně odjíždí pryč. Na třetí zastávce stojí Marilyn Monroe, které nefunguje větrák, a proto jí na pomoc přibíhá bílý králík, který laškuje s její sukni namísto větru.

Zkušenost praví, že pro praktickou realizaci krasovýjevů je potřeba přestat uvažovat nad poměrem času na přípravu a samotnou akci a nadchnout se pro kouzlo minutového okamžiku. Jeden výjev se na místě chystal hodinu až dvě a další půl hodiny sklízel. A přitom za minutu po příjezdu vlaku už průvodčí dával pokyn k odjezdu. Z týmu a třinácti pomocníků se v průběhu otvíráku na chvíli stala profesionální stěhovací společnost. Přijet, rozbalit, odehrát, zabalit, odjet chystal někde něco dalšího. Podle promyšleného „fahrplánu“ jsme nabalili šest aut potřebným materiálem a lidmi a několik nočních hodin jsme inscenovali minutové snové výjevy. Bylo to náročné, ale náš záměr se povedl. Účastníci čtyři hodiny po začátku kurzu nevěřice svým očím pozorovali z okna vlaku tři krasovýjevy, které by je předtím ani ve snu nenapadly.

Jak účastníci krasovýjevy vnímali? Zeptali jsme se jich: *Jak na vás působilo bílé piano? Reálně? Nereálně? Co jste si o něm mysleli, když jste ho viděli?*

Krasovýjev na vlakové zastávce. Z kurzu PŠL Vlastní cestou, 2013.
foto © Jiří Šofka

Miluju odlišnosti od normality, někdy drobné, někdy extrémní. Okamžitě se mi objevil užaslý, široký úsměv. Výjevy mě naprosto utvrdily v tom, že *Vlastní cestou* jsem si vybral správně. A hlavně – že odted' je všechno, úplně všechno možné. Že očekávání či představy jsou zbytečné, protože i to, co bych si ani nesnil, se může stát. Jakub

Úžas, zasnění a inspirace. Pokud pomínu všechny přímé dojmy, tak výsledný pocit bylo nadšení a odhodlání se do toho položit stejně tak, jak jste se do toho položili vy. Jiří

Všechny ty „podivnosti“ byly krásný a vy jste tím ukazovali, že to jde dělat i jinak..., motivovat, vtáhnout lidi způsobem, o kterém bychom mohli říct, že byl za hranicí reálnosti. A to je moc důležité, tím se vám podařilo nás vtáhnout do jiného světa... Já jako učitel tohle strašně moc oceňuji a je vidět, že se mám pořád hooooodně co učit :-), je to velká inspirace pro mě... Čím víc do toho dáš, tím víc z toho získají ostatní!!! Michal

Výjevy při cestě vlakem – nikdy by mě nenapadlo, že vizuální vjem mě přenesl do naprosto jiného světa. Díky snovým výjevům jsem si uvědomila, že se opravdu v příštích dnech může stát cokoli... Vše je možné a já si to chci naplno užít! Jednalo se o pohazení na duši (vana, piano – tanec), ale i symbolické zmatení (Marilyn) a vodítka k nové dimenzi (bílý králik). Zuzka

2. Měj odvahu jít do rizika

...všichni jsme zavřeni uvnitř svého světa. V naší krabici. Cílem je, aby účastník zjistil, že venku, za bariérami vlastního světa, čekají neuvěřitelné možnosti, díky nimž si sny plnit lze... Cílem tedy je, aby účastník vylezl z krabice. Vylezl z krabice. Krabice...

Tak vznikl program *Krabice*. Jak docílit toho, aby účastník vylezl z krabice? Koupit krabice, zavřít do nich účastníky a počkat, až vylezou. Tento nápad se zdál z počátku jasný, čistý, jednoduchý. Postupem času se ukázalo, že to tak jednoduché není. Vyskytlo se několik zásadních problémů. Krabice, ve které by se účastník cítil dobře a měl v ní čas a prostor rozjímat a pobýt si ve vlastním světě, musí být dostatečně velká. Potřebných 120 plátů pětitvářové lepenky o rozměrech 2x2 metry stojí cca 10 000 Kč. Musíme krabice sami prořezat a sestavit. Jde o dost neskladnou věc (dodávka lepenky na čtyřech paletách má objem cca 4 m³). Lepenka padáním rosy vlhne a krabice se bortí, nelze je postavit ani za deště, ani za větru, a dokonce ani ne na mokré trávě,

Vylez z krabice. Z kurzu PŠL *Vlastní cestou*, 2013.
foto © Zbyněk Riedl

protože natahuje vlhkost zesponu a hrozí její rozmočení a sesunutí. A zásadní bylo, že program nešlo v kurzu zařadit z dramaturgického pohledu jinak, protože musel předcházet programu v zámku, který již byl pronajatý na konkrétní termín. Mohlo se tedy lehce stát, že krabice nakonec nebude možné vůbec použít.

Po zvážení všech pro a proti jsme se rozhodli přeci jen do všech rizik jít a krabice objednat. Odvaha riskovat se vyplatila. Počasí nezklamalo (kvůli větru jsme přesunuli krabice z louky do lesa, ale to nemělo na výsledný efekt vliv), vše se podařilo v plánovaném čase sestavit a rozmístit. Výsledkem byl vznik pětihodinové *dunkeltherapie* v prázdninověkém stylu.

3. Nadchni lidi ochotné pomoci

...a účastníci si zažijí pocit, že všechno je možné, že hranice neexistují, že lze dělat, cokoli se jim zachce. Získají surreálné zážitky. Zažijí program, který by je ani ve snu nenapadl...

Tak vznikl program s pracovním názvem *Surrealistická punkáčovina*. Představa byla jasná: pronajmeme si polorozpadlý zámek, jehož obyvatelé budou ctít jen jedno heslo: vše je možné, hranice jsou jen v naší hlavě. Ten zámek bude skýtat nesčetnou nabídku nečekaných, lákavých, děsivých, vzrušivých, ostýchavých a dráždivých dobrodružství, která byste si v normálním životě nedovolili ani představit, natož zažít. A zásadní je, že zámek bude plný bizarních postavíček, kterým toto všechno přijde normální a které jsou ochotné sváďet vás na surreálné scesti.

Po důkladném průzkumu okolí a využití místních kontaktů jsme objevili Červenou Řečici

– ideální zámek pro takový program. Po promyšlení celého večírku tak, aby měl ucelený koncept a věci v něm do sebe zapadaly, před námi stál úkol dostat do zámku dostatek bizarních postavíček, které budou ochotné hrát přidělenou roli a pomohou nám s inscenací celého večera. Díky přesvědčivému popisování představy podivného zámku a poskytnutí dostateku volnosti pro vybranou roli se nám podařilo nadchnout přátele, kteří se rozhodli u takového programu nechybět a pomoci s jeho realizací.

A tak na příjezd autobusu s 24 účastníky do Červené Řečice čekalo 20 různorodě bizarních postavíček, které účastníkům v průběhu večera nabízely neskutečný raut, koupání v krvi, pečené červy, tetování henou, vybití emocí na imaginární postavě, stříhání vlasů, taneční volnost mezi UV lampami, účast v šulinovém orloji, body painting čokoládou, čtyři divadelní vstupy na téma zbytečné hranice v naší hlavě, focení aktů anebo

podívanou při závěrečné popravě. Zároveň s tím celou scénu jistilo dostatek instruktorů „mimo hru“ na to, aby bylo řádně postaráno o psychickou bezpečnost.

4. Použijte opravdové věci

...nicota, program zaměřený na setkání se s konečností vlastního života. Protože jen ve chvíli, kdy nahlédneme na konec, kdy se „vykloníme do nicoty“, si můžeme plně uvědomovat a prožívat přítomnost. V závěru Nicoty měli proto účastníci spočinout na vlastním hrobě...

Jak ale udělat 24 věrohodných hrobů? Od počátku bylo jasné, že pro zážitek nemohou fungovat náhražky. Svíčky na louce, cedule s nápisem „rozptylová loučka“, papundeklová deska natřená na černo... to vše jsme zamítli. Chtěli jsme vytvořit skutečný hřbitov živých. Zakopat náhrobní desky v lese, na kterých bude mít každý účastník zlaté napsáno jméno, příjmení, datum narození, datum smrti a kříž. Ve tmě noci je osvětluje jen hřbitovní svíčka.

Co to prakticky znamenalo? Sehnat 24 žulových náhrobků (jeden kamarád nám věnoval příslušný počet adekvátně velikých odřezků žulových desek), dopravit těchto 300 kg žuly do 200 km vzdáleného střediska, odnést je do vybraného lesa, namalovat věrohodně každou desku zlatěnkou, „zasadit“ krompáčem náhrobky do ticha vzrostlých stromů a rozsvítit svíčky. A po skončení programu to vše zase demontovat. Stálo nás to na místě cca 30 osobohodin práce, která ale měla svůj smysl, jak vyplývalo z reakcí účastníků. Předpokládali jsme, že rozdíl mezi „náhražkou“ a „skutečnou hračkou“ v intenzitě vyvolání prožitku bude znatelný.

Účastníků jsme se zeptali: *Jak na vás působily náhrobky ze žuly, tj. z reálného kamene? Byl by zážitek podle vás jiný, kdyby to byla např. papundeklová deska nebo laminovaný lístek zapíchnutý v zemi?*

Na ten silný moment, kdy se za propílkávající svíčkou tyčil náhrobní kámen, nezapomenu. Ano, šlo to udělat i jinak, píchnout tam jen klacek s papírem nebo jakýmkoliv dalším způsobem, ale to je to, co ten kurz dělalo úžasným, šli jste za hranici reálnosti, všechno jste dělali megalomansky, a právě to dostávalo účastníky na kolena jejich duší. Díky takovým zážitkům se podařilo vyvolat emoce a podívat se hluboko do svého já... A nebyl to jenom ten hrob, ale celá ta cesta s mužem v kápi s pochodní, osudové příběhy se svíčkou... jemné, tajemné, a hroby to úžasně dorazily (teď když si představím, že by tam byla nějaká papundeklová deska... fuji!!!). Michal

Lesní hřbitov. Z kurzu PŠL Vlastní cestou, 2013.
foto © Simona Trávníčková

foto © Jiří Šofka
Krasovýjev. Z kurzu PŠL Vlastní cestou, 2013.

Hledání vlastního hrobu s naprosto reálným náhrobkem patřilo k tomu emotivnějšímu zážitku v rámci kurzu. Nemohla jsem svůj náhrobek najít a opakovaně jsem se nevědomky vracela k hrobu kamarádky. Věděla jsem, o co při této aktivitě jde (uvědomit si konečnost, tudíž své sny neodkládat), ale i tak jsem spíš vnímala strach z napsaných dat úmrtí... Pokud by se nejednalo o reálné místo v lese s reálnými náhrobky, můj prožitek by byl asi pouze v mysli, takto jsem ho prožívala každou buňkou v těle. Zuzka

5. Když používáš náhražky, tvoř dokonalou iluzi

...na louce mimo jakoukoli civilizaci, kde se nenachází nic jiného, bude stát bílé křídlo. A na něj bude hrát klavírista v bílém saku...

To stálo na začátku víze programu s pracovním názvem *Bílý klavír*, z nějž nakonec vznikl *Ples pod hvězdami*. Představa bílého křídla stojícího na louce nám učarovala. Ale jak ho tam dostat? Půjčovna klavírů: bílé křídlo nelze vypůjčit. Hnědé křídlo ano. Půjčkové je ale 3000Kč bez dopravy. Křídlo váží 600kg. Na jeho složení je třeba jeřáb. Po vytvoření je ho třeba naladit. S politováním jsme si přiznali, že na vybranou louku bychom křídlo nebyli schopni dopravit, i kdybychom se rozhodli do toho vložit cca 15000Kč, které by tento zážitek stál.

Rozhodli jsme se ale sen neopustit a vyrobit si vlastní přenosný bílý klavír. Náš kamarád Honza

Šebek navrhl jeho konstrukci (horní dřevěná deska vyřezaná z dřevotřísky do tvaru a velikosti koncertního křídla se zářezy na zasazení stage pianina, deska se podloží stolem), jež se potáhne bílým saténem, který kopíruje tvar křídla. Jak dokonalou iluzi se nám podařilo vytvořit, reflektují sami účastníci:

Piáno byl pro mě jeden z nejsilnějších zážitků, prostě jsem se dostal do naprosto neuvěřitelného snu a já ho začínal žít, respektive vy jste mě do něho začali velmi důmyslně vtahovat. Na to šlo říct jenom uuuuuu, bylo to něco tak něžného, krásného, romantického... Dlouho se o tom mezi účastníkama mluvilo, jak jste si museli dát práci dotáhnout opravdové piáno... Nikoho v tu chvíli nenapadlo, že je to maketa, všichni tomu naprosto věřili. Jakub

Že se jedná jen „jako“ o piano, jsem poznala teprve až na plesu, protože jsem nevěřila, že by se někdo táhl s klavírem na louku :) Vypadalo to maximálně reálně! Mila

Když jsem ho uviděl, spadla mi brada. Ani mě nenapadlo, že by to mohlo být falešné, až tak reálně bylo. Až když ho někteří účastníci začali zpochybňovat, teprve pak jsem o tom začal přemýšlet. Tak jako tak, v mých vzpomínkách to je a bude obrovské křídlo, které se zjevilo tu na nádraží, tu na louce pod hvězdami. Jakub

6. Dej účastníkům důvěru

...a po tom všem pak přijde ostrý test. Vypustí-me je na 42 hodin po dvojicích pryč, bez ničeho. Jen tak, abysy si cestou do 70 km vzdáleného místa opětovného setkání plnili vlastní malé sny. Něco, co si vždycky přáli a doposud to neudělali...

Když šéf kurzu obhajoval tento program na instruktorském kurzu PŠL (obměna *Cesty k lidem* s tím, že cílem cesty je plnit si své sny), vzbudil zajímavou debatu. Před vyražením na cestu je třeba kontrolovat sny, které si účastníci chtějí plnit, protože by mohli snít i o páchání přestupků nebo pohoršování veřejnosti. Takovým programem je k tomu budeme vybízet, což může poškodit dobré jméno PŠL. Proto jsme začali uvažovat o způsobech ošetření tohoto rizika. Z obav před „pácháním zločinů“ na kurzech naší organizace padaly různé nápady, např. že před výběhem účastníci sepíší seznam snů, které jim kontrolor čistoty úmyslu proškrtá a zakáže jim plnit si některé „nehodné“ sny. Nebo že účastníkům „promluvíme do duše“ a vysvětlíme jim, že ve skutečnosti ne „úplně vše je možné“.

Nakonec jsme se rozhodli do rizika jít a věřit účastníkům, že v otevřeném prostoru 42 hodin se budou věnovat naplnění „bohulibých snů“, k jejichž hledání jsme je v průběhu kurzu inspirovali. A že nikdo z nich nebude rozbíjet výkladní skříně, sprejovat kašnu, krást babičkám kabelky, nastražovat bomby na městské úřady apod., aniž bychom na to museli významně upozorňovat. Podstatné pro nás bylo uvědomit si, že odpovědnost mají jako dospělí lidé sami za sebe. A že stejně nic z toho, co se v následujících 42 hodinách bude dít, neovlivníme, i kdybychom se o to základy plnění některých snů pokusili. Na cestu jsme je vyslali jen s přátelskou poznámkou, že zákony, chtě nechtě, platí. Při společném sdílení po návratu se nikdo nepodělil o žádný „velký zločin“. Pravdou ale je, že jednu dvojici cestou napadlo splnit si (mezi spoustou dalších) i sen „spáchat několik malých přestupků“. A tak si u jednoho domu „vypůjčili“ dřevo na oheň, vstoupili do chrámu sv. Barbory „zadním vchodem“ bez placení, několi-krát jeli vlakem načerno, šli po kolejích tunelem a v obchodě ukradli žervé a oplatku...

Jak s tímto naložit? Může za to tým? Je si co vyčítat? Neměli jsme účastníkům důvěru dávat? Osobní odpovědnost leží na účastnících, ale tým k tomu vytvořil programem kurzu prostor. Po dlouhých úvahách se mi názor na tento eticky sporný bod usadil. Použiji přirovnání: je to, jako kdyby se při *Cestě k lidem* účastníci nerozhledli a srazilo je auto. Je za to tým zodpovědný? Ne. Neměl je pouštět mimo plot střediska? Měl. Tým

sice vytvořil prostor pro to, aby se účastníci tou-lali dva dny sami krajinou, ale nemůže za to, že je z jejich nepozornosti srazilo auto. A stejně tak nemůže za ukradené dřevo, žervé a oplatku, když je vypustil do světa plnit si jejich sny. Od-vaha jít do neznáma a zkoušet nové věci s sebou přináší nutnost nést následky. V tomto případě etického charakteru. Můj závěr je možná pro ně-ktelé kontroverzní, ale já za sebe jsem ráda, že jsme kontrolora čistoty úmyslu nepovolali.

Účastníci se o „přestupcích“ dozvěděli z re-lexe. V hodnocení byl pro nás podstatný nejen náš, ale i jejich pohled. Po kurzu jsme se jich ze-ptali: *Jak jste vnímali to, že někteří účastníci při plnění snů „páchali přestupky“?*

Neutrálně. Pro plnění snů se občas musí udělat nějaký přestupek, jako např. při plnění snu zú-častnit se nelegální akce. Kamil

Celý kurz jsem vnímal pravidla jako doporučení pro lepší spolubytí, ne jako povinnost. Pokud se někdo chtěl vyhnout pravidlům, měl k tomu asi důvod, nesoudím proč a zda k tomu měl právo. I když se mě to zprvu trochu dotklo, nenechal jsem se tím vyvést z rovnováhy. Jakub

Každý má svůj sen a svou cestu jak k němu dojít. Tedy s respektem. Jirka

Mají můj obdiv. Míla

Myslíš tím drobné přestupky při dvouapůldenním putování, kdy jsme se např. koupali, lezli do zaká-zaných míst atd.? Tak tady to bylo prostě vzrůšo :-) Michal

7. Pozvi si profesionály

Na kurzu je třeba samozřejmě využívat poten-ciálu členů týmu. A když něco schází, nebát se pozvat si profesionály. A tak jsme pro roli klavír-isty na *Plese pod hvězdami* oslovili báječného Otu Holce, s nímž jsme měsíc před kurzem pilně zkoušeli pěvecká čísla. Pro okrášení dívek na ples jsme pozvali dvě kadeřnice. Na focení v ateliéru v *surrealistické punkáčovině* jsme pozvali profes-ionálního fotografa, Kamila Coufala. A do role dábla do *Imaginária doktora Inferna* jsme obsa-dili Tommyho Doležala s pekelně podmanivým hlasem.

8. Když to stojí peníze, sežeň je

Už od začátku příprav kurzu nám bylo jasné, že instruktorské sny „něco stojí“. Protože jsme se některých našich snů odmítli vzdát, nechtěli jsme

foto © Zbyněk Riedl
Surrealistická punkáčovina. Z kurzu PSL Vlastní cestou, 2013.

z našich představ dělat kompromisy a připravovat snový kurz v pouhých kulisách. Rozhodli jsme se získat peníze vlastními silami. Něčím, v čem jsme dobří. Uspořádali jsme proto tři benefiční akce, jejichž výtěžek šel do rozpočtu *Vlastní cestou*. Tři členové týmu kurzu jsme současně členy brněnské divadelní improvizací skupiny *Bafni*. Rozhodli jsme se proto s *Bafni* (za pomoci našich dalších členů Tomáše Wortnera, Josefa Zachara a Báry Novotné) uspořádat dvě představení našeho improvizacího divadla v Praze a v Brně, která jsme spojili s dražbou zážitků se členy týmu *Vlastní cestou*. Třetí benefiční akcí byl brněnský undergroundový trojkonzert, na kterém vystoupil náš kamarád, brněnský písničkář Dan Vertigo, vokální lokální nelineární pěvecké trio *Kundinky*, v němž zpívám mj. i já, a skupina *Hip-Hop jako Jeseter*, v níž z týmu zpívá Jan Labohý a Jan Kolář.

Příprava akcí i plnění zážitků ze směnek zabralo samozřejmě spoustu času a úsilí. Touto aktivitou jsme ale do rozpočtu kurzu přispěli takovou částkou, díky které jsme mohli v průběhu 12 dní pozvat celkem 26 komparzistů, pronajmout jeden vlak, jeden autobus, jednu věž v Pelhřimově, jeden zámek v Červené Řečici, jeden hrad v Lipnici nad Sázavou, koupit 24 kartónových krabic atd.

9. Nech některé sny odplout

...a nakonec se všichni vznesou v balónu... budu stát na hraně lomu s hořícíma rukama... nabere je helikoptéra a každou skupinu vysadí na jiném kopci, odkud... a za rozbřesku bude na horizontu vidět silueta šestimetrových dvouramenných vah...

Samozřejmě že ne vše se nám podařilo splnit. Některé sny jsme museli v průběhu příprav opustit, aby se mohly naplnit jiné. Na balóny by padl celý náš programový rozpočet. Nenašli jsme způsob, jak bezpečně a bez trvalých následků Honzovi zapálit ruce. Efekt s helikoptérou by přišel na 20000 Kč. A šestimetrové váhy byly konstrukčně problematické víc, než se nám na začátku zdálo.

Při zvažování, čeho se vzdát, je nutné především vracet se k cílům kurzu a vážit priority ve vztahu k ostatním programům. Dbát je potřeba na to, aby se členové týmu na své představy příliš neupínali, protože potom může být debata „o odkládání programů“ velmi náročná.

10. A musí to dávat to smysl...

Nejpodstatnější ale je, aby to všechno dohromady dávalo smysl. Vytržené z kontextu se může zdát, že jsme si vysnili obrazy a šli jsme za jejich naplňováním. I bez ohledu na dramaturgii

a smysl daných věcí pro účastníky. Tak to není. Jak už bylo řečeno v úvodu, záměrně jsem zde podrobně nepopisovala dramaturgii kurzu a cíle jednotlivých aktivit, na to v praktické příručce k plnění instruktorských snů není prostor.

Pečlivě specifikovaných cílů kurzu by se samozřejmě dalo dosáhnout i bez naplňování námi vysněných obrazů, i pokud bychom nepoužívali „reálné hračky“, i pokud bychom produkce poloviční, i pokud bychom finančně vycházeli jen z účastnických poplatků. Letošní *Vlastní cesta* byla ale výjimečná v tom, že jsme se rozhodli věnovat velké množství energie do zinscenování velkolepého divadelního představení, kterým jsme dokázali neustále překvapovat sami sebe. A tak došly naplnění i naše instruktorské sny...

Podstatné především je, jestli věci dávají smysl účastníkům. Zeptali jsme se jich proto přímo: *Dával kurz podle vás dohromady smysl? Nebo to na vás působilo jako snaha o naplňování našich vizí a obrazů bez celkové koncepce?*

Přišlo mi to hodně propracované, když jsem to zpětně hodnotil. I když na místě jsem někdy

skladbu nechápal. Velmi dobře seskládané fyzické a přemýšlečičklidové aktivity. Některé programy excelentně vystupňované. Typicky celé Imaginárium: nejprve pojmenování snů, jejich třídění, zobrazení na papír, pak na kameny, zjištění překážek, výzva, běhání s těžkými sny na zádech v bláznivou hodinu přes ony překážky. Možná tam byla místa, která nezapadala do dlouhodobé koncepce, ale pro mě měla zase jiný význam. Odrážela další témata, kterým se kurz cíleně nevěnoval. Jakub

Připodobnil bych to ke spirále, kterou jsme vytvářeli z vlastních těl. Vy jste vytvořili vír aktivit s jasným cílem oslovit každého účastníka, umožnit mu, aby dosáhl velkého hlubokého prožitku, který by ho posunul v životě dál. 24 účastníků, 24 odlišných osobností... Vír aktivit pomalu ale jistě utahoval smyčku a nabíral na intenzitě a každý z účastníků se nakonec někde našel. Michal

Kurz se odvíjel jako klubko vlny, ze které nakonec vznikl pevný, hřejivý a inspirativní svetr. Ano, kurz dával dohromady smysl... Zuzka

Jak si hrají učitelé

aneb učili jsme učitele učit zážitkem

Renáta Trčková

Co vás bavilo jako žáka/žákyni na ZŠ? Na kterého učitele/učitelku vzpomínáte?

Čím jste trávili nejvíce času na střední škole?

Co jste měli v plánu, že uděláte, až dostudujete vysokou školu?

Co vás ve vaší práci baví?

Procházka po okolí, čtyři zastavení, čtyři položené otázky, povídání a chůze s kolegy, vzpomínky. Odstřížení od práce, naladění se na kurz, probuzení vzpomínek, příjemné protažení těla na čerstvém vzduchu po týdnu v budovách. Na každém zastavení lahůdka: táflíčka čokolády, šálek čaje, sendvič a výhledy do krajiny. Na závěr společné sdílení toho, na co si kdo vzpomněl, kdo koho překvapil, co nového se o svých kolezích dozvěděl. To byl začátek kurzu *Zážitková pedagogika*, který jsme v *Prázdninové škole Lipnice* v rámci projektu *Klíčový rok* v letošním roce připravili a realizovali.

Naše organizace se už víc jak tři desítky let věnuje experimentování se zážitkovou pedagogikou. Poznatky, ke kterým jsme za ta léta došli, se snažíme publikovat nebo je předáváme dál prostřednictvím kurzů, jako byl právě ten, který vám představím v tomto článku. Pokusím se popsat naše zkušenosti s učením učitelů, doporučit, na co je potřeba se při přípravě takového kurzu zaměřit, a vysvětlit, z jakých principů jsme při tvorbě obsahu kurzu vycházeli.

Pojďme tedy popořadě. Co bylo cílem našeho snažení?

- a) předat pedagogům programy a další inspiraci
- b) naučit pedagogy pracovat se ZP v té míře, na jakou jsou připraveni
- c) zvýšit motivaci pedagogů pro využívání dalších výukově výchovných prostředků
- d) zbourat předsudky o ZP – nejsou to jen hry pro školní výlet

Proč učitelé na kurz vůbec jedou?

Nejdůležitější je samozřejmě zjistit, pro co si učitelé přijeli, co na kurzu chtějí zažít, a co ne. Na tuto otázku přicházely jednoduché odpovědi: *Přijeli jsme si pro inspiraci, chceme se dozvě-*

dět, co to ta zážitková pedagogika je. Hlavně se nechceme nudit a nechceme příliš suché teorie. Ještě jedna obava zaznívala velice často: Hlavně nás netlačte do osobních věcí, abychom nemuseli odhalovat svá nitra. Ve škole je vlastně učitel po většinu času sám, sám před svou třídou a svými žáky. Na kurzu se náhle vystaví pohledům svých kolegů, takže se této obavě nelze divit.

Strachy a potřeby učitelů byly tedy obdobné jako u jejich žáků. I učitelé si přejí mít inspirující vyučování a učit se to, co je baví. Nechtějí být zahlceni nudnou teorií a cítit se trapně, když před celou třídou zrovna neznají odpověď. Této potřebě odpovídal i základní princip naší práce: akce – reflexe – metodické ohlédnutí.

Akce – reflexe – metodické ohlédnutí

Základní princip našeho přístupu byl jednoduchý – umožnit účastníkům, aby se jednou dostali do role žáka a okusili, co s nimi různé přístupy dělají, co se jim líbí, a co naopak ne. Tedy aby zažili hru na vlastní kůži, ohlédlí se za ní v reflexi, při které si pojmenují své nové poznatky a zkušenosti, které během aktivity získali. Na závěr sami pojmenovávají principy zážitkové pedagogiky, které v dané aktivitě nebo hře objevili, a hledají uplatnění programu v prostředí školy.

Jak konkrétně to vypadalo? Procházeli jsme s učiteli hry a aktivity, kterých se oni sami aktivně účastnili. Žádné pozorování, žádné „co by, kdyby“, ale skutečná akce. Po ní následovala reflexe a ohlédnutí za tím, co se dělo. V této fázi šlo hlavně o pojmenování pocitů, důležitých bodů, které se během aktivity staly. Hledání toho, co fungovalo, a co naopak ne, a hlavně pak zamýšlení se nad tím, čemu nás daná aktivita naučila, co

jsme v ní objevili, a to i z hlediska zkušenosti, které nám hra přinesla. Po této části pak nastalo „metodické ohlédnutí“, které sloužilo jednak k poukázání na možnosti přenosu dané aktivity do školní reality, jednak k pojmenování základních principů zážitkové pedagogiky samotnými učiteli. Během diskusí jsme otevřeli mnohá témata a úskalí zážitkové pedagogiky – co bylo cílem aktivity, jaké kompetence může rozvíjet, co je potřeba udělat v přípravě, jakou roli má prostředí a rekvizity, co všechno brát v úvahu z hlediska účastnické skupiny, jak pracovat s pravidly, co dělat, když je na reflexi málo času, atd.

Rozbor kazuistik s konkrétními přesahy

Na kurzu jsme mimo to pracovali i s kazuistikami, které popisovaly různé situace, které ve škole mohou nastat. Učitelé ve skupinkách hledali to nejlepší řešení; diskutovali tak např. kazuistiku zaměřenou na příchod nové žákyně, která je jiné národnosti (v našem případě slovenské), nemluví dobře česky a je spíše introvertního typu, takže stojí delší dobu na okraji třídy, občas se jí někdo posmívá a nadává jí „Sloveno“. Tuto skupinu příběh inspiroval k preventivním krokům, které si ve školní realitě mohou sami připravit (například příprava rituálu pro nové příchozího žáka do třídy). Rozbor kazuistik tak vedl ke vzniku konkrétních výstupů, na kterých mohou učitelé po návratu z kurzu ve škole pracovat.

Učitel v roli žáka

Zážitková pedagogika stojí na zážitcích na vlastní kůži. Proto jsme na kurzu s učiteli sehráli i hru *Pexeso*, která vychází z principů stejnojmenné stolní hry, jež je převedena do outdoorové podoby. Při hře se účastníci nejen zapotí, ale dobře natrénují svou všímavost, zaměření na detail a schopnosti popisného jazyka.

Když tuto hru uvádíme na kurzech pro žáky, často se stává, že děti porušují pravidla. Někdy proto, že jsou zapálené do hry a ani si to neuvědomují, jindy pravidla dobře nepochopí a někdy to dělají i vědomě, protože moc chtějí vyhrát. Následná reflexe je vždy hodně podnětná a dotýká se základních postojů a hodnot hráčů. Stejná situace nastávala i v případě učitelů – také zde docházelo k nevědomému, ale i vědomému porušování pravidel. O to barvitější pak byla reflexe a „aha“ efekt, kdy si učitelé spojovali události ze hry s tím, co zažívají s dětmi. Bylo pro ně překvapivé to, jak sami reagují, když jsou přistiženi při porušování pravidel, jak o pravidlech smýšlejí a co s námi udělá hra postavená jako soutěž. Na-

jednou čelili stejnému pokušení a mnozí neodolali. To vedlo k debatám, jak se zachovat, když porušení pravidel učitel zjistí, a jak do těchto úvah vtáhnout děti, aby si samy dokázaly pojmenovat, co jim porušování přináší a bere.

Vlastní zkušenost aneb příběhy táhnou

Abychom ukázali, že to „může v praxi fungovat“, přizvali jsme do programu *Galerie* „reálné učitele“. Jedním z nich byl i Zdeněk Brož, ředitel na Základní škole Chrudim.

Často se totiž setkáváme s jistě oprávněnou výtkou, že naše aktivity jsou sice hezké a funkční, ale že vyučování je vyučování, a tam je prostě skutečnost jiná. Zdeněk přicházel z oné reality, v níž se pohybuje každodenně. Najednou tu byl někdo, kdo opravdu mohl říci – u nás to děláme takto nebo máme tuto zkušenost. Ne zkušenost z kurzu, ale z vyučování, školního roku a celkového přístupu. V rámci programu *Galerie* se Zdeněk podělil o svou zkušenost s transformací školy, se kterou započal před více než osmi lety. Na jejím počátku bylo malé dotazníkové šetření, ve kterém se ukázalo, že děti škola nudí a nechodí do ní rády. To byl důvod ke změně. Zdeněk představil postupné kroky, které uskutečnil. A výsledek? Na ZŠ Chrudim žáci na konci roku hodnotí své učitele z hlediska kvality jejich odbornosti a lidského přístupu. Děti mají výborné výsledky, ti, co následně vystudují pedagogickou fakultu, se na školu vrací a už zde také učí. V každém ročníku se konají programy mimo školu, ať už sportovní, nebo zážitkové. Když žáci přecházejí z prvního stupně na druhý, probíhá to jako malý rituál, ve kterém jeden třídní učitel předává na konci školního roku své žáky novému třídnímu učiteli, a to vše probíhá mimo školu po tři dny. V tomto čase je prostor na to, aby se seznámil nejen nový třídní s dětmi, ale také ony s ním. Na začátku roku se pak uskutečňuje ještě adaptační kurz. Učitelé si vše realizují sami. Od školy mají podporu pro své další vzdělávání, takže jsme je měli možnost potkat na našich kurzech.

V chrudimské škole nezvoní a některé předměty se v některých ročnících neučí, aby vznikla větší hodinová dotace v ročníku dalším a dalo se tak udělat více práce, a to hlavně interaktivní formou. Hodnotí se jen slovně. Ukázalo se, že škála, tak jak je tradičně zavedená pro chování, byla pro učitele z Chrudimi nedostatečná, tak si ji rozšířili o další kritéria a slovní hodnocení.

Hlavním úkolem školy je podle Zdeňka naučit žáky se učit, vše ostatní už půjde samo. Sám zastává přesvědčení, že každý žák je na něco nada-

foto © z archivu PŠL
Z kurzu Zážitková pedagogika, 2013.

ný, jen je potřeba objevit na co a poskytnout mu pak prostor k rozvoji.

Galerie byla vždy zdrojem velké inspirace a vzrušené diskuse. *Kde na to brát čas, kde peníze, co když tento přístup chtějí jen někteří učitelé, co rodiče, jak s nimi pracovat?* Každá škola má určitě jiné podmínky. Tímto programem jsme jen chtěli ukázat, že to prostě jde, a podpořit učitele v jejich snaze o změnu.

Závěrečná zkouška orchestru

Při našich úvahách před kurzem jsme chtěli pedagogii podpořit v tom, aby si z kurzu odnesli něco, co využijí ve svých hodinách, a aby to nebylo jen to, co si na kurzu sami zažijí. Závěrečným programem proto byla vlastní tvorba. Učitelé v různých velkých skupinách připravili hodinu, blok, denní program, ve kterém využili principy zážitkové pedagogiky.

Vznikly opakovací hodiny fyziky, které využívaly propojení vyšších ročníků s nižšími, program na podporu čtenářské gramotnosti a další. Někdy to byly pouze myšlenky, které ještě potřebovaly utřídit, jindy už aktivity dostaly konkrétní tvar. Učitelé ale každopádně odjízděli s databankou nápadů na to, co a jak by se dalo ve škole začít dělat nově nebo jinak.

Co z toho bylo podstatné pro samotné učitele?

Na začátku stálo přání učitelů získat inspiraci, nenudit se během teorie a příliš se neodhalit. V zá-

věrečném kolečku a při otázce, co si učitelé z kurzu odnášejí, zaznívalo slovo inspirace rozhodně nejčastěji. Pro někoho byl důležitý poznatek, že je opravdu potřeba si dobře stanovit cíl každé aktivity. Pro jiného to, že reflexe má svou hloubku, pokud jí dáme čas a prostor, a je nedílnou součástí zážitkové pedagogiky. Někteří nejvíce ocenili to, že se ocitli v roli žáků, že si zažili, jaké to je něco se učit a že je velice příjemné to nejprve zažít a pak si to teprve pojmenovávat. Učitelé velmi oceňovali konkrétní hry a aktivity, které mohou s dětmi podnikat během výjezdů, jež na školách realizují.

Došlo na poznatky o sobě samotných, ale také o kolezích. Obava z „odhalení“ byla tedy naplněna, jen se nenaplnila trapností a ponížením, ale vzájemným poznáním. To je dalším rysem zážitkové pedagogiky, že neklouže po povrchu a obnaží vás. Pod dobrým vedením to dokáže udělat bezpečně a s pozitivním dopadem. Nakonec o sobě zjistíte, že jste tvořiví, že si dokážete hrát, že jsou věci, které vám vadí, a že podobně jsou na tom lidé kolem vás.

Lze tedy učit učitele učit zážitkem?

Všechno o zážitkové pedagogice se za víkend naučit samozřejmě nedá. Pro nás to byl první podstatný krok. Chtěli jsme především vzbudit zájem, předat fakt, že zážitková pedagogika může fungovat i ve škole. Předat učitelům chuť tyto přístupy zkusit a nebát se toho. ➤

Ke zhodnocení naplnění cílů kurzu snad pomohou citace z dotazníků, které na závěr učitelé vyplňovali:

Už se nemůžu dočkat, až některé metody vyzkouším a konečně správně naplánuji smysluplný projekt.

Zkoušela jsem si aktivity sama na sobě. Zjistila jsem, jak je důležité podpořit skupinu při práci. Když někdo zlobí, třeba si jen neví rady.

Zcela určitě mohu říci, že vše, co jsem si odnesl, mi pomůže ozvláštnit mé hodiny fyziky a etické výchovy.

Nejprve sebe a žáky zdokonalím v dílčích metodách práce. Dopřeji si dostatečnou dobu na přípravu projektu a teprve poté si dovolím předložit žákům projekt.

Nápadů je díky kurzu dost, teď hurá do práce.

Má tedy smysl klestit cestu zážitkové pedagogice do škol?

Nedávno se mi dostala do ruky brožurka, kterou vydalo SCIO – Svoboda učení. Jedná se o přeložené příspěvky z blogu psychologa Petera Graye nejen o zkušenostech ze Sudbury Valley School, kde je možné si hrát, dělat to, co mě baví, kde je počet učitelů na počet žáků velice nízký, kde neprobíhá klasické vyučování v lavicích a osnovy nejsou dány. Přesto to už čtyřicet let funguje. Absolventi této školy jsou úspěšní v práci i životě. Peter věří, že děti přicházejí na svět s vrozenou touhou vzdělávat se, která zahrnuje přání hrát si a prozkoumávat.

Jsme stále jako děti, nevyjímaje z toho učitele, a to jsme si na kurzu *Zážitkové pedagogiky* ověřili. I učitelé bavilo si hrát, tvořit, spolupracovat a učit se vlastním zážitkem. Zážitková pedagogika je metodou, která prostřednictvím hry podporuje prozkoumávání světa a vztahů v něm. To je nejen zábavné, ale i poučné. Tím, že jsou aktivity připravované a vedené tak, aby se vždy

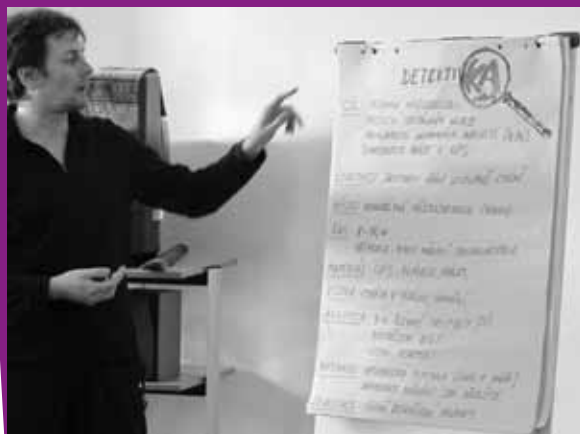

foto © z archivu PŠL
Z kurzu Zážitková pedagogika, 2013.

bytostně dotkly, jsme schopni si takovou událost moc dobře zapamatovat a vyvodit ze zážitku cennou zkušenost. A o to v zážitkové pedagogice jde.

Pokud se tedy ozývají hlasy, že firmy hledají absolventy se zkušeností a naopak, že dnešním absolventům škol právě ony zkušenosti chybí, máme jedinečnou možnost, jak tento trend pozitivně ovlivnit.

Netvrdím, že zážitková pedagogika je přístupelem jediným, ale v českých školách by měla mít své místo. Pokud si vytvoříte svůj vlastní koncept, který si na škole realizujete, přinese vám to zaujetí, radost a nadšení. To vyžaduje odvahu a chuť jít dobrodružství vstříc. S prvními výsledky se dostaví radost a zadostiučinění z odvedené práce, kterou toto vykročení do neznáma vyžadovalo. Samostatnost přinese nárůst motivace i zodpovědnosti.

Učíme se v každém věku, tak proč nezačít teď. Přejeme vám inspiraci a chuť zkoušet nové věci.

A pokud by vás zajímal přesný popis aktivit, které jsme v rámci kurzu realizovali, najdete ho na našich stránkách a v souvisejících publikacích. Všechny výstupy projektů *Prázdninové školy Lipnice* jsou dostupné na portále *Klíčového roku*.

Literatura:

- GRAY, P. (2013). *Svobodná škola, Sudbury Valley*. Přel. Jiří Kosárek. Retrieved from <http://blog.peoplecomm.cz/clanek/svobodna-skola-sudbury-valley>
- *Klíčový rok* (2011). Retrieved from <http://www.psl.cz/projekt-klicovy-rok/tymoveprojekty/>
- *Sudbury Valley School* (2013). Retrieved from www.sudval.com

vedoucí rubriky: **Martina Kamenská-Turečková**
art.amen@volny.cz

INSPIRACE

I

Během přípravy čísla jsem se ocitla v židovské galerii, viděla ducha na Svatém kopečku nad Mikulovem, putovala s bušícím srdcem do jednoho malého zastrčeného knihkupectví ve velkém městě, psala mail Malé Babičce a seznámila se s ohnivcem Ablákelou. Taky jsem přestala pít a obdržela pro sebe několikero důležitých poselství vycházejících z antroposofie, duchovní vědy o člověku. Kdybych měla vypíchnout něco společného z těchto různých loukotí kola, byla by to zřejmě dobrovolná vnitřní kázeň. A pokud je vám to sympatické, a přesto se to ne a ne dařit – vřele doporučuji knihu *Konec prokrastinace* od Petra Ludwiga.

Martina Turečková

Rozhovor s knihkupcem Janem Jelínkem z knihkupectví Hledající

Martina Turečková

Před pár lety se ke mně dostal tištěný Zpravodaj Hledající stejnojmenného knihkupectví. Autorem byl a je dodnes knihkupec Jan Jelínek. Z textů, výběrů a recenzí knih, dotazů v anketách a nejrůznějších provozních nápadů mi stále více docházelo, že to musí být muž skromný, přitom velkého kalibru, který nežije jenom sám pro sebe, ale našel způsob, „jak se dělit o dobré věci“. Pojala jsem záměr se s ním jednou potkat, prošmejdit regály, vdechnout vůni stohů knih a po očku si realitu srovnávat s předchozí představou. A navíc – spousta důležitých příběhů začala právě v knihkupectví... Jak to bude tentokrát?

Co vás přivedlo k tomu založit knihkupectví, jak jste se tady ocitli?

Možná je již mnoho věcí v životě člověka „předpřipraveno“, a i v mém životě mi to tak připadá. Přestože mám střední i vysoké vzdělání v oboru elektro, nakonec jsem se „shodou okolností“ ke knihám, a nota bene k esoterice, dostal. Zpětně pak vidím, že i moje zájmy o katalogizaci domácí knihovny nebo jógu do tohoto předurčení zapadaly.

S knihkupectví jsem začal – tak jak to ostatně odpovídá méj povaze – od nuly, ale bez závazků. Nejprve v jednom pokoji vlastního bytu jeden den v týdnu, později již v pronajatých nebytových prostorách, až do současného stavu, kdy se dá říci, že jsme menší plnohodnotné knihkupectví se vším, co k tomu patří – tedy s každodenní provozní dobou, prodavačkami a poměrně širokým sortimentem v rámci naší specializace.

Jak přišel na svět název Hledající?

Název myslím dobře vystihuje zaměření knihkupectví a byl inspirován knihou *Richard Littleman's Guide for the Seeker*, kterou jsme tenkrát doma v samizdatu měli. Ostatně i na tuto dobu, přes její různá negativa, rád vzpomínám. Některé knihy byly sice zakázané, ale o to více si jejich na psacím stroji mnoha průklepy opisovaných kopií všichni vážili.

Co hledají hledající?

Asi jak kteří. Mně osobně připadá, že každý člověk se v nějaké etapě svého života k hledání do-

stane. K hledání, jaký má život smysl, jaký je zde jeho úkol a v souvislosti s tím jak se zachovat a co dělat. S tím se pojí i úvahy nad tím, zda jsme zde na Zemi pouze jedenkrát, či je náš život sérií inkarnací závislých na tom, kam se na různých životních křižovatkách vydáváme.

Která setkání vás v životě nejvíce ovlivnila?

Ze setkání s lidmi mne asi nejvíce ovlivnila setkání s těmi, jejichž poznání jsem si vážil a jejichž vnitřní moudrost mi připadala opravdová. I když jsem se většinou s nikým nestýkal nějak obzvlášť intenzivně a opakovaně, dovolil bych si je označit za jakési své duchovní učitele. Přiznávám se, že po svém vnitřním souhlasu jsem přijímal mnoho jejich názorů jaksí automaticky a bez vnitřních výhrad. Je to zvláštní, protože jinak jsem svým založením spíše nedůvěřivý a nepřijímám ani heslo „co je psáno, to je dáno“.

Paradoxně mne třeba též určitě ovlivnilo setkání s počítači – v mé době to počínalo programovatelnými kalkulačkami a pak osmibitovými stroji s membránovou klávesnicí připojenými ke klasickému televizoru. Nicméně to je spíše obecná charakteristika doby a i zde platí přísloví o „dobrém sluhovi a zlém pánovi“. A to, že si sám umím vytvořit databázový program pro provoz knihkupectví se specialitami jako je „prodej s možností vrácení“ či „bezplatná půjčka“, je určitě konkurenční výhodou.

Čím teď žijete a co teď čtete?

Určitě knihami a knihkupectvím. A to nejen tím, co knihy nabízejí, ale zajímá mne i technická

stránka věci – teď např. řeším šablony pro export údajů o zásilkách do počítačového systému České pošty. Samozřejmě většinou mívám doma i bednu knih s novinkami a občas si z ní vyberu nějakou k nočnímu stolku. Nyní byste u něj našla např. Ze mě o Jaroslavu Duškovi či *Lásku k Moudrosti* od Helenky Zelenkové. Manželka mi zase obvykle předčítá něco poetičtějšího. Teď to byly ukázky českých haiku od Petra Petříčka s výstižným názvem *Květ včelou dotýkaný*.

Jako každý jiný však žiji i dalšími záležitostmi. Třeba mne teď baví zkoumat možnosti snižování automobilového provozu za pomoci podpory autostopu a spolujízdy prostřednictvím občanského sdružení *SvezuTě*, které jsme založili – i když praktický dopad těchto snah bude možná nevelký, setkal jsem se takto už s mnoha zajímavými lidmi s neotřelými názory.

Jak vypadá vaše neděle?

V pojmu neděle nacházím dva významy: jednak neděle kalendářní – to obvykle jdeme na nějaký výlet, na kolo či na mé oblíbené kešky. Avšak „neděle“ jako čas duchovního rozjímání – tu začínám spíše v některé všední dny dopoledne, kdy občas pracuji doma a děti jsou ve školách, takže mám

celý byt pro sebe. To si pak rád udělám čas na meditaci. Poklidím, sednu si na koberec a pustím si nějaké meditační CD – k mým nejoblíbenějším patří např. *Rituál žvlů* Jiřího Mazánka či *Biotronika I.* od Tomáše Pfeiffera. V poslední době mne ještě hodně oslovila řízená meditace Kláry Hanzalové, která je přílohou její výborné knížečky s názvem *Etické principy*. Takto pak vypadá můj „svátek“.

Jaké motto vás provází životem?

Dalo by se říci, že dost souzním s afirmací „šťastný ať jsou všechny bytosti“, mám ji připojenou i ke svému internetovému podpisu. S tím možná trochu souvisí i moje vegetariánství – masu se vyhýbám již přes dvacet let, převážně z filosofických důvodů. Nicméně fascinující mi přijde i skutečnost, že na výživu vegetariána stačí cca 7x menší zemědělská plocha – to mi připadá až neuvěřitelné a zajímavé v době, kdy více než miliarda lidí na zeměkouli hladoví.

Co byste vzkázal dospívajícím a mladým dospělým čtenářům časopisu *Gymnasion*?

Tak to je opravdu nelehký úkol. Sami máme nyní doma několik skoroteenagerů, z čehož mne někdy přepadá téměř zoufalství. Úplně nejhorší je pak boj s počítači (docela úspěšně jej vedeme pomocí internetu odpojovaného v noci spínacími hodinami). Ale zpět k otázce: necítím se kompetentní radit. I dospívající je již v podstatě hotová bytost, která sama nejlépe ví nebo alespoň tuší, co je pro ni dobré. Platí to myslím i v případech různých výkyvů či „divočin“. Ze všeho vznikne zpětná vazba, která člověka dále nasměruje nebo mu ukáže „kudy ne“. Tak alespoň chápu svět já. Takže poselství by mohlo znít: Jděte svou cestou a nenechte se svázat tím, jak to dělají jiní.

Mimochodem – můj táta se strašně zlobil, když jsem v dospívání říkal, že dělám jenom to, co mne baví. Prý – a kdo bude dělat to ostatní. A já na to opáčil, že mne baví dělat skoro úplně všechno – včetně mytí nádobí a dalších věcí, nad kterými si ostatní stýskají. To mi zůstalo dodnes.

Jakou mi podsunete knihu, aby „nekonečný příběh“ mohl pokračovat?

To jste možná na špatné adrese. Není mým zvykem něco podsouvat. Spíš bych poradil projít se mezi regály knihovny či knihkupectví (třeba i našeho) a počkat, jaká kniha vás sama od sebe upoutá – jaká si vás „zavolá“. Často ji pak stačí otevřít na náhodné stránce, a je to tu... Příběh může pokračovat.

Děkují za rozhovor. S úctou k vaší práci,
Martina Turečková

Knihkupectví Hledající.
foto © Jan Jelínek

Bouřlivá léta

Martina Turečková

Autorka: Julie Tallard Johnsonová

Z anglického originálu přeložila Lucie Hanigerová. Básně přeložil Pavel Sobek.

Nakladatel: DharmaGaia, Praha, 2011, 261 stran

Rozměry: 14 x 20 cm

ISBN 978-80-7436-018-3

www.dharmagaia.cz

Cena: 298 Kč

Tímto přívlastkem autorka pojmenovala roky, období lidského života, které nejsou čtenářům *Gymnasionu* lhostejné, ba právě naopak – stojí většinou v epicentru jejich případného výchovného a vzdělávacího zájmu: jsou to roky dospívání a mladé dospělosti. Při četbě se velice pravděpodobně párkrát přistihneme s otázkou na rtech – proč se mi tato kniha nedostala do rukou dřív, ušetřilo by mi to spoustu tápání a slepých uliček...

Kniha se zabývá přechodovými rituály a posvátnou moudrostí pro dospívající. Dalajlama se vyjádřil: *Tato kniha popisuje mnoho způsobů, jak vytvářet mír a štěstí, některé na vlastní pěst a jiné spolu s přáteli.*

Kniha je záznam moudrosti rádců, duchovních učitelů, léčitelů a známých představených ze širokého spektra kultur a ze zkušeností afroamerických, irských, indiánských, australských aboriginských, tibetských, asijských, kavkazských a hispánských mužů a žen.

Mladí dospělí zde dostávají rady, jak si např. najít svého rádce a na co si dát při jeho výběru pozor. Tato kapitola pro nás může být zajímavá právě i pro optiku druhého břehu – zda bychom se do tohoto síta vůbec dostali? Namátkově porovnejte:

Rádci pro mladé muže:

Existují lidé, kteří mají moc a nejsou pyšní, kteří jsou bohatí, ale ve svém jednání prostí. Kteří jsou učení, ale nejsou arogantní. Jsou to božské bytosti v lidské podobě.

Baba Muktánanda,
indický duchovní učitel

Rádkyně pro mladé ženy:

Jako mladá žena máš na svých bedrech mnoho každodenních povinností. Tvá rádkyně by ti měla pomoci otevřít se tvému vnitřnímu mystériu a potenciálu. Tato žena to již sama dokázala.

Laurel Ann Reinhardtová,
psycholožka a rádkyně

Co ti nabídne dobrý rádce či rádkyně? Bude si tě vážit a bude to dávat najevo, bude tě učit to, co tě zajímá, bude projevovat následující kvality: důvěryhodnost, úctu, zvědavost, spolupráci a soucit se všemi citícími bytostmi, bude podněcovat tvého tvořivého ducha, bude tě motivovat, abys byl vším, čím můžeš být, bude ti naslouchat a učit se od tebe, nebude ti vnucovat své postoje.

Hledající čtenáři naleznou na 260 stránkách knihy tipy a doporučení, jak svoji energii mladické bouřlivosti opečovávat a nasměrovat správným směrem. Jsou zde jasné průvodcovské popisy a instrukce pro vědomé procházení světem – proč je dobré psát si deník a navštěvovat posvátná místa, jak vstupovat do duchovního světa, co je to hledání vize, proč je dobré ho absolvovat a jak na to, jak naplánovat svůj rituál či jak mohou vypadat současné iniciační rituály. Kapitulu o meditační praxi uvádí citát: *Stejná energie, která pohybuje myšlenkami ve vaší mysli, hybe i hvězdami na obloze.*

Přišel jsi je požádat o pomoc a o radu. Víš, že jim záleží na tvém dobru, a jsi připraven na vše, co od nich uslyšíš. Chápeš a respektuješ, že jsou moudří a mají pochopení pro ty, kteří kráčí cestou pravdy. Jsi rozechvělý a vděčný za tuto příležitost a trochu se obáváš, co od tebe mohou očekávat. Nechtějí tě nijak ovládat – vědí, že je zbytečné snažit se tě k něčemu přinutit. Vědí, že uděláš, co sám chceš. Jen doufají, že to, co ti říknou, přijmeš jako dar. Ti, kteří sedí kolem ohně, vědí, že je jejich učitelkou a rádcovskou povinností investovat do tebe, do mladého duchovního bojovníka. Chápu, že minulost patřila jim, a budoucnost patří tobě. Tento poradní oheň je most mezi minulostí a budoucností. Respektuješ místa všech v tomto kruhu života. Otevři se a poslouchej, co ti chtějí říci: [...].

Poselství od poradního ohně hledejte na straně 252. ☺

K čemu je dobré ponořit se občas do tmy?

Mirka Jirásková

Děvčátko, které chová na klíně kočku, se zadívá do jejího černého kožíšku a vnímá, jak je ten kožíšek trpytívý – a najednou si říká, že je to podobné, jako když se dívá na noční oblohu a vidí hvězdy. Kočka pootočí hlavu a děvčátko fascinují její výrazné zářivě žluté oči. Ty oči jsou jako slunce. A tak se kočka jako celek v dívčích očích stává vesmírem.

Motto: Jak chutná celistvost? Jak se douzavírá kruh?

K čemu je dobré dívat se do tmy, když žijeme v době, kdy si můžeme posvítit prakticky na všechno? V jakých chvílích či obdobích nás tma přitahuje, čím a zda vůbec nás může obdarovat? Možná jsme se v dětství tmy báli a žádali rodiče, aby večer nechali rozsvíceno, protože naše živá obzortovnost se stíny pracovala na plné obrátky.

V dospělosti se díváme do tmy a říkáme si: tma, no a co? Tma naše smysly nudí, nepřináší dost podnětů. Nač se vydávat do hloubky vlastní mysli? Vždyť bychom tam mohli najít něco, co k naší představě o životě nesedí.

Pokud jsme ale trpěliví, vydržíme se dívat do tmy tmoucí a necháme se jí obklopit, můžeme začít přemýšlet např. o své duši. Ta bývá vědomě aktivována ve chvíli, kdy cítíme potřebu znovu se zkontaktovat se svým zdravým já a najít rovnováhu... Způsob, jak být skutečně živí a jak tuto živost vyzařovat navenek. K tomu je ale potřeba získat nadhled, být vytažen ze systému všednodenního života, abychom se od něj oddělili a cítili své hranice.

Zkusit si jako dospělý důvěřovat tmě je těžké. Je to stejné jako věřit tomu, že všechno nakonec dobře dopadne. Dát důvěru neznámému... To znamená nebojovat se sebou samým, protože člověk už ví, že tento boj je nesmírně vyčerpávající a že chce být sám se sebou v souladu. A když se mu podaří odevzdat se dění, může poznávat své touhy a rozmlouvat s nimi, říct jim, že je má rád, i když ho tolik bolí. I díky nim jde a nemůže zůstat dlouho na jednom místě. A postupně poznává, kudy jeho cesta vede.

Dívat se odevzdaně do tmy umí člověk, který se vzdává lpění. Dobře zná zrádné našeptávání ega, které sílí ve chvílích, kdy on sám slábne, a říká mu, že on je ten, kdo má nárok... Možná jde o to umět vlastnímu egu naslouchat, vědět, že je potřebné jako kotva. Jen mu nedávat nabubřelou důležitost. Stačí pošeptat mu, že je fajn, že je s ním, i když nedostává všechno, co by se mu líbilo. A tak se ego přizpůsobí, protože hranice potřebuje.

Dívat se do tmy s důvěrou může být začátek jednosměrky poznání pro to, aby jedinec vnímal důležitost potravy pro jeho mysl, která vychází také z uvědomění jeho vlastního prožívání. A ta potrava je ochuzená, pokud obsahuje jen podněty vnějšího světa.

V každém člověku je vnitřní vesmír, který může tmou nahlédnout a dostat se s ním do kontaktu. Začít vnímat širší souvislosti jeho života. Vnímat vlastní dary, tužby, nedostatečnosti, sny, radosti, představy, bolesti i ideály. A skrze tmu si začít znovu vážit světla i chvil, kdy svítí slunce, lampa, svítidla. Umět tyto chvíle zhodnotit tak, abychom byli jako lidská bytost celiství. Lepší být celý než celý dobrý.

Myšlenková rozcvička

Okno do hlavy

Richard Macků

V minulém vydání Gymnasionu jsme představili rubriku

Okno do hlavy, jejímž cílem je umožnit kontrolu, jestli nám v hlavě vše ještě funguje, a také nás nutí trochu rozhýbat kolečka, která běžně nepoužíváme.

I dnes se pokusíme trénovat myšlení. Pomůže nám k tomu opět téma tohoto čísla – tedy zkusíme přemýšlet o spiritualitě (tím bude tato myšlenková rozcvička *Gymnasionu* trochu zvláštní a odlišná od jiných). Znovu připomínáme, že smyslem následujících cvičení není bezpodmínečné vyřešení jednotlivých úkolů, ale spíše samotné zamyšlení. Na první pohled se některé z úkolů mohou jevit jako zcela jasné – je však třeba udělat další krok a chtít rozpochybovat myšlenkové závity.

Tentokrát přidáváme zvláštní úkol: pokuste se neustále kontrolovat, zda jste vždy jednotní ve svých odpovědích (tj. ve svém uvažování) – neodporuje si náhodou některá odpověď s tím, co jste uvedli v předchozím cvičení? Odporuje? Pak se ptejte – proč? Je to chyba uvažování, nebo jste dospěli k autokorekci?

Cvičení 1

Co tím chtěl básník říci?

Nasruddin Hodja byl pravděpodobně skutečnou historickou postavou – příslušník dynastie Seljuq a súfí (praktikant specifické mystické formy islámu), který žil na území dnešního Turecka. Pro nás je důležité, že v současné době se chápe především jako hlavní postava řady anekdot, které mají spirituálně-filosofický rozměr, působí výchovně a často jsou i svým způsobem vtipné.

A) Přečtěte si pozorně následující krátký příběh o Nasruddinu Hodjovi. Jaké je poselství tohoto příběhu? Odpovězte jednou větou a zkuste najít i konkrétní řádek, který vás k odpovědi inspiroval.

„Hodjo, nemůžeme spravedlivě rozdělit tento pytel ořechů mezi nás. Můžeš nám pomoci?“

Hodja se zeptal: „Chcete ořechy rozdělit Božím způsobem, nebo způsobem smrtelníka?“

„Božím způsobem,“ odpověděly děti. Hodja otevřel pytel a dal dvě hrsti ořechů jednomu dítěti, jednu hrst dalšímu, pouze dva ořechy třetímu a čtvrtému nedal žádný.

„Co je to za druh rozdělování?“ zeptalo se dítě bojovně.

„No, to je Boží způsob,“ odpověděl. „Některým lidem dal hodně, některým málo a někomu nic. Kdybys odpověděl, že chceš způsob smrtelníka, dal bych všem stejně.“

(převzato z materiálů Beate Børresen, Høgskolen i Oslo og Akershus)

B) Z možných interpretací, které jsou uvedeny níže, vyberte ty, se kterými souhlasíte, a ty, se kterými nesouhlasíte. Uveďte důvod své volby.

Poselství	Souhlasím	Nesouhlasím	Proč?
Je třeba zvažovat způsoby rozdělování, protože každý způsob může mít odlišné důsledky.			
Lidé by se měli spoléhat sami na sebe, ne na Boha.			

Poselství	Souhlasím	Nesouhlasím	Proč?
Bůh není spravedlivý, na rozdíl od lidí.			
Když za sebe necháme rozhodnout jiné, neměli bychom pak kritizovat jejich rozhodnutí.			
Každý dostal do vínku něco jiného, tj. každý je jiný.			
Každý by měl využít co nejlépe toho, co dostal – třeba jen jednoho ořechu.			
Vaše vlastní interpretace:			

Cvičení 2

Cibule

Je známo, že cibuli tvoří několik slupek, a tyto slupky jsou samotnou podstatou cibule, uvnitř již nenarazíme na žádné jádro. Přesto má každá vrstva cibule své místo, tu nejsvrchnější před opracováním dokonce odstraňujeme.

Rozdělte následující slova, která se týkají spirituality, do jednotlivých vrstev (slupek cibule). Výběr kritéria, na základě kterého budete jednotlivé pojmy posuzovat, je na vás; v průběhu aktivity jej však neměňte (tedy např. pokud bych si jako kritérium pro seřazení zvolil rozpoznatelnost spirituálního jednání, pak účast na bohoslužbě je zřejmá, proto ji zařadím do svrchní vrstvy, tichá modlitba není zřejmá, proto bude zařazena blíže středu).

Moje kritérium:		Moje kritérium:	
modlitba		kontemplace	
bohoslužba		společenství	
půst		rituál	
meditace		iniciace	
duch		svíčka	
ticho		hudba	
člověk		oběť	
Bůh		socha	
myšlení		symbol	
příroda		řád	

Pozn.: Pokud neznáte pravý význam pojmů, vyhledejte si je nejprve v encyklopedii.

Aramejský Otčenáš jako poselství pro současného člověka

Kateřina Pokorná

Když jsem se před několika lety při svém duchovním hledání setkala s apokryfními evangelií a heretickou literaturou, které pozvedají status ženy v křesťanské tradici, dostala se ke mně mimo jiné zmínka o aramejštině, Ježíšově rodném jazyce. Tehdy mi došlo, že v Bibli možná něco důležitého chybí a že všechno bylo třeba trochu jinak...

K mé radosti se v té době na pultech knihkupectví objevila útlá knížička *Aramejský Otčenáš. Meditace na Ježíšova slova* od Neila Douglase-Klotze. Kromě krátkého úvodu obsahuje překlady jednotlivých veršů otčenáše v původním aramejském znění a komentáře k nim.

Výrazově velmi bohatá aramejšтина se za Ježíšových dob užívala všude na Blízkém východě a byl to také jazyk, v němž Ježíš učil. Hebrejšтина byla v této době hlavně chrámovou řečí. Na každou větu svatých učení je třeba nahlížet alespoň ze tří hledisek: intelektuálního, metaforického a universálního (mystického). Z prvního hlediska zvažujeme větší význam slov, tzv. „doslovný“. Z druhého hlediska zkoumáme, jakým způsobem se nám může příběh stát podobenstvím pro náš život. Z třetího hlediska dospíváme k prožití pravdy, musíme obsáhnout i bezeslovný zážitek, ptáme se, co mají slova společného s naším způsobem chápání života, Boha a kosmu (Douglas-Klotz, 2001) Napadá mě otázka, jestli se vůbec umíme naladit na tehdejší způsob myšlení a vnímání světa.

Zvukomalebnost a významová mnohovrstevnost aramejštiny mě velice zasáhla. Překlady aramejské verze otčenáše mi nejednou začaly dávat hluboký smysl oproti konvenční biblické verzi. Abych mohla tuto modlitbu pochopit a zakusit srdcem – tak, jak by ostatně všechny posvátné texty včetně Písma měly být zakoušeny – a lépe procítila vibrace jazyka, zvolila jsem cestu zpěvu, který je mým nejbližším způsobem sebevyjádření. Vzala jsem kytaru a s textem před sebou začala hrát... A melodie sama přišla.

Jednoho dne jsem sebrala odvahu a svou hudební verzi aramejského otčenáše si dovolila zahrát a zazpívat účastníkům muzikoterapeutického semináře, který jsem vedla. Také s přáteli jsem se občas podělila o sílu Ježíšových slov. A tak se můj nápěv dostal „ven“. Za tu dobu jsem obdržela spoustu podnětů, abych otčenáš nahrála. Okolnosti a souběh událostí naznačují, že právě nazrál čas.

Naši přátelé manželé Plecháčkoví, hudebníci a muzikoterapeuti z Ostravy, mě k tomuto počínu pobízeli jako jedni z prvních. Letos v srpnu vznikla naše společná nahrávka, kterou si můžete poslechnout zde: <http://www.muzikocesta.cz/vidеоaramejsky-otcenas/>

Dalším znamením a kamínkem v mozaice pro mě bylo nedávné setkání s Vladimírem Řehákem, který mi sám od sebe nabídl a zhotovil notový zápis, viz níže.

Aramejský otčenáš je ústředním tématem Ježíšova učení. Osobně ho vnímám jako univerzální návod na život, jako průvodce na Cestě. Prostřednictvím těchto moudrých slov oslovujeme Zdroj, z kterého pocházíme, vytváříme si vnitřní posvátný prostor, uvědomujeme si svoji tvořivou sílu, objevujeme a rozvíjíme smysl pro zodpovědné jednání a vzájemné porozumění, otvíráme srdce v aktu skutečného odpuštění a přijímáme přítomnost jako to jediné, co existuje.

Ráda bych touto cestou poděkovala za velkou podporu a všechny podněty ze stran přátel a účastníků mých seminářů, díky kterým čtete tyto řádky, máte možnost poslechnout si zhuudebněnou verzi nebo si z not sami aramejský otčenáš zahrát a zazpívat.

ARAMEJSKÝ OTČENÁŠ

Hudba:
Katerina Pokorná

Ab- vún d bá šmá- ja Net- ká - daš šmach Tej tej mal-ku- tach

Tej tej mal-ku- tach... Ne chvej c' vja- nach... aj

ká- na d bá šmá- ja af b ár- ha Hav lan lach- ma d sun-ka-

nán ja- o- má- nu Waš' bok lán chau- bejn... wachta

chajn aj ká- na daš ch' nán... švo- kn l- chaj' bcjn...

We- la tach- lán le- nes- já - nu E- la pa- can mín bí - ša.

Me- tol d' la- chemal- ku - ta wachaj- lá wateš buch - ta f' a

lám al - mín f' a lám al -

mín Me - tol d' mín A - ročn.

Abvún d-bá šmája
Netkádaš šmach
Tejtech malkutach
Nechwej c'vjánach ajkána d-bá-šmája
af b-árha
Hav lan lachma d-sunkanán jaomána.
Waš' bok lán chaubéjn
(w-achtachejn) ajkána
d-af ch'nán švokn l-chaj' bejn.
We-la tachlán le-nesjúna
Ela pačan min biša
Metol d'lache malkuta wa-chajlá wa-
tešbuchta
l'alám almín.
Amén.

*Ty, jenž zrozuješ!
Otče-Matko kosmu,
vše, co se hýbe, Ty tvoříš ve světě.
Soustřed' v nás své světlo,
ať je k užtku:*

*jako paprsky majáku ukazují cestu.
Sjednot' naše „já mohu“ se svým.
Ať vroucí přání tvého srdce
spojí nebe a zemi skrze naši
harmonii.*

*Dopřej nám náš denní chléb a vhled,
oživ zemi v nás:
pak pocítíme hlubokou moudrost,
která vše udržuje.*

*Uvolni lana chyb, které nás svazují,
jakož i my pouštíme z rukou vlákn,
jimiž držíme viny ostatních.*

*Nedej, aby nás oklamal povrch věcí,
ale osvobod' nás od toho,
co nás zdržuje.*

*Z Tebe se rodí vůle vševládnoucí,
život a síla k činu, píseň, která
vše odívá do krásy a obnovuje se
od věků do věků.*

Amen.

(Douglas-Klotz, 2001; jedna
z možných verzí překladu)

Aramejský Otčenáš – pohled křesťanský

Pro širší porozumění situaci kolem Aramejského Otčenáše v celém kontextu přinášíme dva pohledy z křesťanského společenství.

První přebíráme z webových stránek *Víra.cz* a je reakcí na dotaz:

*Dobrý den,
viděl jsem krátce knížku jménem asi „Aramejský otčenáš“ a slyšel jsem o ní, že v ní prý autor uvádí správný smysl této modlitby a také, že prý se modlitba obrací k Matce a ne k Otci, což by mělo také potvrzovat, že dříve vznikla žena.*

Pokud vím, aramejsky bylo napsáno pouze Matoušovo evangelium, ale aramejský text není dochován, a Lukášovo evangelium je v řečtině.

Víte, prosím Vás, o této záležitosti a této publikaci něco bližšího? Děkuji.

Tendenční výklady spojené s kultem Matky zeme

*Dobrý den,
děkujeme za Váš dotaz. Původní znění otčenáše je znění řecké, tak jak je uvádí Matoušovo evangelium v 6. kapitole – na tom se naprostá většina současných odborníků shoduje. Matoušovo evangelium není překladem z aramejštiny, nýbrž řeckým původním textem. Proto jakékoli tvrzení, že tzv. aramejský otčenáš je původní, je zavádějící už v tomto. Text otčenáše tedy nemusel být v aramejštině vůbec sepsaný. Dnešní „aramejské“ verze vycházejí obvykle ze syrské Pešity, ta nicméně je sama závislá na řeckém textu.*

Výklad, který zmiňujete, se stal v poslední době poměrně populární, a to v různých duchovních hnutích, která vycházejí z New Age a s ním spojeného kultu Matky země. To, že podobné novopohanské výklady budou z tohoto důvodu tendenční, je pochopitelné. Duchovní či mystické výklady spojené s tímto „kultem“ matky či ženy pak mají stěžít co do činění s křesťanskou modlit-

bou a naukou a jdou daleko za hranici toho, co by vědec či kriticky uvažující člověk byl schopen k tématu říci.

Ježíšův vztah k Bohu coby k Otci je z kano-nických spisů poměrně dobře znám a není důvod domnívat se, že by jej uctíval jako svou matku – vždyť sám se narodil své matce Marii a bylo by nesmyslné tvrdit, že k ní směřoval svou modlitbu, případně učil své žáky, aby se k ní modlili. Dovo-loval bych si proto podobné snahy a la „aramejský otčenáš“ označit za blábol, jejichž existenci se lze ovšem stěžít vyhnout.

Dále se k problematice vyjadřuje doc. Michal Kaplánek, Th.D., z Teologické fakulty Jihočeské univerzity.

Už samotný text a to, že ho doporučuje pan Dušek, pro mě jsou jasným znamením, že jde o vykonstruovanou záležitost. Texty tohoto typu zcela odpovídají současné potřebě senzace i v oblasti spirituální. Je to něco velmi podobného jako texty hnutí New Age: kombinace rábdoby vědeckého přístupu s fantazií. Většina současně tzv. spirituální literatury, pokud nepochází ze spolehlivých pramenů některé z tradičních církví, je podobného charakteru. Nejoblíbenější z tohoto typu literatury je literatura o andělech. Fenomén, který má sice v Bibli své místo, ale nepatří mezi podstatné prvky křesťanského kerygmatu, se stává oblíbeným předmětem dohadů a prostorem, v němž může řada lidí dát průchod své fantazii. Pro naši postmoderní dobu je charakteristická skepse vůči racionalitě (tedy i vůči teologii), která má paradoxně za následek „lehkověrnost“, takže lidé ve spirituální oblasti často „vypnou“ rozum – a jsou schopni uvěřit úplným nesmyslům. Zde se prokazuje stará pravda – pořekadlo: „Kde schází víra, množí se pověra“.

Není to nádherné? Tři osobní příspěvky na téma aramejského otčenáše, a jaký nám to otevírá prostor k přátelskému dialogu! Nuže, směle do něj. (pozn. redaktorky)

Literatura:

- Víra.cz (1998–2013). *Otázky*. Retrieved from <http://www.vira.cz/Otazky/Aramejsky-otcenas.html>
- DOUGLAS-KLOTZ, N. (2001). *Aramejský Otčenáš. Meditace na Ježíšova slova*. Praha: DharmaGaia.

Co s nedělí?

Martina Turečková

Nejste ani praktikující křesťan, ani žid, ani muslim, ani buddhista či hinduista, a dokonce ani praktikující materialista? Možná byste dali dohromady otčenáš a nějaké statě z Buddhova života, ale to spíš proto, že to patří k všeobecnému vzdělání? A dostali jste se do bodu, kdy chodit do práce, pak se doma vidět s dětmi, pak zase do práce a občas zažít nějaký ten mejdan je už pro naplněný život prostě málo? Fajn, tak co teď?

Herečka Bára Hrzánová se přes buddhismus dostala ke Steinerovi a esoternímu křesťanství. Někdo objevil v knihkupectví knížku *Aramejský Otčenáš* a nabyl dojmu, že teprve teď se pro něho překládá Bible. Jaroslav Dušek se nachomýtl k Toltékům, Pavla Brzáková nabídla knihu o radostech a strastech šamanů *Dědeček Oge*, Castaneda poodhaluje tajemství psychedelických účinků rostlin prostřednictvím svého učitele z Mexika, Joan Borysenko preferuje na cestě ženy k Bohu živý ženský kruh atd. Takže kudy?

Zpět k položené otázce: Co s nedělí? Na čundru přes Pálavu jsme se s přítelkyněmi víceméně omylem ocitly v mikulovské židovské galerii, kde probíhala přednáška o šabatě. Už na Svatém kopečku, dříve nazývaným Tanzberg, byla otázka co s nedělí živě diskutována. Na šabatě jsem si uvědomila (a praktikující věřící nechť mi odpustí znovuoobjevování Ameriky) toto:

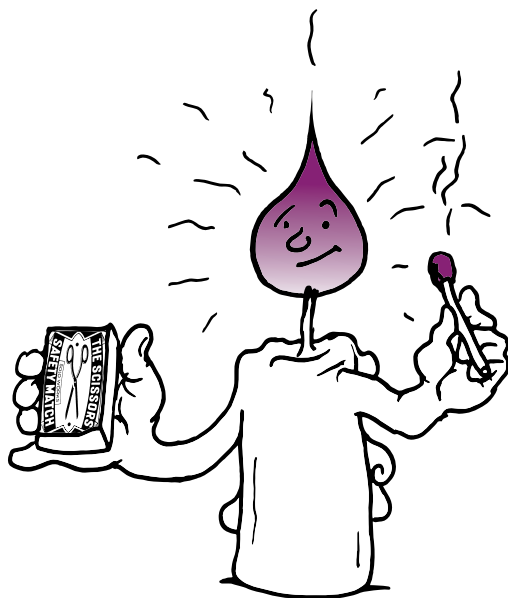
Aby měl člověk i v dospělém věku pocít, že žije, a tudíž nemrhá svými silami nadarmo, je zásadní nejpozději v intervalu cca sedmi dní jisté zpomalení, **zastavení** – vědomé opuštění každodenního světského života, aby člověk mohl posbírat ty kousky svého já, které během týdne poztrácel. **Vědomé překročení hranic** se může projevit vědomým zapálením dvou svící, převlečením se z montérek, koupelí v řece... Čímkoli osobním a blízkým našemu naturelu, pak to bude živé a živoucí.

K tomuto zastavení nám může napomocť nějaké naše **místo „sily“**, kde se cítíme dobře a kam rádi chodíme – stín katedrály, rozložitá

vrba u pramene, oblíbená kavárna, osobní svatyně... Do tohoto posvátného prostoru můžeme přizvat – i pomyslně – koho chceme, a s blízkými či sami za sebe projít svůj předchozí týden den po dni a rozjímat o něm. Co se mi to vlastně všechno přihodilo? Koho jsem potkal a proč? Po usebrání je dobré zase tento posvátný prostor vědomě opustit. Sesbíraný dospělý je svobodný tvůrce svého života, zodpovědný za svoje sny. Příroze-nou autoritou pro ostatní.

Autorské kurzy také mají své neděle, myslíme na to?

P.S.: A jaké jsou vaše odpovědi na otázku co s nedělí? Pokud to zapadá do vašeho osobního příběhu, budu velice ráda, když mi napíšete dopis: Hřbitovní 29, 664 91 Ivančice. Předem za něj mnohokrát děkuji – bude součástí mé další osobní bohoslužby. ☺

Mýtus Věčného Žida (Legendy o Ahasverovi)

Ivo Jirásek

Autor: Jaroslav Vacek

Nakladatel: Dauphin, Podlesí, 2012, 188 stran

Rozměry: 12 × 20 cm

ISBN 978-80-7272-432-1

www.dauphin.cz

Cena: 198 Kč

Základní příběh o Židovi, který se posmíval Ježíšovi při jeho cestě na Golgotu, takže si vysloužil neblahou předpověď: ty budeš chodit, dokud se nevrátím, je velmi stručný. Kromě této prožitkové zmínky již vystupuje pouze jako postava věčná, tedy neživá, nemrtvá, jíž není dopřán ani plnohodnotný život, ani pokojná smrt, jen neustálý přesun z místa na místo, tékavost a občasné objevení se v různých časech na nejrůznějších působištích. U literárního zpracování tohoto mýtu mě překvapila editorská ne zcela dokonalá přesnost, mám-li se vyjádřit zdvořile. Jestliže na obálce se objevuje název tak, jak jej přebírám na tomto místě, v tiráži se vyjevuje jako *Legendy o Ahasverovi*, na webu je pak kniha prezentována jako *Mýtus „Věčného Žida“ (Mnoho podob Ahasvera)*.

Z obsahu i ze způsobu přiblížení této legendy a jejího odrazu v literatuře by se mohlo zdát, že kniha má být určena literárním historikům či zájemcům o literaturu. Na to se však pracuje s prameny velmi volně, dalo by se říci – přestože je správně uvedena použitá literatura, přebírané úryvky a citáty k jednotlivým představovaným literárním dílům (která nejsou součástí referenčního seznamu) neodkazují, odkud se přebírají. A tak je kniha pro odborníky méně cenná, neboť nemohou ověřit kontext, ani dohledat zdroj.

Ale třeba kniha nechce promlouvat k odborníkům zbytečně se nimrajícím v přesnosti a detailech, ale k lidem, pro něž je spis novým vstupem do tématu. Žel, recepce se zaměřuje hodně na německé zdroje, ale českou provenienci poněkud opomíjí – autor nezmiňuje např. *Tři povídky o Ahasverovi* Eugena Stoklase (Pacov, 1918), ve zmínce o Hamerlingově básni *Ahasver*

v *Římě* neupozorní české čtenáře na Vrchlického přetlumočení (Praha, 1900), nedokládá ani v poslední době u nás rostoucí zájem o téma, viditelný např. v názvu sbírky poezie Pavla Vrby *Můj Ahasver* (Praha, 2003). Kupodivu se nesetkáme ani s přímou pasáží věnovanou překladu románu *Věčný Žid* autora Eugena Sue, ani se zmínkou o stejnojmenné knize Augusta Svermeylena (oba překlady Praha, 1926). Přitom slovenský překlad prvního zmíněného spisu vyšel v roce 1972 a znovu 1991–1992, takže jen s velkým sebezapřením můžeme respektovat autorova úvodní slova, že postava i mýtus jsou českým čtenářům neznámé, protože se o něm dozvěděli pouze z Vrchlického balady o Božetěchovi v jeho *Mythech* (s. 5), resp. z dále uváděné časopisecké studie z roku 2005 a o dva roky mladšího románu Jany Divišové.

Pokud bychom se však spokojili s něčím jako je prolegomena do tématu či soupis vybraných literárních děl apod., pak můžeme autora i vydavatele pochválit. Protože je pravda pravdoucí, že poetický příběh vstupující na rozhraní židovství a křesťanství, na hranici věčnosti a putování (adjektiva věčný, putující či nesmrtelný se k Židu Ahasverovi připojují promiskue), obohacuje soubor mytických postav o zajímavý rozměr, který není totožný ani s putováním Odyssea, ani s marností Sysifa, ani s Faustovým překračováním rozměru přirozeného světa. Nese s sebou však jednu bytostnou odlišnost, a to je jistá strnulost, nedramatičnost, neproměnlivost, jistá významová plochosť. *Fausta definoval s konečnou platností Goethe, Hamleta Shakespeare, ale Ahasvera?* (s. 155) Nejblíže tak má k Bludnému Holanďanovi či k Jidášovu zavržení a stává se paralelou celého židovského národa žijícího v diaspoře, v roz-

ptýlení při toulání z místa na místo. A autor trpělivě vydobává jakékoliv zmínky o této postavě v různorodé literatuře a textových památkách. Nalézá je tak i v dílech, kde bychom to nečekali, protože v sobě nesou pouze nezřetelnou narážku nerozvíjející tak témata románů či básní, z nichž je poznámka excerповána.

Přestože tedy můžeme polemizovat se zjednodušeným hodnocením na webu vydavatele, že kniha přináší *vyčerpávající přehled mýtu o Ahasverovi v kulturních dějinách naší civilizace*, bezpochyby můžeme nabídnout tento zdroj informací každému, jemuž je téma nejenom legend a mýtů, ale také putování blízké. Konec konců, své hledání dalších českých literárních souvislostí s tematikou jsem zahájil právě a díky nespokojenosti s provokativní tezí, že se jedná o námět u nás nerefléktovaný. Probudí-li publikace obdobný zájem o téma i v dalších čtenářích, můžeme za to autorovi (který je povoláním psychiatr) i vydavateli vzdát dík.

komix I

spiritualita

MÍSTO: Stromokruh Evropy

Martina Turečková

V PŠL jsem před pár lety pořádala kovářské kurzy pro začátečníky. Pro ty, kteří chtěli pokračovat, jsme s Lukášem Hrdinou připravili Kovářskou epopej. Ta se časově potkávala s touhou zrealizovat tehdy cca tříletý nápad zasazení Stromokruhu Evropy.

Nápad přišel při psaní diplomové práce, znáte to – děláte vše kolem, jen ne to „k tématu“. Pak jsem se provdala do Ivančic a nápad dostal přesnější kontury. Tento kruh o průměru přibližně 50 metrů nebude ani v Bruselu, ani v Praze, ale v Ivančicích – coby naplnování onoho: „mysli globálně, jednej lokálně“. Začala jsem o tom v jistých ivančických kruzích mluvit a ukázalo se, že by to mohl být právě onen nosný projekt znovuzakládajícího se *Okrašlovacího spolku*, navazujícího na činnost toho z roku 1886. Vstoupila jsem tedy jako třetí do přípravného týmu, napsaly se stanovy a další o. s. bylo na světě.

Termín výsadby pak už logicky zapadal do scénáře *Kovářské epopeje*: kovářští učni budou mít za úkol navrhnout dílo, které by mělo stát právě uprostřed Stromokruhu Evropy! A protože *Kovářská epopej* (ano, název byl inspirován dílem ivančického rodáka Alfonse Muchy

Slovanská epopej) byla ohlášena na léto 2009, Stromokruh jsme sázeli s drobným předstihem, v březnu téhož roku.

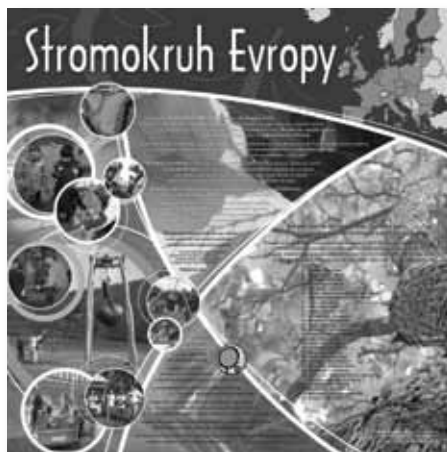
Stromokruh Evropy tvoří 27 národních stromů členských států Evropské unie (verze 2009) a je to celosvětové unikum. Každý strom má svoji partnerskou rodinu nebo spolek.

Jeden letní podvečer sem, do krásného meandru řeky Jihlavy, na levý břeh asi 1 km pod Ivančice, tedy skutečně přijelo 12 kovářských učňů a navzájem si představili přivezené návrhy. Zvítězila zvonice ve tvaru srdce. Následujících tři a půl dní jsme se pořádně zapotili, ale výsledek stojí za to, přijďte se podívat! Dočasnou trojnohu později vystřídala konstrukce zvonice i se stříškou od místního sochaře Josefa Zahradníka. Srdce ze své výše přehlíží kruhovou travnatou „eurozónu“, prostor pro uvolněné setkávání kohokoli. A opravdu,

Stromokruh najdete i na satelitním snímku. Najdete? GPS: 49°5'48.241 N, 16°23'46.357 E.
foto © 2013 Google - Cnes/Spot Image, DigitalGlobe, GEODIS Brno

O vzniku Stromokruhu Evropy informuje panel na místě samém (výřez na snímku) nebo také můžete zhlédnout dvouminutový film na: www.youtube.com/watch?v=NxvwFEyGRuk
foto © Martina Turečková

lidé si pomalu zvykají projít se sem třeba v neděli po obědě, zazvonit si na Srdce Evropy, sládnit rytmus s tím svým, obejít stromky a leccos osvětlit o „našem společném podniku“ malým pobíhajícím Evropanům (pozn.: *Národy, haló haló, mějme se rády, rozeberme barikády, vystavějme k sobě chodník, Svět je náš společný podnik!* text Zdeňka Svěráka).

V lednu 2011 se stala nemilá věc. Někdo všechny stromky 20 cm nad zemí podřezal. Nešlo o nerozvážný vandalský čin, to by vás u druhého kmínku přestalo bavit. Šlo o vědomý zlý

skutek. Po utření slz, nahlášení na policii a mediálním rozdmýchání jsme došli k rozhodnutí, že Stromokruh vysadíme znovu. Podpořilo nás hodně lidí, a to i finančně. Pořídili jsme tedy větší sazenice a Stromokruh ve finále učinil optický vývojový skok.

Těším se, až stromky povyrastou a jejich koryny se vzájemně dotknou – jako ramena přátel tančících spolu nějaký živelný kruhový tanec, kde je hodně natřásání a smíchu. Ale taky společně procitovaného rytmu a vědomí středu, kolem kterého se vše točí, kolem Srdce. ☺

...prostor pro uvolněné setkávání kohokoli.
foto © Martina Turečková

Ohnivectví

– žitá duchovní tradice

v lesní moudrosti

Josef Porsch – Ablákela, ohnivec LLM

Lesní moudrost (woodcraft) přednedávnem oslavila sto let svého trvání.

V roce 1903 vydal Ernest Thompson Seton první návod popisující prvky výchovné metody woodcraftu. Tento americký malíř, přírodovědec a pedagog inspiroval též zakladatele skautského hnutí Roberta Baden-Powella. Obě hnutí mají od počátku mnoho společného a také něco málo rozdílného.

V našich zemích vznikla woodcrafterská organizace poměrně záhy (1913) a s typickými dějinnými přerušeními trvá dodnes jako *Liga lesní moudrosti*. Sdružuje dětské i rodinné kmeny (oddíly) stejně jako kmeny dospělých a jednotlivce. Přehled o činnosti organizace lze velmi dobře získat na webových stránkách (woodcraft.cz a ligalesnimoudrosti.cz, v budoucnu i stoupaninahoru.cz), v časopise *Woodcraft* nebo v knize *Kmenové zřízení*. Woodcrafterská činnost zahrnuje širokou škálu aktivit od pobytu v přírodě na vandrech, přes táboření (v tee-pee, šeltrech, zubřících), akce ve městě až po občanskou angažovanost.

Cítím, že člověk, který žije s vědomím něčeho vyššího, bývá přirozeně laskavější, pokornější, soucitnější, sebevědomější a zábavnější.

Pokud je jedním z cílů života osobní duchovní cesta, pak woodcraft poskytuje možnosti, jak se jí dotknout. Snaží se vytvářet vztah člověka k tomu, co ho přesahuje, ale nechává ho, aby si svou cestu vybral sám. Snaha o tento Vztah je nedílnou součástí lesní moudrosti a zejména součástí *ohnivectví*.

Základem je mít někoho, kdo na to myslí. Někoho, kdo to cítí. Někoho, kdo to žije. Proto si každý kmen ze svého středu vybírá ohnivece. Bývá to člověk s přirozenou autoritou, tihnoucí k rozvíjení vztahů, woodcraftu a duchovnosti. Ten stráží tradice, skrze něž lze onen Vztah najít. Tradice tak není uchováváním popela, ale předáváním hořící louče. Ohnivec pracuje s atmosférou při diskusích, stojí u zrodu silných zážitků třeba

při společné poutní cestě, přináší nosné myšlenky ve chvílích společného tápání, je příkladem pokory a síly při obřadech.

Nikdy na to nezapomenu – v dále vybuchují petardy a my, kteří nevíme, kolik je hodin, tušíme, že nový rok je tady. Jsem v jiném světě. Mám na sobě mokasíny, je patnáct pod nulou a v dále se objevují světlá pochodní a ozývá cinkot rolníček uvázaných na oblečení Staříků.

Kmenové ohnivece propojuje ligový ohnivec (tedy ohnivec woodcrafterské organizace *Liga lesní moudrosti*). Ten jim přináší inspiraci:

Co kdybychom na výroční sněm přivezli každý kámen ze svého, pro nás silného místa, a použili jej při zahájení táboření? Jaké jsou vaše zvyklosti pro udělování lesního jména a co bychom mohli považovat za společné? Zkuste ve vašem kmeni debatovat o tom, co chtějí dospívající!

Ohnivec má také vizi: *Lesní moudrost má dnes zase co říci městskému člověku: více než kdy jindy by bylo dobré přivést člověka zpět k úctě k přírodě a lidem, pokoře a laskavosti. Kdo z těch lidí, s nimiž dnes jedu v autobusu, by nechtěl být šťastný a plný síly? Proč nevědí o woodcraftu nebo jiné cestě k nalezení vztahu k přesahu, který štěstí a sílu provází?*

Naplnit funkci ohnivece může být těžké, a tak je vždy taková, jaký je její nositel. Ohnivec na mnohé věci přichází sám, předává mu je odcházející ohnivec či se setkává s ohnivci z jiných kmenů. Pomoci mu může i kurz *Ohnivecká Čotokva*, pořádaný jednou za tři roky. Realizuje jej ohnivecké společenství stejně jako pravidelná víkendová podzimní a jarní setkání ohnivců. Ta se zaměřují jednak na konkrétní ohnivecká anebo duchovní témata, a jednak na radosti a starosti ohnivců v kmeni. Například naučit se rozdělovat oheň třením dřev, zavést ve kmeni přechodový obřad, prožít energii přírody, posílit si své ko-

munikační dovednosti, najít rovnováhu ve vztazích k různým věkovým skupinám, povyrůst prací na sobě ad.

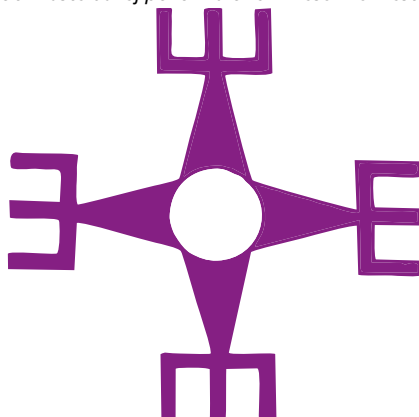
Jak tedy konkrétně woodcraft pracuje na vztahu ke spiritualitě? Vztah k duchovnímu světu

je obsažen už v základu filosofie lesní moudrosti – ve čtyřnásobném zákonu. Jedná se o symbolické vyjádření morálních vychovadel, ke kterým se woodcraft snaží člověka vychovávat. Zde je jeho znění a symbolická kresba:

Toto je světlo krásy:

Buď čistý, ty sám i místo, kde žiješ.

*Rozuměj svému tělu a měj k němu úctu. Je chrámem ducha.
Buď přítelem všech neškodných tvorů. Chraň stromy a květiny,
obzvláště dávej pozor na oheň v lese i ve městě.*

Toto je světlo lásky:

*Buď laskavý. Vykonej aspoň jeden dobrý skutek denně.
Ochotně pomáhej druhým.
Konej své povinnosti.*

*Buď veselý.
Raduj se z toho,
že žiješ.*

Toto je světlo pravdy:

*Čestné slovo je svaté.
Hraj poctivě. Falešná hra
je totéž co zrada.*

*Buď pokorný.
Uctívej Velkého ducha
a respektuj víru
jiných.*

Toto je světlo síly:

Buď odvážný. Odvaha patří k nejnuzněnějším vlastnostem.

Mlč, dokud hovoří starší, a prokazuj jim úctu i jinak.

Buď poslušný. Poslušnost je základní povinnost na cestě lesní moudrosti.

Ústředním bodem čtyřnásobného zákona je Velký duch. Velký duch je univerzální pojem, pod kterým si každý podle svého osobního založení představuje Velké tajemství, Boha, Universum, Mystérium života a vesmíru, Přesah, Prozřetelnost, Nejvyšší princip či Ideál, Pravdu a Lásku nebo své Svědomí či Vnitřní hlas. Woodcrafterský zákon je přítomný při všech důležitých setkáních, nejčastěji v podobě zahajovacího obřadu. Tehdy se zapalují svíčky jako symboly cest k Velkému duchu. Člověk, který tráví čas tím, že se zamyslí nad smyslem, nad morálními zásadami a nad sebou, pak pravděpodobněji vyhledává a vytváří takové chvíle i v běžném životě a snáze se tak pustí do práce na sobě.

Woodcraft je typický svými **tradicemi**: například společné zahajování táboření, potní chýše, vítání miminek, výroční sněm, obřad přijímání do kmene, každoroční výprava ke kmenovému stromu, obřad přechodu z jedné věkové skupiny do druhé ad.

Zase se za rok narodily našim přátelům dětičky. V kruhu jim přejeme vše dobré – na obruči mají od každého z nás stuhu pro štěstí.

Slyším pískání na flétnu – sněmovní signál svolává všechny do kruhu. Pestré barvy většinou ručně šitého oblečení lahodí oku. Přes ně mají mnozí woodcrafterské šerpy. Táborový večer.

Osobitým prvkem pro rozvoj duchovního života jsou v hnutí lesní moudrosti **obřady**. Jejich forma i obsah jsou do značné míry osobní a nemusí se pojit s vnitřním přesvědčením o existenci duchovního světa. Proto nejsou žádnou bohoslužbou. Přesto mohou být pro účastníky zážitkem přesahu. K nejdůležitějším a nejběžnějším woodcrafterským obřadům patří sněm, potní chýše a vigilie. Přehledně jsou jednotlivé obřady popsány v knize *Kmenové zřízení*. Pokud se člověk účastní chvíle vymezené kontaktu se silami, které jej přesahují, může se stát, že se ho něco dotkne a promění se.

Shromáždění desítek přátel v podvečerním soumraku. Pálíme byliny a mluvíme o tee-pee, toho dne poprvé postaveném. Hory jídla.

Drkotám zuby. Stojím (v pět hodin ráno) po krk v ledovém rybníku – přátelé mě pozvali na obřad pití čaje.

Základním prvkem woodcrafterské výchovy je péče o osobní růst člověka, o jeho seberozvoj. Ten je představován zejména systémem orlich per a mistrovství (viz kniha *Svitek březové kůry*).

4B3 Poutní místa: Navštiv nějaké poutní místo a napiš o něm úvahu v rozsahu 3 stran.

4O11 Obřadní předměty: Vyroba 5 zdobených svícňů a obřadní plátno se symbolem čtyřnásobného ohně.

2E2 Postavy světových náboženství: Vyjmenuj 10 postav, které hrály roli ve světových náboženstvích, a řekni proč. Pohovoř celkem 30 minut o jejich životě a díle.

4M1 Bdění – vigilie.

Woodcraft také cíleně pracuje s **atmosférou a duchem místa**. Jde zejména o důraz na malebnost. Jednoduchost a krása v jednání a tvorbě svého okolí zjemňuje vnitřní prožívání. Ten, kdo prožil malebné táboření, je v městském životě mnohem vnímavější a otevřenější.

V neposlední řadě je lesní moudrost **otevřena duchovním otázkám**.

Na závěr jsme spolu s redaktorkou Martinou položili tři otázky ohnivčům napříč *ligou lesní moudrosti*:

Zahajování sněmu je příležitost pro zklidnění a nerozhoduje, zda je sněmujících deset nebo sto.

foto © Tomáš Koubek – Okeya

otázky a odpovědi

1. **Co pro tebe znamená ohnivectví?**
2. **Dokážeš popsat nějaký konkrétní okamžik, kdy jste v kmeni cítili a sdíleli přítomnost Velkého ducha?**
3. **Se kterou udržovanou tradicí nejvíce rezonuješ a proč?**

1 Jisté ukotvení v koktejl duchovních nauk a názorů. Možnost sdílení svých názorů bez „mysticko-epicko-drastického“ patosu.

2 Při zahajování tábora jsme stáli kolem menhiru. Moje tehdy pětiletá dcera mě zatahala za rukáv a řekla: To je dobře, tati, že má každý z nás svého andílka, stojí tady s námi, nejsou ale moc vidět, protože je moc světla.

3 Obřad v potní chýši. Možnost sdílet své radosti i stesky s ostatními, posílení a potvrzení sounáležitosti. Pohodový večer, den, večer atd. (Indi)

1 Duchovní přesah woodcraftu, tradice a malebnosti.

2 Například při zakončování táborové hry na „Vydřím kouzlu“, kdy tajemná postava ohnivého ptáka, která děti provázela celou hrou, oznámila, že odlétá do nebe a vzápětí zmizela v oslnivém světle. Hned poté přilétlo velké káně a nízko nad námi zakroužilo, než se vzneslo do velké výše a zmizelo za obzor.

3 Ranní píseň, kdy se postupně přidávají probudivší se přátelé, slunce posílá první paprsky toho dne a člověk má šanci pocítit sounáležitost se vším kolem sebe. (Aki)

1 Touha být každým okamžikem lepší. Snaha hledat vždy to krásnější a lepší. Především ale snaha pomoci v tom i ostatním.

2 Je to pro mě pocit, kdy cítím, že žiji právě teď, že vnímám pouze přítomnost... a takový pocit jsem měl v Indii během společného zpěvu.

3 Večerní píseň – příležitost ohlédnout se společně, a přítom každý sám za právě uběhlým dnem. (Milan)

V lesní moudrosti vane vnitřní svoboda.
foto © Tomáš Koubek – Okeya

1 Ohnivectví je pro mne moje cesta k duchovnímu životu.

2 Je to už pár let nazpět. Byli jsme na výpravě. V podvečer jsme společně seděli v kruhu na vyvýšené skalní plošině nad jezírkem, které tvořil zatopený lom. Všichni mlčeli a pozorovali mračna s přicházejícím deštěm. Kapky deště už kreslily kruhy na jezerní hladině a bylo slyšet, jak dopadají na okolní listy stromů. Ale náš kruh byl dále suchý a bylo cítit přítomnost Velkého ducha a my mohli sdílet spojení s ním. Bylo to úžasné se stupňujícím se deštěm. S pokorou jsme přijímali jeho náruč a napojení kruhu jsem vnímal jako velmi intenzivní. Ale nic netrvá věčně, do kruhu přišel promoklý návštěvník v pláštěnce a sdílení

přerušil. A my v tom okamžiku zmokli až na kost.

3 Dýmkový obřad. Po dlouhé cestě ohnivectvím mně bylo nabídnuto probuzení mé osobní dýmky. Nabidku jsem přijal a se Stojícím medvědem, medicinmanem a strážcem historické bílé dýmky kmene Čerokí, vykonal obřad. Moje dýmka byla povýšena na dýmku mého lidu a mně to změnilo život. (Čhantékič'un – v překladu: vše dělá od srdce, je upřímný v konání)

1 Pro mne osobně, pokud to vše shrnu do jediné slova, pozornost (k okolí, k druhým, k sobě samému). Ve kmene někoho, kdo za tebou přijde, když nevíš, kudy dál, někoho, kdo tě pochválí za věci, kterých si ostatní možná ani nevšimnou, někoho, kdo vstane a zastane se, když je třeba. A v Lize společenství těch, kteří se vydali touto cestou.

2 Několikrát se mi při vedení obřadů (především zahájení sněmu) „neočekávaně“ stalo, že se přítomnost proměnila v silný hluboký prožitek vtahující všechny či alespoň některé přítomné. I všimli si, a po obřadu přišli: Co jsi to tam dnes prováděl? Cítil jsem to snad v celém těle. – Co tam děláš jinak? Nauč mě to, prosím, také. Takto jsem to zatím nikdy neprožil.

Byla to však také jejich zásluha. Když se to stane, čekáte, že to příště bude zase takové, že to zasáhne i ty „další a nevšimavé“. Snažíte se, hodně se snažíte, děláte vše jako minule, možná ještě pečlivěji, ale nerozhodujete. A tak se „proměny“ nedočkáte pokaždé. Ale už víte!

3 Mám velmi rád zahájení sněmu, něco skutečně slavnostního začíná. Všichni jsou slavnostně naladěni i oděni. Zpřítomněni. Něco přijde (snad i ta „proměna“?). Avšak skutečně nejvíce si užívám večerní písně. Nastupující noc, klenba z hvězdného nebe, šumící les a lesklá hladina rybníka, ohně rozzářily naše indiánské stany. My se tu scházíme vzdát hold vydařenému dni... Vnořen do písně vstřebávám zážitky několika posledních hodin, které se spojují s těmi předcházejícími, takto uloženými, otvírá se prostor někde uvnitř mne... Silně vnímám vše okolo, přátele, kterých si vážím, kteří tu jsou či „ještě nedávno“ byli... Jsme společnými hrdiny našich reminiscencí. Pomalu, v tichosti odcházíme, sny už mají otevřenou bránu... (Wikki)

Literatura:

- MACEK, J., et al. (2013). *Svítek březové kůry*. Praha: Liga lesní moudrosti.
- PORSCHE, J., et al. (2011). *Kmenové zřízení. Pronikni do tajů lesní moudrosti a založ svůj kmen*. Praha: Liga lesní moudrosti.
- *Woodcraft*. Praha: Liga lesní moudrosti.

Lesní opera

Červená karkulka

Martina Turečková

Lesní školka nabízí plnohodnotnou náhradu předškolní výchovy a vzdělávání. Probíhá celoročně za každého počasí v přírodě, je určena pro malou skupinku dětí (max. 15) ve věku 3–7 let doprovázenou pedagogem a zpravidla 1–2 dospělými asistenty, popř. i rodiči.

Lesní školky jsou v západní Evropě běžné. Děti zůstávají po celý rok se svými učiteli venku, díky čemuž mají lepší kondici a nenakazí se od sebe tak snadno jako v uzavřených místnostech. Věčně proměnlivá příroda nabízí nekonečné množství podnětů, přičemž lesní školka nevyžaduje žádné zvláštní investice. Jako základna je použita jurta, tee-pee či maringotka, kde se děti případně mohou najíst, vyspat, ohřát či schovat před opravdovými silnými deštěm.

Současným cílem české *Asociace lesních mateřských škol* je „lesní školky“ zlegalizovat a umožnit jim podíl na státních příspěvcích. Následující řádky popisují týdenní ucelený program, který proběhl v lesní školce *Za humny* v Ivančicích.

Někdy v únoru se nás rodiče začali ptát, zda uděláme přes léto opět nějakou příměstskou lesní školku. Pro pedagogický tým jsem ale plánovala letní pauzu a nechtěla je do ničeho nutit. Někdy v dubnu přišly naše dcerky s tím, že se chtějí na počítači podívat na Červenou karkulku. Jako první odkaz naskočila Karkulka od Svěráka. To bylo osudné, zamilovala jsem se do ní. Od toho dne nám doma „drobné operky do hodin zpěvu“ od Uhlíře a Svěráka jely neustále. Před jedním tímto představením Uhlíř do publika hlásí: *Já děti miluju, ty snesou všechno*. To byla poslední kapka na míse vah mého rozhodování – když všechno, tak pak i mé režirování lesní opery. Od 8. do 12. července 2013 do lesní školky docházelo na 20 dětí, našemu dočasněmu ansámblu bylo od tří do čtyřiceti let, na týden se z nás stali Herci, Pěvci, Malíři kulis a Kostyméři.

Den začínal kinem – puštěním originálu na velké plátno. Pak jsme našli to pravé místo v lese, dostupné pěšky cca 20 minut od zázemí lesní školky, od Víly Míly. Na velké plachty jsme malovali interiér chaloupky a křoví, sbor ptáčků seděl na dvou lanech mezi stromy, harmonikářka Eliška trůnila na obráceném vozíku a místo postele jsme přicvakávali houpač síť – hamaku.

Celý týden byl ukončen páteční podvečerní premiérou. Těsně před roztažením opony byli diváci upozorněni, že pokud uvidí dvojmo či trojmo, je to tak v pořádku. A na scéně se

Malování kulis.
foto © Martina Turečková

foto © Martina Turečková
Soustředění těsně před premiérou.

objevily hnedle čtyři Karkulky. Z košíčků jim čouhaly tu láhve červeného vína, tu lovecké salámy. Pak z křoví vylezli dva Vlci a Holoubci vskočili do okének čtyři. Nikoho v hledišti pak už nepřekvapili tři Myslivci a dvě Babičky. Ti nejmenší se houpli na laněch a měli na sobě krásné škrabošky olepené peřím. Pravda, s harmonikou jsme se vždycky nepotkali, některé nástupy nám utekly, jiné jsme předběhli, ale ukázalo se, že i rodičovské publikum snese téměř všechno.

A dál? Vypukla pravá lesní hostina, kde nechyběla ani kopečková zmrzlina v kornoutcích

a nakrájený salám od Karkulek i pro Pány Otce. „Vstupné dobrovolné“ poputuje na podporu vlků v brněnské ZOO. V sedm bylo po všem, ale text *Vidím, že slečna velmi statečná je, je, je, když takto sama jde do neznáma, já, já, já* jsem si zpívala i o týden později při přechodu Tater.

Takže, pane Svěráku, tímto vám patří veliký dík za radostnou formu, která umí k dětem i dospělým dotáhnout hodiny zpěvu. Rodiče potvrdí.

Za lesní školku *Za humny* Martina Turečková, www.zahumny.cz, zápis průběžný. 📍

92

spirít

ualita

Tisíc barev černého sezamu / uvidět svět

Šimon Grimmich

Jednoduchá dílna Tisíc barev černého sezamu se zaměřuje na rozvoj vidění, tvořivosti a otevírání světa smyslů. Se světem smyslů se to má tak, že je velmi zanedbaný, naše smyslová zkušenost je značně selektivní a mnohé přehlíží jako nezajímavé nebo nedůležité.

Svět smyslů

Naše vidění je také úzce svázáno s řečí. S trochou nepřesnosti lze říct, že zakoušíme to, co dokážeme pojmenovat, a naopak. Vidíme to, pro co máme slova – to, pro co máme slova, dokážeme uvidět. Dá se to dobře ilustrovat, když si uděláte odpolední procházku s přírodovědcem: co dříve byly „pouze“ stromy, traviny a keře, se ukáže jako mnohem složitější a rozmanitější svět. Náš jazyk je navíc hodně účelový, primárně k něčemu slouží, většinou k zařizování se ve světě. Inuiti dokážou rozlišit sto odstínů bílé, sto odstínů dokáží pojmenovat. To však nemá co dělat s poezií nebo uměním, poznat jednotlivé barvy je pro ně nutnost, na které závisí přežití, počasí nebo lov. My máme pro barvy v běžné řeči pár slov a pár adjektiv jako „světlý“, „tmavý“, „matný“. Mnohem více barev už dokáže rozlišit člověk, který maluje a nakupuje barvy: pařížskou modř, ultramarín...

Tisíc barev vojtěšky

Svět má zatím mnoho barev, a abychom si toho všimli, stačí se rozhlédnout kolem. Je dobré tomu dát alespoň 45 minut, aby ostatní mohlo jít stranou a stačila se rozvinout pozornost. Na úvod můžeme posbírat různé zelené lístky, položit je vedle sebe, pozorovat je a pokusit se je seřadit podle odstínů. Zelená se tak ukáže ve své neokonečné rozmanitosti a začne být rovněž patrné, že vnímání barvy velmi úzce souvisí s tvarem listu, osvětlením, náklonem atd. Pak je možné přikročit k něčemu mnohem titěrnějšímu. Za pozornost stojí semínka černého sezamu, mezi nimiž je velmi těžké najít odstín černé, nebo semínka vojtěšky, která zase mají nádherné světlé odstíny. Těm je dobré věnovat čas. Zdá se skoro nemožné je roztřídit podle barev do barevných skupin, mnohem úspěšněji z nich lze vytvářet droboučké mozaiky a barevné přechody, na kterých se dobře ukáže, jak se barva proměňuje podle barev umístěných v její bezprostřední blízkosti. A až vzhlednete od semínek, spatříte trochu jiný svět.

Tato dílna samozřejmě může mít nejrůznější

BÍLA'

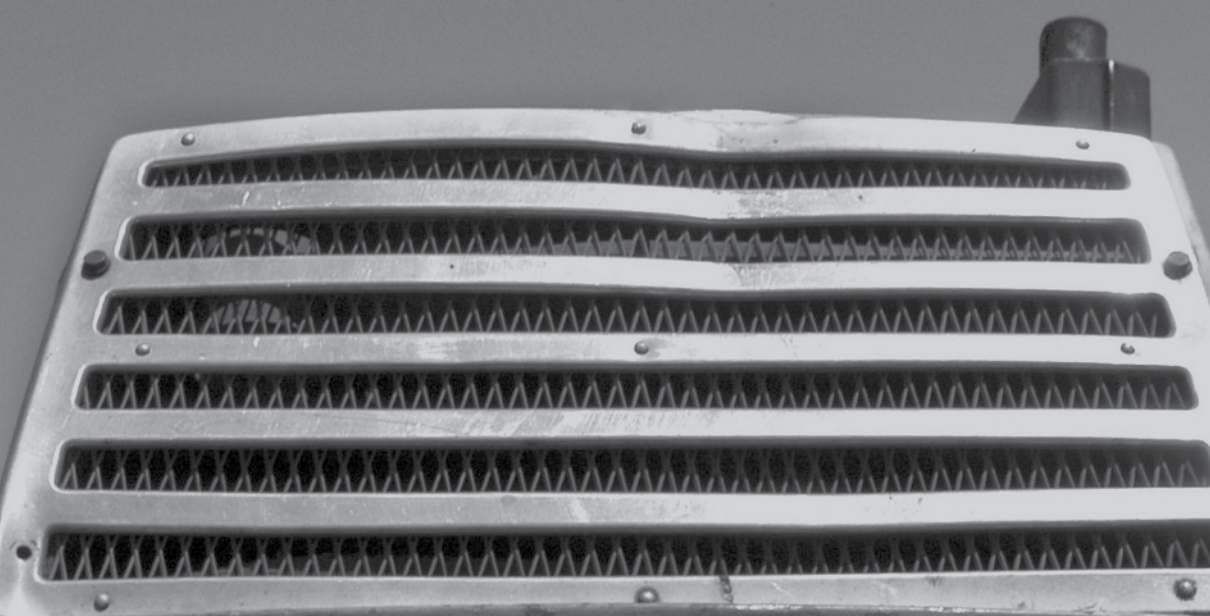
obdoby, podstatný je princip: soustředit se výhradně na barvy a jejich vztahy. Přírodniny lze používat jako barevné pigmenty a vytvářet z nich vzorníky či přímo obrázky otiskováním nebo otíráním na papír. O přírodě v okolí je možné se mnohé dozvědět, když se pokusíme najít modrou nebo červenou barvu. Na podzim se hned na první pohled nabízí barevné listí, ze kterého lze vytvářet obrazy v okolí stromů a využít přitom barevných přechodů mezi žlutou, červenou a hnědou, a vytvořit tak pomíjivé umělecké dílo, kterého si všimne náhodný kolemjdoucí. V zimě je možné se zaměřit na to, jak je toto období barevné, a ne pouze černo-bílé. Impresionisté si například všimli, že stíny na sněhu nejsou ani černé, ani šedé, ale modré, čímž pochopitelně pobouřili zkušenou veřejnost, která dobře věděla, jak přece svět vypadá. Řada rostlin nebo kmenů stromů je v zimě červených, nafialovělých nebo nažloutlých, mnoho z nich nese červené plody. A krásné jsou kameny.

Smysl světa smyslů

A k čemu to všechno? Je v tom dětská radost, zvědavost a určitá něžnost ke světu. Ale zračí se v tom také „dospělé“ a „důležité“ věci. Ukazuje to, jak ten nejbližší svět, se kterým jsme každodenně v kontaktu, v podstatě neznáme, a jak je tedy bezprostřední skutečnost mnohovrstevnatá a bohatá. Ukazuje to, jak se svět slov a svět naší zkušenosti jen nepřesně překrývají a jeden tihne k tomu zahalovat druhý, což tkví v základu naší lidské zkušenosti. Rozvíjí se vidění, které se po čase přestane tolik orientovat na běžné „užitečné“ věci a mnohem více se začne zaměřovat na barvy a vychutnávat si je. Pokud věnujeme půl hodiny pečlivému zkoumání barev, začneme vidět mnohem jasněji, barevněji. Konečně se probouzí soustředění, citlivost, zájem a zvědavost. Díky tomu nabýváme kontaktu nejen se světem, ale také se sebou. Jsme mnohem více bdělí, přítomní a v kontaktu s naším vlastním prožíváním, se světem takovým, jaký je, nejen se slovy. ☺

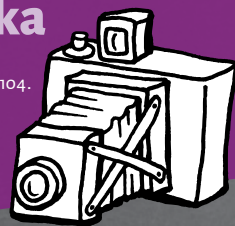
Zrcadlení. Z kurzu PŠL Quo Vadis?, 2010.
foto © Vladimír Halada

fotohádanka

Schválně, co to je?
Rozluštění najdete na straně 104.
foto © Pepa Středa

Světová náboženství: cesty člověka k sobě samému

Ivo Jirásek

Autor: Pietro Archiati

Z německého originálu přeložil Radomil Hradil

Nakladatel: FABULA, Hranice, 2012, 182 stran

Rozměry: 12×20 cm

ISBN 978-80-86600-98-7

www.fabula.cz

Cena: 198 Kč

Na knihu jsem se bez vědomí souvislostí těšil jako na zajímavou religionistickou četbu, což byl omyl. Kdo by se chtěl dozvědět něco o náboženských systémech, které bývají řazeny do kategorie světových, odloží knihu bez obohacení. Kdo naopak prahne po hlubších znalostech „duchovní vědy“, tedy anthroposofie, na niž se vydavatelství zaměřuje, kdo chce s autorem spekulovat nad vtělením „slunečního ducha“ před dvěma tisíci lety, nad vývojem před a po této události, sáhne zase po publikacích s jinými názvy. První návrh na změnu by se tedy musel týkat názvu knihy, který by ji nasměroval ke správné cílové skupině.

Ideové schéma v publikaci prezentovaných názorů je poměrně jednoduché:

- přebírá se anthroposofický koncept Rudolfa Steinera, přistupující k procesu poznání jako k esoterickému vhledu do duchovních světů;
- celé dějiny jsou vnímány jako vývoj člověka směřujícího prostřednictvím postupného získávání zkušenosti svébytného Já k dokonalosti a svobodě (obávám se však, že ve velmi zjednodušené, takřka mechanické podobě a za cenu evidentních chyb, zjednodušování a generalizaci);
- každé náboženství je krokem na této cestě směrem k univerzálnímu náboženství dokonalého člověka, realizujícího božství v sobě samém;

- hlavním zlomem „před“ a „po“ je „přelom věků“, tedy změna letopočtu (Ježíšovo vystoupení jako Krista);
- triadické členění je nejvíce patrné v lidském bytí v podobě tělo – duše – duch.

S čím mám největší problém, to je ono hlásání vývoje: vše, co bylo před Kristem, je procesem přípravným, co je po něm, vede k osvobození člověka. Při takovémto vnímání zlomu jako světodějinné události totiž nelze nezkruslovat. Jen obtížně mohu přijmout hodnocení, že např. *Pavlovy listy* jsou mnohem méně dokonalé než *Bhagavadgíta* (protože ta je dílem Božím, z doby, kdy lidé ještě byli duchovní bytosti) nebo že Buddhova nauka je slepě přijímaná kopírováním Mistra (protože právě tím se má odlišovat od činnosti Sókrata či Ježíše) a učením pouze ze zkušenosti druhých. Taková hodnocení určitě nenapomáhají hlubšímu poznání odlišností jednotlivých náboženských fenoménů.

Pokulhává i chronologie, když se autor snaží napasovat realitu do předem zvoleného vývojového modelu. Monoteismus je údajně znakem situace, kdy se člověk začíná prožívat jako jednotné Já. Inu – dobrá. Ale co uděláme s tím, že židovský monoteismus je podstatně staršího data než třeba klasické (a tedy polyteistické) Řecko? Nebo tvrzení: *Pro Řeky posledních staletí před Kristem bylo lidské vědomí již natolik závislé na vzájem-*

ném působení s tělem a s pozemským světem, že rozpad těla pochyboval další nedotčenou existenci duše po smrti. To je takřka nehoráznost! Celý Platón není o ničem jiném než o úsilí prokázat nesmrtelnost duše filosofickými prostředky...

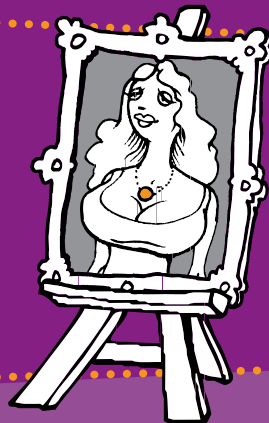
Nechce se mi věřit, že by to bylo neznalostí, opomenutím či překlepem. Za takové drobné chyby můžeme považovat např. přísouzení zásady *ora et labora*, modli se a pracuj, alchymistům, zatímco ve skutečnosti to je heslo řádu svatého Benedikta. Jako závažné však vnímám násilné ohybání faktů k ilustraci dopředu vytyčeného modelu, jako něco, co skutečně neprospívá ani myšlence samotné, ani autorovi, ani jeho čtenářům. Nevím, jestli je příčinou idea reinkarnace (sama o sobě samozřejmě relevantní hypotéza či myšlenková struktura), která vede k takovému tvrzení, že se *Zarathuštra skrze Herma podílí na vzniku egyptského náboženství a skrze Mojžíše na vzniku náboženství židovského. Později pak, v šestém století před přelomem věků, v téže době, kdy v Indii žil Buddha, se Zarathuštra vtělil v Chaldejci, kde došlo k dalšímu setkání s hebrejskou kulturou v době babylonského zajetí. [...] V následujícím vtělení se pak Zarathuštra rodí jako Ježíš Nazaretský, ten, o němž mluví Matoušovo evangelium.* (s. 61–62) Nebo že Buddha spolupůsobí při události Krista a své nejlepší síly nechává vplýnout do Ježíšovy lidskosti (s. 66), že esejšti jsou buddhističtí mnichové (s. 68), že František z Assisi je představován jako buddhista (s. 73) nebo že Eliáš se vrací jako Jan Křtitel (s. 100). Jak potom můžeme mezi jednotlivými osobnostmi (ale také myšlenkovými koncepty a náboženskými systémy) vůbec rozlišovat? Jak rozeznáme vnitřní identitu, která se údajně předává z jednoho vtělení do druhého, od toho, co nového daná osobnost přinesla v jiných časech?

Co naopak může být inspirativní i pro člověka, jemuž jsou anthroposofické představy o duchovních bytostech hodně vzdáleny, to jsou úvahy nad trojičným členěním lidského způsobu bytí. Kontrast těla a duše žije nejenom jako filosofický problém, ale určitě i v našem běžném zamyšlení, jak to s námi vlastně je. Ale duch? Ten se do obvyklého dualismu nějak nehodí. Je tak trochu navíc. Velmi však souzním s myšlenkou, že duch je znakem personalit a individuace. Že to, čím se mezi sebou nejvíc lišíme, není naše tělo (plus minus jsme si v této rovině podobni), ani duše (tedy možnosti racionálního přemítání i emotivních výlevů), ale právě duch, znak jedinečnosti. V re-

cenzované knížce to není podáno těmito slovy, ale myslím, že nejsou příliš v protikladu k následujícím úryvkům (ponecháme-li stranou zásadní odlišnost, totiž že nepovažují triádu tělo – duše – duch za vývojové schéma, ale za aspekty lidského způsobu bytí): *Člověk může v míře, v jaké na sobě pracuje, dávat své tělesné a duševní přirozenosti stále více „ducha“, to znamená stále více individuální a tvořivé podněcující síly. [...] Duch je naproti tomu to, co si každý může pouze individuálně a vědomě vydobýt – plně svobodně.* (s. 41) *Člověk se prožívá jako duch nadaný Já natolik, nakolik formuje mnohotvárnost duševních impulzů v jednotu.* (s. 93)

Zdá se mi, že právě taková akcentace ducha jako lidského způsobu bytí může být tím, co pro hlubší zamyšlení nad tématem (nenáboženské) spirituality kniha nabízí i čtenářům *Gymnasionu*. A jestli přijmete za svou i představu vývoje člověka v podobě, že lidské tělo je symbolizováno Abrahamem (jehož specifická struktura fyzického mozku – dodaného od Jahva – jej odlišuje od předků), duše Mojžíšem (díky jeho věrnosti zákonu) a duch Eliášem (charakterizujícím utrpení a překonání jako znak vývoje Já), to už opravdu musím ponechat jen a jen na vás. ☺

V ŠTAFETA OSOBNOSTÍ

Vladimír Svatoš
(startovní běžec)

Allan Gintel

Miloš Zapletal

Joviš – Karel Janovický

Václav Břicháček

Lucie Suchochlebová-
Ryntová

Jana Matějková

Jitka a Martin Klusáčkovi

Ota Holec

Vladimír Směkal

Soňa Hermochová

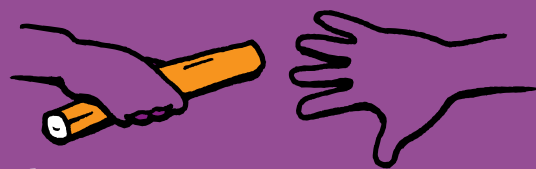
Josef Valenta

Jan Slavík

Zdeněk Helus

Prof. PhDr. Zdeněk Helus, DrSc., dr. h. c.

Odborník v oblasti psychologie a pedagogiky. Zabývá se zejména problematikou období dětství, vlivy současného světa na vývoj dítěte a tématem vzdělávací, respektive školní úspěšnosti dětí a dospívajících. Vystudoval obor psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1961–1989 pracoval jako vědecký pracovník v Československé akademii věd. Od roku 1990 působí na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde v letech 1994–1999 vykonával funkci děkana. V současnosti je proděkanem, členem vědecké rady fakulty, předsedou redakční rady časopisu *Pedagogika*, členem vedení výzkumného záměru *Učitelská profese v měnících se požadavcích na vzdělávání*. V roce 2008 byl jmenován čestným doktorem Západočeské univerzity v Plzni. Byla mu udělena Medaile Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy 1. stupně. Nyní působí jako mluvčí *Asociace děkanů pedagogických fakult.*

Jan Slavík

> Zdeněk Helus

Životní cesta

– hledání opory a tvůrčí akt

Zdeňku, mohl by ses prosím nejprve čtenářům krátce představit?

Narodil jsem se v roce 1935, tedy jsem ve věku, kdy má dbalý jedinec už konečně dosáhnout příkladných kvalit osobnosti – nadhledu, moudrosti a integrity. A to v té míře, že újmy, které jinak přináší pokročilý věk (slábnutí paměti, pokles výkonnosti smyslů a svalů atd. atd.), vyznívají jako by nic. Tolik v odlehčeném (?) tónu úvodem.

Tuším ale, že jsi svým přáním, abych se představit, zamýšlel něco jiného. A v intenci tohoto tušení pravím: Během mé profesní dráhy stála v popředí čtyři témata, zčásti postupně, zčásti ve vzájemném prolnutí.

Prvé téma: Socializace osobnosti. Jeho podstatou je hledání odpovědi na otázky, jak člověk vrůstá mezi lidi a jak lidé vrůstají do něho.

Druhé téma: Dítě. Důraz je kladen na objasnění různých přístupů k dětem a dospívajícím, zejména pak na přístup, který napomáhá rozvoji jejich osobnosti.

Třetí téma: Pojetí učitele, respektive učitelství v perspektivě současných a budoucích nároků na jeho znalosti, kompetence, morální kvality – ctnosti.

A konečně čtvrté téma: Krize naší doby a potřeba tzv. edukace obratu. Tedy výchovy a vzdělávání, pomáhajícího člověku být tvůrcem své životní cesty, žít v otevřeném horizontu možností, o které stojí za to usilovat.

A nyní těch pár otázek, které mám pro tebe připravené. Začneme s tématem, kterému jsi do velké míry, pokud vím, zasvětil své profesní směřování: dítě a škola. Dovol, abych otázku záměrně poněkud vyostřil:

pokládáš se za obránce dítěte před nadměrným tlakem školní disciplinace?

V dětství je člověk ve větší míře zranitelný, zpravidla více než v pozdějších fázích života. Proto každý, kdo se umí do dítěte vcítit a přejímat spoluzodpovědnost za jeho vývoj, by měl být také jeho ochráncem, oporou. A naše doba vnáší do života dětí a dospívajících v mnoha směrech více ohrožení, než tomu bylo dříve.

Pokud jde o chránění před disciplinací, je ovšem problém složitější. Je třeba připomenout, že k podstatě školy a školní výuky patří kladení nároků, zadávání úkolů, vyžadování plnění povinností. A je dobrodinním školy, když navodí v dětech / žácích prožitky, že snaživá pracovitost patří k životu, že má smysl a vede k cíli. To se ovšem děje jen za určitých podmínek, které má mít učitel stále na mysli. Požadavky, nároky a úkoly musí být kladeny adresně, to znamená tak, aby žáka oslovovaly, aktivizovaly; aby je přijal za své a spojoval s nimi perspektivy svého růstu, obohacení svého života. Jinými slovy: Škola má být náročná, ale spolu s tím radostná. Radostná tím, že žák objevuje, co už dokázal, co dokáže, když vynaloží síly, kam dospěje, když to nevzdá. Opora, kterou nachází v interakci s učitelem, zde samozřejmě hraje podstatnou roli.

Významný ruský psychoterapeut Vladimír Levi svého času napsal, že dítě se rodí na svět s hypotézou „všechno je možné“, a my dospělí mu ji pak bouráme. Jak posuzuješ napětí mezi svobodou a zodpovědností v dětství a ve vztahu k dospělým?

Leviho výrok má svůj háček, nabádající, abychom se nad ním kriticky zamysleli. Že je „všechno možné“ znamená nejen to dobré, žádoucí, ale i to nedobré, nežádoucí – prostě všechno.

foto © Marie Osvaldová
Zdeněk Helus na slavnostním zasedání vědecké rady, ZUČ v Plzni, 2008.

Bohužel se často stává, že my dospělí nepodporujeme aktualizaci toho dobrého: zanedbáváme nadání, nevěnujeme patřičnou pozornost vývoji včítivosti dítěte do potřeb druhých, neuděláme si čas, abychom s ním sdíleli jeho zájmy či obavy. To krásné, ty pozitivní možnosti jeho vývoje se tak neuplatní, protože jejich projevy nenacházejí v okolí podporu, odezvu. Dítě ale také projevuje negativní sklony, ocitá se na scestí, je agresivní... Zasahování dospělých do jeho života není zdaleka jenom „bouráním“, o kterém v odkazu na Leviho hovoříš, ale také napravováním toho, co se pokrývá. Ovšem musí se tak dít láskyplně – i když se trestá; a ten, kdo případně trestá, musí přesvědčivě ztělesňovat svou vlastní osobností, svým jednáním to, co od dítěte žádá.

Jak se díváš na působení médií na svět dětství, zejména v dosahu internetu a televize? Je to prostor skutečné svobody?

Já osobně bych působení médií zase až tolik se svobodou nespojoval. Svoboda je neoddelitelně spjata s rozhodováním – uvážlivým, reflektujícím souvislosti a důsledky. Televize a internet ale velmi snadno, a tudíž i často svobodu jedince oslabují, ne-li dokonce maří. Představují v určitém směru svého vyústění jedno z největších ohrožení dětí a mládeže. Především tehdy, když své konzumenty vlečou a zavlékají do pastí reklam, pochybných vzorů a adorače agresí. Komunikace po internetu bývá charakterizována jako prostředí bez zábran. Když nás bolestně svírají, chceme se zábran zbavovat; hrozí ale, že se začneme zbavovat i zábran, které patří k ušlechtilému, morálnímu, empatič-

kému způsobu života. Nebo: Facebook rozšiřuje okruhy známých, ale s tím jde mnohdy ruku v ruce posedlost sebezveřejňováním, posedlost touhou být stále dostupný a stále reagovat, aby druzí reagovali, žvanit a užvanit se ke zhloupenutí.

Nyní se ovšem lekám, že jsem se příliš „rozjel“ a dostal do pozice škarohlída, kterým v žádném případě být nechci. Chci jen říci: Samozřejmě že média rozšiřují horizont vědění i prožívání; jsou schopna provádět nás mnohostí světů a časů, můžeme se podílet na závratných hodnotách. Ale tyto hodnoty médií dnes dítě neobjeví samo od sebe, jen tak, že sedí hodiny u televize či počítače. Bohužel, daleko spíše propadne onomu zmíněnému svádění a vlečení do nežádoucích poloh levné zábavy, špatných vzorů, demoralizujících závislostí. V tom smyslu bývá hovořeno o mediální výchově; její nezbytnost je více než naléhavá.

Odbočme ještě do širších souvislostí. Máš nějaký svůj „maják“, nějaké krédo, které ti pomáhá udržovat určitý směr v důležitých anebo třeba i v těch zdánlivě drobných životních rozhodnutích? Těch majáků je možná víc?

K životu každého z nás patří to, co nazýváš majákem či krédem – vyznáním pevné víry, schopné přenést nás přes úskalí, utrpení, chvíle zoufalství. Za svou osobu zde uvedu jen jedno jediné; nazvu to slovy „zklidněné nitro“. Mám na mysli, že vnitřní život – nitro nemá být jen kontejnerem všemožných obsahů, které do nás vlévají okolnosti a události vnějšího světa, takže jsme jich plni a pro ujasnění si sebe sama tam už není místo. Nitro má být něčím podstatně jiným. Má být zdrojem svébytnosti naší individuality; místem zastavení, zklidnění, ztišení; místem rozjímání, projasňování, usebrání; místem, v němž se dostávám do důvěrného vztahu sám se sebou.

Nitro v tomto svém významu je výsledkem zcela specifického úsilí; velcí filosofové, počínaje Platonem a konče třeba Patočkou, hovoří v této souvislosti o „pěči o duši“. Duši je třeba uchovat, ne zaprodát (jak učinil Faust ve známém archetypálním příběhu a jak nám to připomíná bezpočet pokušení, která nás navštěvují).

Musím ovšem ještě dodat: V nitru nejsme sami sebou pohlceni. Vždyť žijeme ve světě, jednáme v situacích a okolnostech, podléháme a odoláváme... Toto všechno ale nesmí překřičet hlas nitra – „buď sám sebou“, buď věrný svému poslání, které si projasňuješ a v jehož duchu jednáš.

Jan Werich říkával, že štěstí v životě má být jako korálkový náhrdelník – jsou-li

korálky menší a je jich víc, je to lepší, než když je jenom několik velikých. Co ty na to?

Ano, člověk má mít co nejméně opor, vnějších do jeho života odvahy, odhodlání, ale také radost, díky kterým je odolný, i když ho nezdar a zmar hrozí přemoci. Tyto opory jsou jednak darem, který přijímáme s vděčností, jsou ale také výsledkem tvořivé síly naší niterné svébytnosti, jejimuž rozmachu musíme všemožně napomáhat.

Kdyby sis ty sám měl položit otázku v tomto rozhovoru, jaká by to byla? A jak bys na ni odpověděl?

Třeba bych se ptal, jak má člověk žít v naší tak zvané postmoderní době, kdy klepou na dveře tolikeré problémy nám společné civilizace i našich osobních životů, které na nás dolehnou, hrozby, zjištění, co všechno se může stát, co kde může vybuchnout a s jakými důsledky. A třeba bych odpověděl: Je třeba vzchopit se k životu ve víře, že:

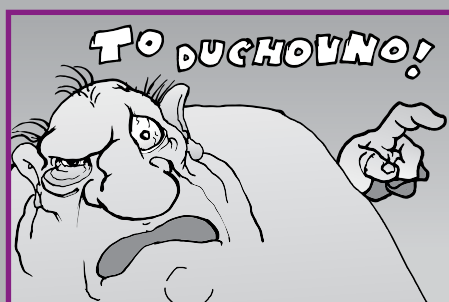
- ač zlo je na postupu, existuje neporazitelné **dobro**, k němuž je radostné se hlásit;
- ač šed a ošklivost nás pronásledují sebevíc, existuje nepřemožitelná **krása**, oblažující nás svými zázraky;
- ač lži a podvody se nestoudně rozvalují kolem nás a hrozí stát se samozřejmostí, existuje **pravda**, povolávající nás do služby;
- ač je tolik rozvratu a rozkladu, existuje **řád**, v němž se spojuje to, co k sobě patří, aby vytvářelo harmonii, na jejímž vznikání a uchování se chceme podílet.

Není lehké se s takovou odpovědí srovnat. O to více je ale nutné se s ní srovnávat. ☺

Literatura:

- HELUS, Z. (2007). *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada.
- HELUS, Z. (2009). *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál.
- HELUS, Z. (2007). Učitelství – rozporuplné povolání pod tlakem nových společenských nároků. *Pedagogika*, 4, 349–363.
- HELUS, Z. (2009). Kultura vzdělávání na počátku milénia – edukační výzvy současnosti. In CHOCHOLOVÁ, S., et al. *Jan Ámos Komenský – odkaz kultury a vzdělávání*. Praha: Academia, 671–683.

komix II spiritualita

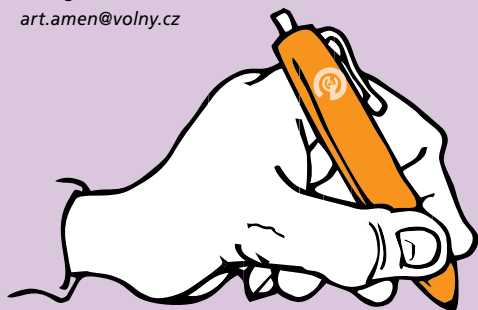
Redaktoři (vedoucí rubrik)

Teorie » **prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.** (1964), přednáší na Fakultě tělesné kultury UP (filosofickou antropologii, základy religionistiky aj.), zabývá se – kromě výchovy prožitkem a zážitkovou pedagogikou – filosofickými aspekty pohybové kultury (hra, prožitek, tělo, pohyb), v poslední době se zdůrazněním spirituality pohybových aktivit a spirituální dimenze zdraví.
sefredaktor@gymnasion.org

Metoda » **MgA. Petra Drahanská, Ph.D.** (1977), vyučující na Fakultě tělesné kultury UP, lektorka *Outward Bound – Česká cesta a Prázdninové školy Lipnice*, v rámci interního vzdělávání organizací se zaměřuje na metodiku zážitkové pedagogiky, dále se specializuje na oblast Divadlo v managementu.
petdrahanska@gmail.com

Praxe » **JUDr. Simona Trávníčková, Ph.D.** (1983), asistentka soudce Nejvyššího soudu České republiky, přednáší na Právnické fakultě MU v Brně a v České advokátní komoře, lektorka kurzů manažerských dovedností *Outward Bound – Česká cesta*, instruktorka *Prázdninové školy Lipnice*, členka brněnské divadelní improvizáční skupiny *Bafni*.
simona.travnickova@gmail.com

Inspirace » **Mgr. Martina Kamenská-Turečková** (1976), šéfinstruktorka *Outward Bound – Česká cesta a Prázdninové školy Lipnice*, umělecká kovářka, lektorka *OB Česká cesta*, spoluzakladatelka dětské lesní školky *Za humny a Okrašlovacího spolku Ivančice*. Absolvovala tříletý waldorfský seminář, magistra biologie.
art.amen@volny.cz

Autoři čísla

Mgr. Zuzana Andresová (1982), lektorka PŠL a společnosti *Česká cesta*. V PŠL od roku 2001, v *České cestě* od roku 2007.
Zuz.andres@gmail.com

Jan Bílý (1954), lektor osobního rozvoje, holistický konzultant, autor knih o systemických konstelacích (*Úžasná síla celku*, 2007, *Láska, vztahy, konstelace*, 2008, *Růže pro Plúta*, 2011 aj.), spoluzakladatel *Českého institutu systemických konstelací, o.p.s.*
info@janbily.cz

PhDr. Vojtěch Černý, Ph.D. (1967), zaměstnan jako psycholog, psychoterapeut, kouč, lektor a trenér. Členství a činnost v dalších organizacích: *Asociace klinických psychologů ČR, Česká psychoterapeutická společnost ČLS, Česká asociace systemických konstelací.*
info@cervoy.cz

MgA. Petra Drahanská, Ph.D. (1977), viz Redaktoři (vedoucí rubrik)

Bc. Šimon Grimmich (1987), student filosofie, religionistiky a teologie na UK v Praze. Instruktorem v PŠL, kde se podílí na přípravě kurzů zaměřených na rozvoj tvořivosti a vnímání (*TamKamTo, Triboluminescence, Tribu*), v Praze pořádá pravidelná samoorganizovaná setkání *Tribalka*, která sestávají z výtvarných, tanečních, literárních nebo meditačních dílen. Živí se jako překladatel z francouzštiny.
simon.grimmich@gmail.com

PaedDr. Emanuel Hurych, Ph.D. (1964), vyučující na Katedře sportů Vysoké školy polytechnické Jihlava, člen mezinárodních organizací zabývajících se filosofií sportu (IAPS, BPSA, EAPS, ISSSS), hlavní autor kolektivní monografie (*Spiritualita pohybových aktivit*, 2013).
eman.h@tiscali.cz

Mgr. Radek Hanuš, Ph.D. (1969),
proděkan pro rozvoj a vnější vztahy FTK
UP v Olomouci, člen expertního týmu NSK
MŠMT pro volný čas, člen Správní rady na-
dace *Pangea*, předseda Správní rady obec-
ně prospěšné společnosti *Gymnasion*, jed-
natel vzdělávacích společností *Project Education, s.r.o.*
a *Project Outdoor Slovakia, s.r.o.*
radek.hanus@upol.cz

prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D. (1964),
viz Redaktoři (vedoucí rubrik)

Mgr. Miroslava Jirásková (1971),
zabývá se výukou sociálních předmětů (soci-
ální politika, sociální práce aj.) v pedagogic-
kém diskursu a možnostmi transraciálních
přístupů (např. metoda systemických konstela-
cí) v osobnostním růstu.

doc. Michal Kaplánek, Th.D. (1962),
8 let vedoucí katedry pedagogiky TF JU
v Českých Budějovicích, bývalý učitel nábo-
ženství a etiky. Pět let ředitel salesiánského
střediska v Plzni. Člen mnoha vědeckých
a odborných organizací (např. *Asociace
vzdělavatelů pedagogů volného času, Česká společnost
pro katolickou teologii* a další).
kaplanek@tf.jcu.cz

Mgr. Andrej Kirchmayer (1979),
zamestnanec a interný doktorand na FTK
UP v Olomouci, redaktor časopisu *Gymnasi-
on*, absolvent oboru Rekreatologie, inštruk-
tor a konzultant *Štúdia zážitku Outward
Bound Slovensko*, inštruktor *Prázdninové
školy Lipnice*. Neziskovému i komerčnému
vzdelávaniu sa venuje od roku 1997. Podieľal sa na rozvo-
ji občianskych združení v oblasti zážitkovej pedagogiky:
Štúdio zážitku, Na pohodu a *Prameny*.
kirchmayer@outwardbound.sk

Mgr. Richard Macků (1981),
odborný asistent na Katedře pedagogiky
TF JU v Českých Budějovicích. Nadšený
cyklista a příznivec lyžování, sněhu a zimy
obecně; dříve aktivní, nyní neregistrovaný
skaut. Na odborné úrovni se věnuje pe-
dagogice volného času a zážitkové pedagogice. Jako
pracovník *Centra Filozofie pro děti při JU v Českých Bu-
dějovicích* se podílí na rozvoji a rozšiřování pedagogic-
kého programu *Filozofie pro děti* – především v oblasti
využití metod herních a zážitkových. Mezi jeho zájmy
dále patří meteorologie či správa systémů. Externí lek-
tor *DIS Fryšták*.

doc. PhDr. Jan Neuman, CSc. (1938),
přednáší na Fakultě tělesné výchovy
a sportu UK v Praze a na VŠ Palestra (turis-
tiku a sporty v přírodě, dobrodružnou vý-
chovu a vůdcovství aj.). Je členem *European
Institut of Outdoor Adventure Education and
Experiential Learning, Institut für Erlebnispädagogik* ad.
neuman@atlas.cz

Kateřina Pokorná (1973),
lektorka muzikoterapie, tance a aromate-
rapie, iniciátorka ženských kruhů.
katka@muzikocesta.cz

Mgr. Josef Porsch, PhD. (1976),
poutník po krajinách vnitřních i vnějších,
středoškolský učitel, ohnivce *Ligy lesní
moudrosti*.
ablakela@gmail.com

prof. PhDr. Vladimír Směkal, Csc. (1935),
vyučuje na FSS MU v Brně psychologii
osobnosti, psychologickou metodologii,
praktickou psychologii osobnosti a psy-
chologii náboženství. Externě působí též
na FHS UK v Praze a na TF UP v Olomou-
ci. Je předsedou Oborové rady pro doktorské studium
oboru psychologie na FSS MU v Brně a školitelem v obo-
ru Obecná psychologie.
smekal@fss.muni.cz

JUDr. Simona Trávníčková, Ph.D. (1983),
viz Redaktoři (vedoucí rubrik)

Mgr. Martina Turečková (1976),
viz Redaktoři (vedoucí rubrik)

Mgr. Renata Trčková (1977),
lektorka a konzultantka *OB Česká cesta*.
Dlouholetá instruktorka *Prázdninové ško-
ly Lipnice*. V PŠL realizovala zejména kurzy
Bottega, DoNitraZeMě a *Loading*. Už řadu
let působí také jako členka Správní rady
PŠL. Pod hlavičkou PŠL připravuje a realizuje evropské
projekty zaměřené na podporu pedagogů a žáků.
renata.trckova@gmail.com

TANEC SE DÁ POZOROVAT. LEPŠÍ JE HO TANČIT.
HUDBĚ SE DÁ NASLOUCHAT. LEPŠÍ JE JI HRÁT.
ZÁŽITKY SE DÁJÍ POPSAT SLOVY. LEPŠÍ JE JE ZAŽÍT.

PRÁZDŇINOVÁ
ŠKOLA LIPNICE

OUTWARD
BOUND ČR

www.psl.cz

fotohádanka ze strany 95:

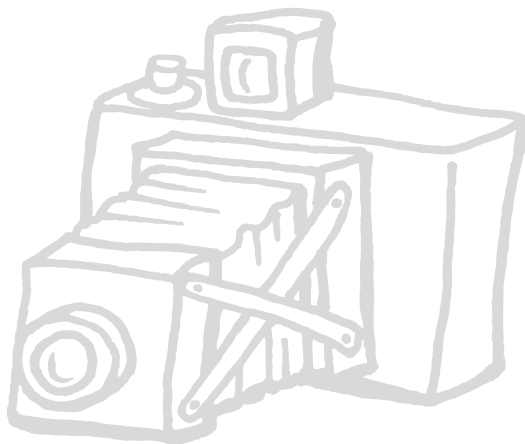
Nějaký stroj?
Ano, **čelní maska traktoru.**

FOTOOPTÁVKA

Přijde vám, že jsou v časopise ilustrační
fotky jen od pár lidí,
z podobných kurzů...?

Máte taky dobré, zajímavé snímky,
které byste chtěli prezentovat na
stránkách našeho časopisu? Neváhejte
a kontaktujte obrazového redaktora

Pepu Středu:
pepastreda@volny.cz

Gymnasion, o.p.s.

Hlavním cílem a posláním společnosti

Gymnasion, o.p.s., je podpora idejí a projektů vedoucích k všestrannému rozvoji osobnosti prostřednictvím přímých prožitkových situací. V době postmoderního odcizení, existenciálního vaku a absence smyslu hodláme upozorňovat na myšlenky a podporovat aktivity jednotlivců i skupin zdůrazňující bezprostřednost přímé komunikace, kontakt s realitou zejména přírodní, možnosti osobnostního rozvoje podepřené silným étosem.

Z Preambule zakládací smlouvy obecně prospěšné společnosti

www.gymnasion.org

MOŽNOSTI OBJEDNÁNÍ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

- www.gymnasion.org/objednavky
- tel.: +420 212 220 454

GYMNASION

časopis pro zážitkovou pedagogiku

1. UČENÍ ZÁŽITKEM | 2. INTEGRACE
| 3. DOBRODRUŽSTVÍ | 4. ERÓS | 5. TVOŘIVOST | 6. HRA
| 7. PRÁZDNINOVÁ ŠKOLA LIPNICE | 8. PŘÍRODA
| 9. ČAS | 10. PENÍZE | 11. PUTOVÁNÍ | 12. NÁVRATY
| 13. SPIRITUALITA | 14. OCHUTNÁVÁNÍ MEDU

Pouze na webu:

12E. Dar | 13E. Neúspěch | 14E. Svoboda
| 15E. Krásno | 16E. Zábava | 17E. Osobnostní
rozvoj | 18E. Tělesnost | 19E. Živly
| 20E. Vůdcovství | 21E. Umění
| 22E. Rituály | 23E. Mládež v ohrožení
| 24E. Služba | 25E. Ne/smysl/y
| 26E. Jiskřivé vztahy

